

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
FİNANS ENSTİTÜSÜ
FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ İÇ
DENETİM MEVZUATININ AMERİKAN
BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ İÇ DENETİM
MEVZUATI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Gamze ŞENAT

1250Y75104

İstanbul, 2017

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
FİNANS ENSTİTÜSÜ
FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ İÇ
DENETİM MEVZUATININ AMERİKAN
BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ İÇ DENETİM
MEVZUATI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Gamze ŞENAT

1250Y75104

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Vahit Ferhan BENLİ

İstanbul, 2017

T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
.....FINANS..... ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

.....Bankacılık ve Finans.....
Anabilim DalıUluslararası Bankacılık ve Finans.....
yüksek lisans programı1000.19/23..... numaralı öğrencisiGözde Şenat'ın.....
....."Türk Bankacılık Sistemindeki İG. Dersim Mevzuatının
Amerikan Bankacılık Sistemindeki İG. Dersim Mevzuatı ile Karşılaştırılması....."
başlıklı tez çalışması jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ DANIŞMANI :Yrd. Doç. Dr. V. Fethan BENLİ.....

JÜRİ ÜYESİ :Yrd. Doç. Dr. Hicabi ERSOY.....

JÜRİ ÜYESİ :Yrd. Doç. Dr. Bülent GÜNCELER.....

İstanbul Ticaret ÜniversitesiFinans.....Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..31.01.2017..
Tarih, ..48/13.. sayılı kararı ile onaylanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET III

ABSTRACT III

TABLO LİSTESİ IV

ŞEKİL LİSTESİ V

GRAFİK LİSTESİ VI

KISALTMALAR LİSTESİ VII

**I. BÖLÜM: İÇ DENETİM SİSTEMLERİNİN KAVRAMSAL VE
TEORİK ÇERÇEVESİ 1**

1. İç Denetim, Teftiş, İç Kontrol kavramı 1

1.1 Bankalarda İç Denetim Kavramı 3

1.2 İç Denetim-Teftiş ve İç Kontrol İlişkisi..... 5

2. İç Denetimin Unsurları..... 7

2.1 Değer katma 7

2.2 Güvence Sağlama ve Danışmanlık 8

2.3 Danışmanlık Hizmetleri 8

2.4 Standartlara Uygunluk 8

2.5 Bağımsızlık 9

2.6 Risk Odaklı Denetim 9

3. İç Denetimin Özellikleri..... 10

4. İç Denetim Türleri..... 12

4.1 Uygunluk Denetimi..... 12

4.2 Performans Denetimi..... 12

4.3 Mali Denetim..... 12

4.4 Bilgi Teknolojisi Denetimi..... 12

4.5 Sistem Denetimi..... 13

4.6 Suistimal denetimi..... 14

5. İç Denetim Standartları.....	16
5.1 Nitelik Standartları.....	17
5.2 Performans Standartları.....	19
Sonuç	20

II. BÖLÜM: ABD BANKACILIK SİSTEMİNDE İÇ DENETİM MEVZUATININ İNCELENMESİ..... 21

1. ABD’ de İç Denetimin Tarihsel Gelişimi ve Mevzuatı.....	21
2. İç Denetime İlişkin Kurumsal Yapının İncelenmesi.....	28
3. ABD Bankacılık Sisteminin ve Mevzuatının İncelenmesi.....	31
4. ABD İç Denetim Mevzuatının Bankalara Olan Etkileri.....	40
5. Sonuç.....	42

III. BÖLÜM: TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE İÇ DENETİM MEVZUATININ İNCELENMESİ..... 43

1. Türkiye’ de İç Denetimin Tarihçesi.....	43
2. Türk Bankacılık Sisteminde İç Denetim Mevzuatı	45
3. Türkiye’ deki İç Denetim Sisteminin Kurumlara ve Bankalara Olan Etkileri....	54
4. Sonuç.....	57

IV. BÖLÜM: TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ İÇ DENETİM MEVZUATI İLE AMERİKAN BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ İÇ DENETİM MEVZUATININ KARŞILAŞTIRILMALI OLARAK İNCELENMESİ..... 58

ÖRNEK ÇALIŞMA

ABD’ de Denetim Sorunu Nedeniyle İflas Eden Firma Örneği: Enron Enerji Firmasının İflası ve Nedenleri.....	67
--	----

ÖRNEK ÇALIŞMA

Türkiye’ de X Bankası şebesi’nde gerçekleşen bir suistimal vakası73

SONUÇ..... 77

KAYNAKÇA..... 82

ÖZET

Günümüzde iç denetim fonksiyonu hem bankaların hem de kamu ve özel sektörde yer alan kuruluşlar için çok önemli bir unsur haline gelmeye başlamıştır. 2000’li yıllardan beri yaşanan krizler ve değişen mevzuatlar ile iç denetim günümüzün mesleği haline gelmiş ve kurumlar tarafından önem verilen bir faaliyet olmaya başlamıştır.

İç denetimin ABD gibi gelişmiş bir ülkeden yaygınlaşarak mevzuat ve standartlarının ülkemizde de uygulanıyor olmasından dolayı tezin amacı da, Türkiye ve ABD iç denetim mevzuatının kıyaslanarak incelenmesi olmuştur.

Dört ana bölümden oluşan bu tez çalışmasında, iç denetimin kavramsal yapısı, ABD bankacılığındaki iç denetim mevzuatı ve Türk bankacılığındaki iç denetim mevzuatı araştırılmış, iç denetimin kurumlara ve bankalara olan etkileri incelenmiştir.

Son bölümde tezin ana konusu olan Türk ve ABD bankacılık sistemindeki mevzuatın, işleyişin benzer ve farklı yönleri ele alınmış olup hem Türkiye hem de ABD için vaka çalışmaları ile iç denetimin rolü üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Nowadays, the functions of internal audit is being an important element in both government and private sector. From on twentieth century, auditing has been become an important sector for companies with the reasons of financial crisis and the new legislations which result with companies give more importance on audit Department.

In this thesis, the reason of examining on Turkey’s internal audit legislation with comparison to the United States is that the standarts and the legislations of audit are spread over from the United States to developing ones as Turkey.

Thesis consist of four parts which is examined respectively examined conceptual structure of the internal audit in The United States and Turkey then examined the effects in institutions and their impact on banks.

In the last part of the thesis, it is discussed the different aspects of the internal audit legislation functioning for both Turkey and the United States by examined case studies.

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : 31 Mart 2016 itibari ile konsolide varlıkları 300 milyon \$ ve fazlası olan ilk 10 Ticari Bankalar Listesi	31
Tablo 2 : Bankaların Toplam Aktifleri	32
Tablo 3 : 2008 Krizi Sonrası Oluşan Kayıplar	33

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : Denetim Kurulunun Organizasyon Şemasındaki Yeri	6
Şekil 2 : ABD İç Denetim Otoriteleri	29
Şekil 3 : Türk İç Denetim Otoriteleri	48

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1 : İç Denetim Türleri 16

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: ABD Birleşik Devletleri

ACFE: Association of certified Fraud Examiners

BDDK: IIA Institute Internal Auditors

BIS: Bank for International Settlements

CA: Consumer Affairs

CEO: Chief Executive Officer

CFIA: Competency Framework for Internal Auditing

CIA: Certificate Internal Auditors

COBIT: The Control Objectives for Information and Related Technology

COSO: The Committee of Sponsoring Organizations

EBİ: Elektronik Bilgi İşleme

ECIIA: European Confederation of Institutes of Internal Auditing

FDIC: Federal Deposit Insurance Corporation

FED: Federal Reserve

FRB: Federal Reserve Board

GAAP: General Accepted Accounting Principles

GSA: Glass-Steagall Act

GTF: Global Tracking Framework

IFAC: International Federation of Accountants

IIA: Institute Internal Auditors

IMF: International Monetary Fund

IOSCO: International Organization of Securities Commissions

ISO: International Organization for Standardization

IT: Information Technologies

İDKK: İç Denetim Koordinasyon Kurulu
OCC: Office of the Comptroller of the Currency
PCAOB: Public Company Accounting Oversight Board
SEC: Securities and Exchange Act
SOX: Sarbanes Oxley
SPE: Special Purpose Entities
SPK: Sermaye Piyasası Kurulu
SR: Supervision and Regulation
SUP: Supervision
TBB: Türkiye Bankalar Birliği
TİDE: Türkiye İç Denetim Enstitüsü
TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
UFRS: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMUÇ: Uluslararası Mesleki Uygulama Çerçevesi
USİUD: Uluslararası Suistimal İnceleme Uzmanları Derneği

GİRİŞ

Dünyada ekonomik krizlerin çıkması ve kurumlar ile bankaları etkileyen muhasebe ve finans konularında çıkan suistimallerin artmasıyla, ülkeler yönetim ve denetim sistemlerini gözden geçirmeye başlamış, iş süreçlerini şeffaflandırmaya, risk noktalarını tespit etmeye yarayan gerekli sistemlerin kurulmasına imkanlar tanımışlardır. İç denetimin ABD' de uygulanan çeşitli iç denetim standartları, diğer ülkelere de ışık tutarak yayılmıştır ve ülkemiz de bu standartlara uyum göstermiştir.

Bir kurumda yönetim ve denetim kademeleri bir bütün olup, birbirlerini tamamlayan iki unsurdur. Yönetim için iyi bir işleyiş iyi bir denetimden geçer. Eğer yönetim iyi işliyorsa denetim kademesi de o oranda iyi işliyor demektir. Yönetimin denetime verdiği değer, ortaya çıkacak risklerin minimize edilmesini sağlar. İç denetimin önemi, daha önceki Enron iflası olsun, 2008 küresel krizi olsun derinden hissedilmiş, yanlış denetim prosedürleri ve atlanan iç denetim sürecinden sonra kurumların karşı karşıya kaldıkları tehlikeler kendilerini zor durumda bırakmıştır. Sonrasında yine toparlanma sürecinde, iç denetim için yapılan yasa değişiklikleri ve gelen yeni standartlarla daha bağımsız, şeffaf bir iç denetim süreci oluşturulmuş ve güvenilir piyasalarda rekabet ortamı da daha güvenilir olmaya başlamıştır.

Mortgage krizi ile birlikte tüm ABD ve diğer gelişmiş ülkelerle ve hatta gelişmekte olan ülkeler olarak Türkiye' de bu krizden etkilenmiştir. ABD' de yanlış uygulanan ve hatta atlanan iç denetim süreci, çoğu banka ve firmalar olmak üzere sektörde çok büyük zafiyet yaratmıştır. Bağımsız dış denetim firmalarının uzun yıllar çalıştıkları firmaların aynı zamanda iç denetime de katkı yaptıkları ortaya çıkınca aslında bağımsızlık ilkesinin ihlali de gün yüzüne çıkmıştır. Çünkü hem dış denetimi 5 yıldan uzun süredir yapmak hem de iç denetim için aynı dış denetçiden yararlanmak bağımsızlığı bozacağı gibi, kurumların olduğundan farklı göstermek istedikleri kayıtlarına göz yuman bir dış denetçinin de aynı mantıkla iç denetimi gerçekleştirme kurumları içten çökertmek demektir.

Ülkemizde uygulanan iç denetim mevzuatı, yönetmelikleri, standartları ABD ile entegre olarak ilerlemektedir. Dünyanın en büyük ekonomisine sahip ABD, her yönde olduğu gibi iç denetim konusunda da diğer ülkelere rehber ülke konumundadır. IIA, açılımı ise Uluslararası İç denetçiler Enstitüsü olan bir ABD kuruluşudur, bu kuruluş iç denetim ile

ilgili standartları yine ABD'deki Federal Reserve Board ile ortaklaşa belirler. Federal Reserve Board' un iç denetim ile ilgili yayımladığı maddeler, IIA' in iç denetim standartları ile örtüşmekte ve hatta Federal Reserve Board standartları IIA' den almaktadır.

Türkiye olarak biz de de iç denetim standartları IIA' in belirlemiş olduğu standartlar olup, Türkiye' deki iç denetçiler IIA' in düzenlediği sertifikaları almakla yükümlüdür. Hal böyleyken iç denetim için bizlere büyük bir perspektif verecek olan ABD' nin iç denetim mevzuatı Türkiye' deki iç denetim algısını anlayabilmek için araştırılması gereken bir ülkedir. ABD gerçekten iç denetime ne zaman önem vermeye başlamış ve Türkiye' de ne zaman uygulanmaya başlamış sorularına da cevap bulacağız. Ayrıca bizim oradan aldığımız, kendi mevzuatımızı revize ettiğimiz ve hatta IIA gibi uluslararası bir iç denetim kuruluşunun standartlarının Türkçeye çevrilerek kendi mevzuatımıza eklediğimiz, iç denetçilerimizin de bu standartlara uygun iç denetim gerçekleştirmeleri olgusu karşımıza çıkacaktır. Böyle bir konjonktür de ABD iç denetim sistemi, Türkiye iç denetim sisteminin ne kadar önünde, gelişmişlik düzeyimiz nedir gibi sorulara ışık tutan bu çalışma aynı zamanda asıl konumuz bankalarımızın iç denetim mevzuatı ele alınacaktır. Özellikle bankalar için önemli risk teşkil eden suistimal vakaları ve bunların önlenmeleri açısından iç denetimin rolü üzerinde de durulacaktır. ABD' de gerçekleşen bu suistimal vakaları, Türkiye' de de gerçekleşen suistimal vakaları arasında ne gibi farklar var? ABD' de olan olay Türkiye' de olur muydu, olsaydı Türkiye nasıl önlem politikası izlerdi? Suistimal vakalarında iç denetim olarak izlenen politikaları benzer mi, ya da farkları arasında ne gibi risk unsurları mevcut? Türkiye kendi suistimal vakalarında çözüm ararken ABD' nin aldığı önlemler ile benzerlikler var mıdır? Tüm bu sorulara cevaplar aranacak olup, iki ülkenin mevzuatı bu sorulara cevap buldukça kıyaslaması da daha anlaşılır olacaktır. Günümüzün yükselen mesleği, hem kurumların hem bankaların risk odaklı iç denetim ile yaptıkları revizyonlar ülkemizde söz konusu iken, bu anlayışı ABD' den de benimsediğimiz yadsınamaz. Dolayısıyla dünya devi bir ülkenin bankalarda iç denetim konusunda Türkiye olarak neredeyiz asıl sorumuz olup, bu sorunun cevapları için iç denetim nedir ile başlayacak, mevzuatlar ele alınacak ve örnek olaylarla çalışma desteklenecektir.

Bu çalışmada 1. bölümde, iç denetimin teorik çerçevesi ele alınacak olup, 2. bölümde ABD Bankacılık Sistemi' nde İç Denetim Mevzuatı incelenecektir. 3. bölümde ise Türk

Bankacılık Sistemindeki İç Denetim Mevzuatı incelenecektir. Tez çalışmasının son bölümünde ise araştırmaya konu olan Türkiye ve ABD Bankacılık Sistemleri' ndeki İç Denetim Mevzuatı arasındaki farkları, iki ülke için avantaj ve dezavantajları neler sorularına cevap aranacak olup, çalışmanın amacı olan iki ülke kıyaslanacaktır. Çalışmanın metodolojisi olarak öncelikle literatüre girilecek olup, kavramsal teoriler ele alınacaktır. Her iki ülkedeki iç denetim mevzuatları incelenerek son bölümde araştırılan ve incelenen suistimal vakaları ele alınarak, iki ülkenin bu vakalardaki ortak noktaları ve önlemleri, farkları incelenecektir. ABD' de gerçekleşen Enron iflası örnek vaka çalışması olarak araştırılacaktır. İflas nedenleri, bu nedenlerin iç denetim ile olan ilgisi, iflas sebeplerinin iç denetim bakımından ele alınması ve irdelenmesi konularına değinilecektir. Türkiye kısmında ise yine bir suistimal olarak X Bankası Z Şubesi Vakası ele alınacak olup, iç denetim zafiyetleri ne idi, iç denetim olarak banka tarafından nasıl bir yol izlenmiş, neler göz ardı edilmiş, neler yapılırsa daha iyi olurdu sorularına cevap bulacağız. Böylece her iki ülkede gerçekleşen bu suistimal vakalarının ortak ve orta olmayan noktaları, farklılıkları, izlenen yollar, alınan önlemler noktalarına değinilerek iki ülke kıyaslaması yapılacaktır. Bu vakalarda iç denetimin rolü üzerinde de durulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İÇ DENETİM SİSTEMLERİNİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

1. İÇ DENETİM, TEFTİŞ, İÇ KONTROL KAVRAMI

İç denetim, kurumun ve bankaların faaliyetlerini geliştirmek ve ortaya koyulan işlerin değerini arttırmaya yönelik bağımsız ve objektif bir güvence sağlar. İç denetim hem güvence hem de danışmanlık faaliyetidir. İç denetim, bir kurumun risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerinin faaliyetlerini değerlendirmek ve bu faaliyetlerin kalitesini arttırmak amacıyla hizmet eden sistemli ve düzenli bir yaklaşımla, kurumun amaçlarına ve hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunup yardımcı olmaktadır¹.

Genel bir bakışla değerlendirecek olursak, İç denetimin çalışma unsurlarından bahsederek, iç kontrol sisteminin yeterliliğini ve etkinliğini değerlendirir ve bu işleyişin incelenmesini sürdürür diyebiliriz. Risk yönetimi ile entegre olarak, sistemlerin kontrolü, kontrol süreçlerinin işleyişi ve etkinliğini de değerlendirerek incelemektedir. Yönetim ve muhasebe-finans bilgi sistemlerinin kontrol edilmesi, muhasebe kayıtlarının ve mali tabloların doğruluğuna bakıp güvenilir olup olmadığının sorgulanması, bu raporların incelenmesi, bankaların sermaye yeterliliklerinin oluşabilecek kredi risklerine göre değerlendirilmesi, yasal düzenlemeler ile uluslararası standart ve etik değerlere uygun olup olmadığının incelenmesi gibi görevler iç denetimin sorumlulukları arasında sayılabilir.

Teftiş, banka birimlerinin ve yine bankaya bağlı kuruluşların, banka şubelerinin, belirli bir döneme ait işlemlerinin yasal mevzuata ve yönetmeliklere, bankanın prosedürlerine ve iç mevzuatına, genel müdürlük birimlerinin iş yapış stiline yine bu prosedürlere ve mevzuata uygun bir şekilde olup olmadığına bakar, inceler ve raporlama yapar. İnceledikleri süreçlerde var ise bulgu ve hatalı işlemler inceledikleri birimlere ve yönetime bildirilir. Olumsuzlukların tespit edilip, hataların düzeltilmesi ve suistimallerin, hileli işlemlerin de ortaya çıkartılıp araştırılması, bankanın verimli çalışması, yasalara ve yönetmeliklere uyumlu çalıştığının ve yönetildiğinin veya yönetilmediğinin incelenmesi, işlemlerin

¹ M. Vefa Toroslu Vedat Kitapçılık (2014) Türk Ticaret Kanunu Kapsamında İç Kontrol ve İç Denetim İstanbul s:105

kalitesinin ölçülmesi ile ilgili çalışmaların tümü teftiş biriminin görevlerindedir. Teftiş faaliyetini yürüten kişiye ‘Müfettiş’ denilmektedir².

İç kontrol ise, genel anlamda kurumun ya da bankaların koydukları hedefler doğrultusunda, düzgün, doğru ve efektif bir şekilde çalışmasını, faaliyetlerin verimli olarak devamlılığını sağlamasını, üst yönetimin belirlediği politikalara uygun, yasal mevzuata bağlı kalarak, varlıkların korunmasını, hatalı işlemlerin saptanması için yapılacak işlemlerin takibi ve yine hileli işlemlerin de önlenmesini sağlayarak oluşan politikaların yürütülmesini sağlayan unsurlar bütünüdür. Aynı zamanda mali verilerin tam ve şeffaf olmasını, finansal raporların zamanında hazırlanmasını sağlamak amacıyla yönetimin uyguladığı işletme politikaları olarak ifade edilmektedir.

İşletmelerde yer alan savunma hatları, işletmelerin maruz kalacakları riskler öncesinde önlem alınmasını sağlar. Birinci savunma hattında yönetimin kurduğu ve izlediği iç kontrol sistemi yer alır. Yönetim gerekli birimlere objektifliği sağlamak ve suistimalleri önlemek amacıyla herkesin yapacağı işler özünde görevleri ayırmıştır. Çapraz kontroller, işlemler için koyulan limitler ve onaylar mevcuttur. Kurumun ya da bankanın tüm birimlerine uygulanan iç kontrol sisteminin etkin ve verimli çalışması oluşabilecek riskleri ve suistimalleri azaltacaktır. İkinci savunma hattında ise finansal ve mali kontrol, risk yönetimi, uyum gibi birimlerin faaliyetleri mevcuttur. Uyum departmanı da yine kurum için ya da ülke politikalarına göre riskli sayılabilecek ülkelerle çalışılıp çalışılmamasını, riskli müşterilerle ne şartlarda çalışılması gerektiğine bakar, inceler ve faaliyetlerini buna göre yürütür. Bu birimlerin faaliyetleri de iç kontrol sisteminin bir parçasıdır. Hepsi beraber tamamlayıcı unsurlardır. Üçüncü savunma hattında yer alan iç denetim birimi ise, birinci ve ikinci savunma hatlarında yürütülen faaliyetlerin doğruluğunu, verimliliğini, kurum politikalarına uygunluğunu, ülke mevzuatına bağlılığını ve işlemlerin etkinliğini denetler ve buna göre güvence verir. İç denetim aynı zamanda iç kontrol sistemini de denetler ve eksiklikleri tespit eder ve ortadan kaldırılmasına katkı sağlar.³ Bankalarda da iç denetim, iç kontrol süreçlerini periyodik olarak denetlemektedir.

² a.g.e., s: 43-106

³ Gürdoğan YURTSEVER TIDE Başkanı Röportaj, İç Denetim İşletmeler İçin Hayati Öneme Sahip Mayıs 2014 sayı: 106

1.1 BANKALARDA İÇ DENETİM KAVRAMI

İç denetim birimi bankaların periyodik olarak tüm faaliyetlerini denetlemektedir. Banka risklerinin incelenmesi risk odaklı denetim ile mümkün olarak, bu denetimlerin planlarının yapılması, icrası, raporlanması şeklindedir. Raporlamalar, iç denetimden sorumlu yöneticiye, denetim kuruluna, yönetim kuruluna ve denetlenen birimlerin yöneticilerine yapılır. Bu raporların temin edilmesinden sonra denetlenen birimlerin yöneticileri gerekli görülen konularda tedbirler alır, kontroller geliştirir ve bu kontrolleri izler. Risk odaklı iç denetim, kurumun risk algısına göre şekillenmektedir. Bu riskler, gerçekleştirilecek hedeflere ve izlenecek strateji planına göre iç denetim birimi tarafından belirlenmektedir. Bu risklere karşı kurulan iç kontrol süreçlerinin etkinliği dikkate alınarak daha az etkin iç kontrol sürecine sahip birimlerin denetimine öncelik verilerek iç denetim planları yapılmaktadır.

Türk Bankacılık Sistemi'nde iç denetim faaliyetlerine ilişkin ilk düzenleme 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile yapılmıştır.⁴ Kanunun İç Sistemler başlığı altındaki 29. Maddesinde yer alan hususa göre, bankaların karşı karşıya kaldığı risklerin takibi, bu risklerin kontrolünün sağlanması, ülke mevzuatı kapsamında, kurum politika ve prosedürlerine bağlı olarak bankanın tüm birimlerini ve şubelerini etkin, verimli çalışmalarını sağlayacak bir iç denetim sistemi kurmak zorunludur. İç denetim sistemi etkin ve yeterli iç kontrol süreçlerini de kapsamaktadır.

Etkin ve verimli çalışmayan iç kontrol süreçleri bankaların birçok zarara uğramalarına sebebiyet vermiştir. Son zamanlarda bazı önemli bankaların mali kayıplara uğraması, bu bankalarda iç denetimin gerekliliğini ve bu iç denetimin bağımsız, objektif ve etkin bir şekilde yapılması gerekliliğini doğurmuştur.

Bankalarda iç denetimin en sık yapıldığı birimler banka şubeleridir. İç denetim faaliyetinin temel hedefi, bankadan sorumlu ve icrai görevde bulunan yöneticilere, bankanın tüm faaliyetlerinin bankanın hedeflerine yönelik, banka mevzuatına uygun bir iç sistemlerin yeterliği ve etkinliği konusunda güvence vermektir. Bu bankalar kanununda 5411 sayılı kanunla belirtilmiştir. İç denetim sürecinde ayrıca ilgili birimlerde noksanlık ve hileli işlemler tespit edilirse bildirilir, bu hususların tekrar meydana gelmesine izin vermeyecek şekilde uygun kontrollerin düzenlenmesi ve gerektiğinde geliştirilmesi gereken kontrol

⁴ 01.11.2005 Tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazete

süreçleri hakkında bildirimler yapılır, BDDK' ya ve birimlerden sorumlu yöneticilere raporlamalar yaparak güvence verilir.

İlgili kanun ile zorunlu tutulan iç sistemlerin bir parçası olan iç kontrol sisteminin belli başlı özelliklerini aşağıda belirtilen noktalarla özetleyecek olursak;

- Banka birimlerinin icrai görevini üstlenen yöneticiler, iç denetimin kurulmasını ve faaliyetlerinin devamını sağlayan denetim kurulu ve bankanın yönetim kurulu, banka faaliyetlerini gözetim altında tutarlar,
- Bankanın tüm personellerini ilgilendiren banka içinde iç kontrol kurulması,
- Bankanın tüm faaliyetlerinin etkin şekilde çalışmasını sağlamak,
- Maruz kalınacak risklerin ne olduğu ve bu risklerin belirlendikten sonra etkilerinin ölçülmesi,
- Tüm görevlerin doğru bir şekilde tanımlanması ve çalışanlara bölüştürülmesi,
- Banka faaliyetlerinin devamlılığına ilişkin operasyon faaliyetlerinin kontrol edilmesi, mali raporlama sürecinin kontrol edilmesi ve bu kontrollere ilişkin iç kontrol sürecinin tüm iş kollarına benimsetilmesi, entegre edilmesi ve doğru çalışması için etkin iç kontrollerin kurulması.
- Bankanın tüm birimleri farklı işleri yürüttükleri için tüm bu birimlere uygun kontrollerin düzenlenmesi, uygun olmayan iç kontrol süreçlerinin ise takip edilip yeniden düzenlenmesi,
- İşlem yetkilerinin ve onaylarının doğru şekilde yapılması,
- Banka hesap mutabakatlarının etkin şekilde yapılması için sistemin oluşturulması,
- Bankanın iç denetim mekanizmasının sağlam bir şekilde yürütülmesinin sağlanması ve bu iç denetimin doğru şekilde izlenmesi,
- İç kontrol süreçlerine ait eksikliklerin saptanması, eksikliklerin giderilmesi ve tekrar oluşturulacak kontrol süreçlerinin banka içi mevzuat, hedef ve politikalara uygun ve verimli şekilde yeniden oluşturulması.

1.2 İÇ DENETİM-TEFTİŞ ve İÇ KONTROL İLİŞKİSİ

Bankaların tüm birimlerinin ve şubelerinin de dahil olmak üzere, denetime tabi olan tüm faaliyetlerinin, banka içi mevzuata, ülke mevzuatına, strateji ve hedeflerine paralel olacak şekilde verimli olarak yönetildiğine dair güvence veren birim teftiş birimidir. Teftiş birimi yani bankanın iç denetim faaliyetini yürüten birim, bankanın dönemsel olarak tüm faaliyetlerini denetlemektedir. Denetim sonucunda tespit edilen eksiklikler ve mevzuata aykırı unsurlar tespit edilir ve ilgili birimlere raporlama yapılır. Teftiş, tespit ettiği tüm bulguları üst yönetime ve kurula raporlar. Suistimale açık durumların ve varsa hileli işlemlerin ortaya çıkartılmasıyla birlikte gerekli önlemlerin alınmasını sağlar. Bankanın tüm birimleri ve tüm şubeleri ile birlikte iştirakler için kurulan iç kontrol sisteminin etkinliğinin ve verimliliğinin denetimini de yine teftiş birimi gerçekleştirmektedir. Bankacılık faaliyetlerinin düzgün bir şekilde yürütülmesi için etkin bir iç kontrole sistemine ihtiyaç vardır. Banka personeli iç kontrol süreçlerinden de sorumludur. Çünkü faaliyetleri gerçekleştiren personeller, sistemler içine kurulu olan iç kontrol sürecine uygun işlem yapmak zorundalardır. İç kontrol sistemi kendi başına sistem içerisinde gömülü olduğu için kendi başına işler. Personel yaptığı işlemlerin sürecinde bu iç kontrol sistemine bağlı kalarak yapar.

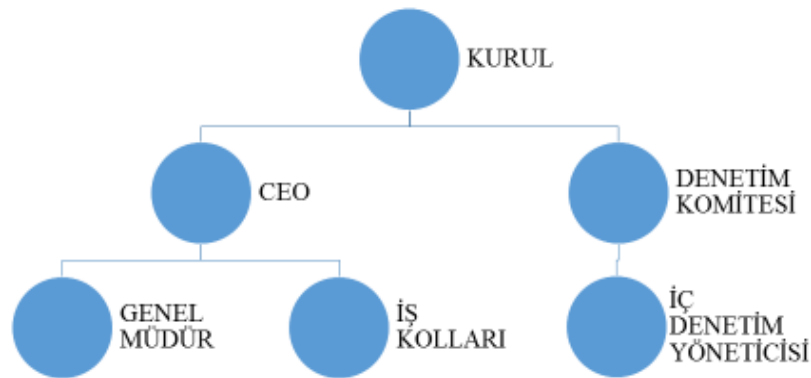
İç denetim birimi yani bankalarda adı geçen teftiş birimi yukarıda da bahsettiğimiz gibi iç kontrol süreçlerini de denetlemektedir. İç kontrolün etkinliğini ve yeterliliğini, bankanın operasyonel süreçlerini, finansal kontrolleri de yapmaktadır. İşlemlerin banka mevzuatına uygun yapıp yapılmadığını, genel ve banka mevzuatına uygun olup olmadığını ve personelin tüm bu süreçlerdeki uyumuna bakarak makul bir güvence vermektedir. İç kontrol ise, bir sistem olmakla birlikte bankanın mevzuata ve banka içi uyum süreçlerine dair çalışıp çalışmadığına göre güvence vermektedir. Kısacası teftiş, iç kontrolün güvence verdiği hususlar için de güvence vermektedir. Teftişin iç kontrol sürecini denetlemesi olası riskleri minimize eder. Bankada ve kurumlarda bulunan iç kontrol zafiyetleri belirlenerek, riski azaltmaya sağlamakla görevlidirler. İç kontrol süreçleri eğer zayıf ise, güçlendirilecek alanlar denetim raporlarında ortaya çıkar ve geliştirici politikalar belirlenerek iç kontrol süreçleri güçlendirilir. İç kontrol süreçlerinin banka ve kurum içinde devamlılığı da önemlidir. Bunun da sağlanması yine teftiş birimine aittir. İç denetçiler denetledikleri iç kontrol yapısını iyi anlamalı ve bulunan boşlukların giderilmesini sağlamalıdır. Tüm bu

unsurlar göz önüne alındığında, iç denetimin başlıca sorumluluğu iç kontrol sistemini değerlendirmektir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu' nun yayımladığı Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmiş bir iç denetim kavramı üzerinde durmuştur. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, klasik teftiş kavramından risk odaklı denetime doğru gidişatın temellerini oluşturan bir kanundur. Türkiye için uluslararası standartlara uyumlu bir iç denetim yapısının oluşturulması hiç tartışmasız son derece önemli bir düzenleme olmuştur. Bunun nedeni de daha risk odaklı bir denetim anlayışının benimsenmesi ve teftişin ilk yıllarında özellikle 1990'lı yılların sonunda teftiş kurulunun genel müdüre bağlı olması denetimin objektifliğini ve bağımsızlığını sekteye uğratabilecek unsurlar olarak görünmekte iken günümüzde teftiş ve iç kontrolün denetim kuruluna ve onun da direkt yönetim kuruluna bağlı olması denetimin bağımsızlığını artırıcı bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Çünkü genel müdür icra birimidir, teftiş ve iç kontrol de bu icra birimlerini de denetlemesi gerekirken daha çok şube denetimine verilmişlerdir. Genel müdürlük birimlerinin de kontrolü teftiş ve iç kontrolün yani iç denetimin komple yönetim kuruluna bağlanması ile sağlanmıştır.

Şekil 1

DENETİM KURULUNUN ORGANİZASYON ŞEMASINDAKİ YERİ

Bu organizasyon şemasında da anlaşılacağı üzere, Kurul en üst seviyede olup, bağımsız bir organdır. Genel müdür ve CEO yönetim kurulunda olamazlar. Denetim komitesi direkt olarak kurula bağlıdır ve fonksiyonel olarak da kurula raporlama yapar. İç denetim yöneticisi denetim kuruluna ve onun aracılığıyla da nihai olarak kurula karşı sorumludur. İç denetim yöneticisi idari olarak ise genel müdüre raporlama yapmaktadır. Bağımsızlığın sağlanması adına ikili raporlama sistemi en iyi uygulamadır.⁵ Genel müdüre bağlı iş kollarından kasıt burada denetlenen bölümlerdir. Uyum, krediler tahsis, operasyonel bölümler yani bankanın idari bölümleri denetlendiği için, iç denetim fonksiyonu da ideal bir yapı olması ve bağımsızlığın sağlanması adına direkt kurula bağlanmış olmalıdır. Aksi halde tam bağımsız bir iç denetim fonksiyonundan söz edilemez ve objektiflik bozulur.

2. İÇ DENETİMİN UNSURLARI

İç denetim 6 temel unsura sahip olup bunlar, Değer Katma, Güvence Sağlama ve Danışmanlık, Standartlar, Bağımsızlık ve Risk Odaklılıktır.

2.1 DEĞER KATMA

İç denetimin unsuru olan değer katma, kuruma güvence verilen faaliyetlerin, kurumun hedeflerine ve amaçlarına uygun olarak yürütülen işlemlerde karşılaşılabilecek riskleri minimize etmektir. İç denetimin birincil sorumluluğu, sadece denetlemek ve cezalandırmak değil, kurumun işlevliliğinin artırılması, herkesin iç denetim algısının olmasını sağlamaktır. Kurum ve bankalarda çalışanların ortak noktası, kurumuna ya da çalıştığı bankaya değer katmaktır. Bunun için de herkesin iç denetim algısıyla işlemlerini yapması, riskleri bertaraf edecektir. Faaliyetlerin etkin olması sağlanarak, kurumların zarara uğraması engellenecektir. Yönetime destek olacak personel ile birlikte daha çok katma değeri yüksek işler ortaya çıkacaktır⁶.

⁵ IIA, Uluslararası İç Denetim Standartları, Ocak 2011

⁶TİDE, Mesleki Uygulama Çerçevesi Terimler Sözlüğü, Erişim: 02 Haziran 2007, <http://tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?kodal=293> veya <http://www.theiia.org/guidance/standards-andpractices/professional-practices-framework/standards/standards-for-the-professional-practice-of-internalauditing/>

2.2 GÜVENCE SAĞLAMA VE DANIŞMANLIK

İç denetim unsuru olan güvence hizmetleri, kurumların ya da bankaların denetleme sonucunda ortaya çıkan tespitlerin objektif biçimde incelenmesidir. İç denetim bağımsız bir denetim yapar, kurumun ve bankaların tüm faaliyetlerine ve iç kontrol süreçlerine dair güvence verir. Kurumun finansal pozisyonuna, yasal düzenlemelere ve mevzuata uygun yapılması gereken denetimler bu unsur altında yer alır⁷.

2.3 DANIŞMANLIK HİZMETLERİ

Bir diğer unsur olan danışmanlık hizmeti, kurumun ya da bankanın her hangi istediği birim için yapılan yan faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin idari bir özelliği yoktur. Kurumun faaliyetlerinin geliştirilmesi, katkı sağlanması yine amaçlanmaktadır. Geliştirilecek bir iç kontrol süreci, operasyonel, mali ya da bilgi teknolojileri gibi herhangi bir faaliyet alanı için önerilerde bulunulması, bu alanlarda verilecek eğitimler danışmanlık hizmetlerinin kapsamındadır⁸.

2.4 STANDARTLARA UYGUNLUK

Standartlara uygunluk unsuru, Türkiye için özellikle önemli bir konudur. İç denetimin etkin çalışmaması, standartların uluslararası olmaması ve denetimin kalitesinin de düşük olmasına yol açmaktadır.

Mesela, ABD’ de uluslararası standartlar iç denetimin ne şekilde yapılacağı hakkında bilgiler verir. Standartlarla sınırlı olmayan iç denetim, aynı zamanda IIA’ in belirlediği etik değerler ve uygulama önerileri ile de pekiştirilmiştir. IIA’ in belirlediği bu standartlar iç denetimin temelidir. İç denetimin nasıl yapılması gerektiği, hangi durumlarda nasıl ve ne kararlar alınması gerektiği standartlarda açık şekilde belirtilmiştir. Kurumsal yönetime katkı olacak şekilde geliştirilen ve yayımlanan standartlar, kurumsal kimliğe dönüşen iç denetim için çok önemlidir. Kısacası standartlara uygunluk, yapılan denetimin çerçevesinin belirlenmesini sağlamaktadır⁹.

⁷ TİDE, Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesi – Kırmızı Kitap (İstanbul: Türkiye İç Denetim Enstitüsü), 3

⁸ a.g.e.

⁹ a.g.e.

2.5 BAĞIMSIZLIK

Yapılan denetim denetimi yapan denetçiler ile gerçekleşir. Denetçinin algısı ne ise denetim de ona göre şekillenir. İç denetimin standartlara bağlı kalarak bağımsız ve objektif yapılması gerekmektedir. İç denetçi denetimini yaptığı kurum ya da bankanın faaliyetlerini değerlendirirken tarafsız olmak zorundadır. Bağımsızlığın sağlanmasının en önemli unsuru, iç denetim fonksiyonunun fonksiyonel olarak denetim kuruluna ve yönetim kuruluna, idari olarak da üst yönetime bağlı olmasıdır. İç denetim yöneticisi bağımsızlığın sağlanması adına raporlamalarını idari olarak üst yönetime, fonksiyonel olarak da yönetim kuruluna yapmaktadır.

2.6 RİSK ODAKLI DENETİM

İç denetçi denetleyeceği birimi en iyi şekilde, etkin ve verimli olarak denetlemek zorundadır. Birimin her işlemine tek tek bakmaktansa, riske dayalı bir iç denetim gerçekleştirerek, kaynaklarını verimli kullanmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Kurumun ya da bankanın her bir faaliyetinin önemi farklıdır. Periyodik olarak yapılan denetimler önce planlanır, hangi konuya öncelik verilmesi gerekiyorsa ilk aşamada o konu denetlenir. Denetimin süresi de bu planlamaya etki edeceği için kaynak sınırlaması unsuru da dikkate alınır, kurumun hedeflerine ulaşmasında en çok etki edecek riske öncelik verilir. İç denetim kuruma etkisi en fazla olan riske öncelik verir ve denetim o konudan başlar¹⁰. Bu sayede verimli bir iç denetim gerçekleşir. Kurumun ya da bankanın faaliyetlerini gerçekleştirmek için, belirlenen hedeflere ulaşmada alınacak riskleri, bu risklerin değerlendirilmesi ve kuruma etkisi risk yönetimi biriminin görevidir. Risk yönetimi yönetime aittir. Geçmiş yıllara göre yapılan iç denetimlere kıyasla günümüzde yapılan iç denetimler artık risk odaklı yapıldığı için geçmişin şuan ki iç denetim evrimi risk odaklı iç denetimdir.¹¹ İşletmelerin stratejik olarak yönetilebilmesini, gerekli planlamaların yapılabilmesini sağlayan risk odaklı iç denetim, işletme içinde karar alma sürecine etki etmiş olur. İç denetim de, kurumun bütün olarak etkin ve verimli çalışıp çalışmadığını denetleyerek, risklerin istenen düzeyde olup olmadığının

¹⁰ TİDE, Mesleki Uygulama Çerçevesi Terimler Sözlüğü

¹¹ M. Vefa Toroslu Vedat Kitapçılık (2014) Türk Ticaret Kanunu Kapsamında İç Kontrol ve İç Denetim İstanbul s:145

raporunu yönetime ve yönetim kuruluna sunar. Aynı zamanda bu risklerin iyileştirilmesi ve konulacak kontroller için de danışmanlık görevi de yapabilir.

Geleneksel ve risk odaklı iç denetim arasındaki fark, eskiden i denetimler önceden planlanan denetim programları ile yapılırken ve denetimler tek düze iken, günümüzde risk odaklı iç denetim benimsenmiştir. Bu sayede de, programlan i denetimler verimli ve etkin olarak yapılıyor ve kuruma kısıtlı kaynaklarla maksimum fayda sağlanmış oluyor. Kuruma etki eden en önemli risk saptanır ve i denetim faaliyeti yapılır. İ denetim raporları da sade, anlaşılır, yönetimin aksiyon alacağı şekilde değer algısı yaratılan raporlar olur.

3. İ DENETİMİN ÖZELLİKLERİ

İ denetim departmanları bir firmanın önemli ve kilit bölümlerinden biridir. İç denetim, bir firmanın bel kemiği olup, aynı sektör içerisindeki ya da bağlantılı tüm firmaları kayıt altında tutarak, içinde bulunduğu firmanın gelişim, finansal raporlama, risk yönetimi, yönetim açıklarını rakiplerle karılatırabilir.

İç denetim sadece ABD'deki kurumlara değil, hiç kuşkusuz tüm dünyadaki kurumlara fayda sağlamıştır. Kurumsal yönetim alanında firmalara risk odaklı yaklaşım ile güvenilir sağlam bir yapı oluşturmaya katkı sağlamıştır. Geçmişte yapılan araştırmalar önümüze açıkça sermektedir ki; i denetimler ile (tabii ki deneticilerin yöneticileri, yetenekleriyle de doğru orantılı olarak) ve bir firmanın sağlıklı gelişimi arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Bu alımalar içinde gelecek araştırmalara yönelik başlıklar da atılmıştır. Aralarında i denetim ve firma performansının direkt ve indirekt ilişkisinin tekrar tekrar incelenmesi ve gelişiminin farklı perspektiflerle gözler önüne serilmesi de bulunur. Anlaşılacağı üzere, pazar ve muhasebe araştırmaları, risk ve fırsat yönetimleri bağlamında firmaların performanslarını arttırmak i deneticiler sayesinde varlığını sürdürür. İç denetim, firmaların aynı zamanda yasal mevzuatlara, kanun ve yönetmeliklere de uyarak i yapmasını sağlayan önemli bir süreçtir. Diğer açıdan bakacak olursak, karşılaşılan krizleri atlatmak adına, rekabet edilen piyasanın Şeffaf olmasının, her kurumun ve yatırımcının doğru bilgiyi sağlamasının, mali tabloların doğru hazırlanması için muhasebe standartlarının uluslararası olmasına dikkat edilmesinin, verilen kredilere karşı her bankanın maruz kalacağı riskler için belli bir sermaye ayırmasının ve bankacılık sektörü için verimli bir denetim faaliyetinin olmasının önemi tartışılmaz çok büyüktür.

İç denetim ayrıca;

a) İç denetim faaliyeti bazı kurumlarda tercihen sertifika sahibi iç denetçiler tarafından yürütülür. IIA' in düzenlediği CIA (Certificate Internal Auditors) yani sertifikalı iç denetçi olmak için 3 aşamalı bir sınavı geçmek ve minimum 2 yıl iç denetçi ya da Türkiye'de iç kontrolör olarak da çalışmak koşulu sağlandıktan sonra bu sertifikayı almaya hak kazanılır.

b) İç denetim faaliyeti, bu faaliyeti gerçekleştiren birimin yöneticisinin yani iç denetim yöneticisinin hazırladığı denetim planına göre yapılır. Bu denetim planı risk odaklı ve uluslararası standartlara uygun olarak düzenlenir. İç denetim planı riskli bölgelerden başlar, riskli konuları kapsar. Denetim planlanırken daha acil denetime ihtiyaç olunacak birim, bölge yada departman seçilir. Kontrol zafiyeti daha fazla olan ya da bu ihtimalin olduğu durumlar dikkate alınarak program oluşturulur.

c) İç denetim faaliyeti, disiplinli, sistemli bir bakış açısıyla yürütülür. İç denetim faaliyeti sürekli ve devamlıdır. Kurumların büyüklüklerine ve yapısına göre belli zamanlarda iç denetim sürecinden geçerler.

d) Bağımsız ve objektif olarak yerine getirilen iç denetim faaliyetinin her türlü aşaması da yine bağımsız olmalıdır. İç denetimin planlanması, faaliyetinin gerçekleşmesi, üst yönetime ve kurula raporlanması da bağımsız olarak ve kimsenin etki edemeyeceği şekilde yapılır. İç denetim faaliyeti iç denetçiler tarafından yapılır.

e) İç denetim faaliyeti her türlü finansal ve finansal olmayan işlemleri içermektedir. İç denetim hem mali verileri, hem operasyonel ve sistemsel süreçleri kapsar. Mevzuata yasaya ve prosedürlere aynı zamanda kurumun menfaatlerine, amaç ve sorumluluklarına uygunluğunu denetler.

4. İÇ DENETİM TÜRLERİ

4.1 UYGUNLUK DENETİMİ

Kurumların ya da bankaların tüm faaliyetlerinin ülke mevzuatına ve kurum politika ve prosedürlerine uygunluğunun denetimidir. Böylelikle üst yönetim kurumu daha rahat ve verimli yönetebilir. İç kontrol ya da teftiş bu alanda uyguladıkları denetimle, bankanın ya da firmanın yasal mevzuat, yönetmeliklere ve aynı zamanda kurumun kendi prosedürlerine de uygunluğuna bakar, kontrol noktalarını değerlendirir bir zafiyet var ise üst yönetime raporlar.

4.2 PERFORMANS DENETİMİ

Kurumun ya da bankanın tüm birimlerinde faaliyetlerin planlama aşaması, yürütülmesi aşaması ve kontrol edilmesi aşamasının denetlenmesidir. Tüm bu aşamaların etkin ve verimli yapılıp yapılmadığının güvencesini performans denetimi vermektedir. Mesela operasyonel denetimlerde iç denetçiler ya da iç kontrolörler operasyonel kontrolleri yaparlar. Teminata verilen bir çekin istihbarat olumsuzluğu var ise bu önce sistemsel kontrollerden geçer, denetim sırasında tekrar kontrol edilen bu çek eğer sistemden teminata kabul edilmişse, istihbarat olumsuzluğu yoktur ya da var ise bir uygunluk alınmış olmalıdır. İç denetçi bunu sorgular, yine eğer sistemsel bir zafiyet var ise bunu yönetime ve kurula raporlar.

4.3 MALİ DENETİM

Finansal ve mali tabloların doğruluğunun ve gerçekte olan tutarların nasıl yansıtıldığının güvencesini veren denetim mali denetimdir. İç denetimci, gerek iş kollarını gerekse şubelerin mali verilerini kontrol etmekle yükümlüdür. Bunların defter verileri ile sistemsel verilerini kontrol eder, kıyaslar var ise bir farklılık ya da zafiyet yönetime raporlar.

4.4 BİLGİ TEKNOLOJİLERİ DENETİMİ

İç denetçinin, denetimi gerçekleştirdiği birim olan IT departmanının işlemlerinin doğru ve etkin çalıştığına dair güvence vermesi bilgi teknolojileri denetimidir. Burada IT olarak geçen aslında Information Technologies' in kısaltmasıdır. Türkçe olarak ise bilgi teknolojileri olarak geçmektedir.

4.5 SİSTEM DENETİMİ

İç denetimi gerçekleştirecek birimin tüm faaliyetlerinin, işlemlerinin ve iç kontrol süreçlerinin kurumun yapısına uygun ve destekleyici bir şekilde olup olmadığının, noksanlıkların tespit edilip, giderilmesinin sağlanması denetimi sistem denetimidir¹². Burada da yine operasyonel süreçlerin kontrolü gibi sistemin her yönüyle incelenmesidir. Örneğin, taşıt kredisi kullandıran şube personeli, teminata aldığı aracın modelini sisteme yanlış girerse farklı bir araç değeri çıkacaktır. Bu değere göre hesaplanan kredi tutarı noter satış sözleşmesindeki kasko değerindeki tutara ya da sıfır araçlarda faturada yer alan tutara göre hesaplanan kredi tutarından fazla olur ise finansman oranı aşımı tespit edilir. Dolayısıyla ile verilecek kredi tutarı bu aracın belli bir yüzdesini aşmaması gerektiği için, sisteme doğru araç modeli girilmelidir. Bunun önlenmesi amacı ile yine sisteme konulan bir kontrol ile işlem 2 aşamalı olmuştur. Sonrasında temin edilen orijinal fatura ya da noter satış sözleşmesinin tekrar sisteme taranarak doğru finansman oranı verilmesi ile sistemin zafiyeti giderilmiş olmaktadır.

Pratik olarak örnek vermek gerekirse, müşteri ilk etapta alacağı araç için banka şubesine kredi kullanmak amacıyla geldiğinde şube personeli sisteme müşteri beyanı doğrultusunda bir araç modeli girer. Kredi onaylandığı takdirde müşteri aracı satın alma işlemlerini yapar ve tekrar şubeye gelir. Şube bu aşamada 2. el araç alımı ise noter satış sözleşmesindeki kasko değerini ilk girdiği tutar ile kıyaslar. Eğer araç sıfır km bir araç ise de faturada yer alan tutarı kıyaslar. Bu aşamada model de önemlidir. Çünkü ilk etapta sisteme girdiği model farklı ise sistem otomatik olarak finansman oranına göre bir kredi tutarı çıkarır. Şube personeli 2. aşamada noter satış sözleşmesi ya da faturadaki tutarı sistemdeki ile kontrol eder ve düzeltme yapılması gerekiyorsa yapar ve doğru finansman oranı ile kredi kullandırımı sağlanmış olur.

¹² http://www.icdenetim.gov.tr/media/file/icdenetim_katalog.pdf

4.6 SUİSTİMAL DENETİMİ

Hileli işlem ya da suistimal olarak geçen kurumu ya da bankaları zarara uğratabilecek işlemlerin denetimidir. Kurum ya da banka içerisinde bir kişinin ya da birden fazla kişinin toplu olarak yaptığı, bizzat kendileri için veya yakınları ya da tanıdığı üçüncü kişiler için menfaat elde etmek istemesi amacıyla kurumun veya bankanın kaynaklarını kullanması suistimalin açıklamasıdır. Suistimal ayrıca, kuruma ya da bankaya ait olan dokümanların bilerek amacı dışında kullanılması, çoğaltılması, değiştirilmesi, bu işlemlerin herhangi bir yerde gösterilmemesi ve saklanması ve mali raporlamaların yanlış ve güvenilir olmamasıdır.¹³ İç denetçilerin birincil sorumlulukları olmamasına karşın, özellikle son dönemlerde bankalarda artan hedef baskıları personelin suistimal yapma eğilimini arttırmakta bu da denetim için önem teşkil etmeye başlamıştır. İç denetim fonksiyonlarının kullandığı geleneksel denetim metodlarının etkinliği son dönemde giderek azalmaktadır. Risk analitiği iç denetim sürecini geliştirmek için en önemli etken haline gelmiştir. Aslında risk analitiğinin iç denetim fonksiyonlarında kilit rol oynamasının arkasında çeşitli sebepler bulunmaktadır. Öncelikle, paydaşların artan bilgi talepleri ve açıkça ifade edilen bulgular ile doğru risklere odaklanma istekleri ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, günümüzde iç denetim süreçlerinde kullanılan geleneksel teknikler kurum faaliyetlerine değer katma açısından yetersiz kalmaktadır. Günümüzde örneklem yöntemlerini temel alan geleneksel metotlar geçmiş dönemi temel almakta, denetimlerin risklerin önlenmesindeki rolünü sınırlandırmaktadır. Risk analitiği ise bu noktada geçmişe esas olarak geleceğe yönelik tahminler ile suistimalin önlenmesi için modeller kurulmasında ve sürekli denetim konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Özetle, analitik yaklaşımlar ile desteklenen iç denetim, karar mercilerinin daha etkin ve zamanında karar almasına yardımcı olmaktadır.¹⁴

İç denetimi gerçekleştiren denetmenler, kurumların veya bankaların suistimal şüphesi içeren durumları tespit eder, bu durumların suistimal oluşturacak risklerini belirler ve önlenmesine yardımcı olur. Bunu da bankanın ya da kurumun sahip olduğu iç kontrol süreçlerinin etkinliğini kontrol ederek yaparlar. İç denetçiler bankalarda suistimal bulunan birimlerde soruşturma da yaparlar. Bunun için bankalarda soruşturma teftişi olarak bilinen bir birim de mevcuttur. İç denetim birimi, suistimali önlemeye yönelik eğitimler de vererek bu konuda farkındalığın artmasına da yardımcı olmaktadır.

¹³ 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete

¹⁴ Onur Esin Deloitte Türkiye, Müdür Yardımcısı Kurumsal Risk Hizmetleri "İç denetimde yeni dönem: Risk Analitiği"

Sertifikalı iç denetçi Dr. Bertan Kaya' nın kendi blog sayfasında yayımladığı ‘‘Şirketlerde Suistimal ve Hileli İşlemleri Önlemede Etkili 3 Araç’’ isimli makalesinde iç denetimin fonksiyonundan, kurumun ya da bankaların suistimali önlemek için mutlak surette iç kontrol ve risk yönetimi kurmalarıyla, periyodik olarak yapılan iç denetimlerin suistimali çıkarma oranının % 30’ un altında olduğu kanısıyla ve bunun için de iç denetim ile birlikte kurumlara iç kontrol sisteminin kurulmasıyla ve gizli ihbar hatlarının da kurulmasıyla şüphelenilen kişi ya da kişilerin ihbar edilebilmesiyle sağlanacağından bahsetmiştir. Suistimal ile başa çıkabilmenin en önemli aktörleri iç denetim faaliyeti ve bunları gerçekleştiren iç denetçilerdir. Aynı zamanda iç denetim faaliyetinin periyodik olarak, risk yaklaşımı ile yapılması gerektiğini, faaliyetlerin riskli alanlarını saptayarak programlarını bu alanlara doğru kaydırmaları gerektiği üzerinde durmuştur. Kurumlarda iç denetim faaliyeti sırasında kırmızı bayrak olarak isimlendirilen suistimale açık noktalara dikkat vermeleri gerektiğinin de altını çizmektedir. Denetim sırasında bu tip noktalar çıkar ise, konu direkt olarak denetim kuruluna ve yönetim kuruluna iletilir ve soruşturma yapılması için bu kurullar bilgilendirilir. Suistimal konusunda gereken bilgi ve tecrübesi olan iç denetçiler bu suistimal incelemesini yapmaktadır. Eğer kurumda bu yetkinlikte biri yok ise, kurum dışından da destek alınabilmektedir. Burada asıl amaç, iç denetçilerin denetledikleri iç kontrol süreçlerinin bu kırmızı bayraklara göre konumlandırılmasının sağlanmasıdır. Yani öyle bir iç kontrol sistemi kurulmalı ki, suistimal yapılmadan önce ya da denenmeden önce sistem uyarı vermeli ve suistimal caydırılmalıdır. Son olarak Dr. Bertan Kaya’ nın üzerinde durduğu husus, iç denetçinin her daim suistimali yapan kadar dikkati yüksek ve şüpheli aynı zamanda mesleki özene sahip olması olmuştur.¹⁵

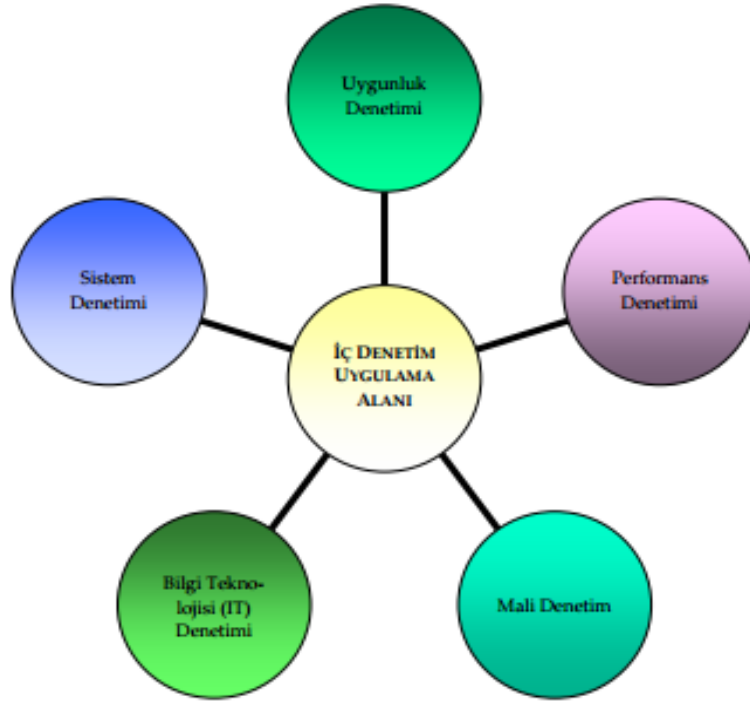
Uluslararası Suistimal İnceleme Uzmanları Derneği (USİUD) Yönetim Kurulu Başkanı Murat Oltulular Association of certified Fraud Examiners (ACFE)’ ın düzenlediği ‘‘Suistimal Zirvesi’nde’’ ise; kurumları en çok etkileyen ve zarara hatta iflaslara kadar götürecek unsurun suistimal olduğunu söylemiştir. Ayrıca banka ve finans sektörlerinde en sık karşılaşılan sorunların başında suistimalin geldiğini de vurgulamıştır.¹⁶

¹⁵ Dr. Bertan Kaya ‘‘Şirketlerde Suistimal ve Hileli İşlemleri Önlemede Etkili 3 Araç’’ 5 Haziran 2015 sy: 1231

¹⁶ Finans Gündem 22 Temmuz 2016

Grafik 1:

İÇ DENETİM TÜRLERİ

Grafik1: İstanbul Üniversitesi İç Denetim Birimi Başkanlığı İç Denetim Tanıtım Broşürü sy: 3

5. İÇ DENETİM STANDARTLARI

Uluslararası standartlar, Nitelik Standartları ve Performans Standartları olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır;

Nitelik Standartları olarak geçen standartlar, iç denetim fonksiyonuna sahip kurumların ve çalışanların özelliklerini kapsamaktadır. Performans Standartları ise, iç denetimin faaliyetinin doğasını ele almaktadır. Ayrıca denetimin yapılmasını sağlayan, iç denetçilerin kullandıkları kriterlerin açıklamalarını yapmaktadır. Bu iki standartta tüm iç denetim faaliyetlerinin yapılması için hazırlanmış standartlardır.

Standartların amaçlarına değinilecek olursa;

1. İç denetim faaliyetinin nasıl yapılması gerektiği hakkında etik ilkeleri açıklamak.
2. İç denetim faaliyetlerinin etkin ve verimli aynı zamanda kuruma değer katacak nitelikte olmasını sağlamak.
3. Yapılan iç denetim faaliyetinin değerlendirilmesi hususunda kurum içinde makul bir ortam sağlamak.
4. Kurum içi faaliyetlerin daha verimli, etkin ve değer katıcı özelliklerde olmasını sağlamak ve kurum kültürü oluşturmak.

5.1 NİTELİK STANDARTLARI

Nitelik standartları arasına giren Amaç, Yetki ve Sorumluluklarda yönetmelik, iç denetim faaliyetinin amacını, yetkisini ve sorumluluğunu tanımladığı gibi iç denetimin tanımı etik kuralları ve standartlarında yönetmelikte yer alması zorunludur. Bağımsızlık ve objektiflik için de belirtilen raporlama ilişkisi ve direkt kurula olan bağlılık yine standartlarda belirtilmiştir. Fonksiyonel açıdan kurula, idari açıdan CEO'ya bağlılık ideal bir yapıdır. Bazı durumlarda sadece CEO'ya raporlama yapan iç denetimciler, yine CEO'ya bağlı iş kolları ve bu iş kollarının iç denetçiler tarafından denetlenmesi unsuru objektifliği ve bağımsızlığı bozacaktır.

İç denetçiler sorumluluklarını yerine getirirken yine azami meslek özen ve dikkat ile çalışmalıdırlar. Bilgi, beceri ve diğer vasıflarda mesleki yeterliliği oluşturan unsurlardır. Bir denetçiden sadece bir konuda uzmanlaşması değil, denetim yapacak olan tüm iç denetçiler kolektif bir şekilde tüm unsurlara sahip olması beklenir. Mesela sadece muhasebe alanında uzmanlaşmış bir denetçi işe almak yerine, kısmi olarak muhasebe bilgisine sahip fakat risk unsuru ve suistimal belirtisini iyi analiz edebilen bir iç denetçi almak daha doğrudur.

İç kontrolörlerden artık beklenen IIA'ın düzenlediği global anlamda iç denetimi yapan kişinin gerekli bilgi, tecrübe ve yeterliğe sahip olmasıdır. Bunu tanımlayan ve değerlendiren bir unsur da CIA sertifikasıdır. CIA sertifikası uluslararası bir sertifika olup, IIA'ın tüm iç denetçiler için almalarını sağladığı sertifikadır. IIA, sertifikanın alınması yönünde eğitimler düzenleyerek, internet üzerinden dokümanlar paylaşarak destek verir. Bankamızın Teftiş

bölümünde bu sertifika zorunludur. İç kontrol departmanı da bu sertifikanın alınması için teşvik edilmekte ve 3 aşamadan oluşan bu CIA Sınavı'nın 1. ve 2. bölümlerinin eğitimleri 2016 yılında verilmiştir. Daha çok yabancı bankalar bu sertifikalara önem vermektedir. ING Bank' da bu bankalar arasındadır. Devlet bankalarında da bu sertifika talebi yaygınlaşmaktadır. İş ilanlarında iç denetçi arayan özel kurumlar bunlara bankalarda dahil olmak üzere, aranan nitelikler içerisinde CIA Sertifikası'na yer vermişlerdir. Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası' nın ve Fiba Bank' ın 10 Ağustos 2016 tarihinde güncellenen müfettişlik ilanlarında aranan kriterler içerisinde tercihen CIA sahibi olmak niteliği yer almaktadır. 2008' de ABD' de başlayan ve günümüzde Türkiye' de de çok önem verilen bir hale gelmiştir. 1974 yılından beri düzenlenen bu sınav ülkemizde 2000'li yıllardan itibaren düzenlenmeye başlamıştır. Ülkemizde 2000 yılında sadece 3 adet CIA sertifikasını alan kişi bulunurken 2014 yılında bu sayı 650 olmuştur.¹⁷ Bu sayı da ülkemizde git gide bu sertifikaya verilen önemin doğruluğunu kanıtlamaktadır.

Azami meslek özen ve dikkat gerektiren iç denetim görevi yine iç denetçiler tarafından her türlü suistimalin gerçekleşme olasılığını göz önünde bulundurarak, seçeceği örneklemeden raporlama aşamasına kadar titizlikle çalışmalıdır. Bir iç denetçi sürekli gelişim programlarına katılarak da kendini geliştirmelidir.

Kalite Güvence ve Geliştirme Programları da standartların olmazsa olmazı bir unsur olup bu madde, iç denetim faaliyetinin iç ve dış değerlendirilmesini sağlar. İç denetimin periyodik olarak kurum içinde izlenme faaliyeti iç değerlendirmeyi tanımlamaktadır. Dış değerlendirme ise en azından 5 yılda bir yapılmak suretiyle kurum dışından bir uzmanın iç denetimi değerlendirme sürecidir. Bu değerlendirmeler sonrasında ‘‘Standartlara Uygundur’’ ibaresinin raporda yer alması iç denetimin standartlara uygun çalıştığının bir kanıtıdır.

Yine Nitelik Standartlarının bir unsuru olan Aykırılıkların Açıklanması' nda ise, denetimi etkileyen herhangi bir unsur, bağımsızlığı zedeleyecek bir olayla karşı karşıya kalmak ya da standartlara aykırılık durumlarında iç denetim yöneticisi konuyu direkt üst yönetime ve kurula açıklar.

¹⁷ <http://www.tidemuze.org/sertifikasyon.html>

5.2 PERFORMANS STANDARTLARI

İç Denetim Faaliyetinin Yönetimi performans standartlarında yer alan bir unsur olup, iç denetim faaliyetinin, kurumun iç denetim mevzuatında yer alan hedefleri ve görevleri gerçekleştirdiğinde ve uluslararası standartlara uygun olması halinde verimli olduğunu açıklar.

İç denetim yöneticisi, iç denetim sürecini ihtiyaçlar doğrultusunda planlar, kaynakları, prosedürleri ve politikaları belirler ve bunu üst yönetim ve kurulla paylaşır. Risk yönetimi, yönetişim, kurumsal yönetim ve iç kontrol bileşenleri olan iç denetim fonksiyonlarının doğru çalıştığının tespitini yapar.

Görevleri gözetir, kaynak ihtiyacı doğduğunda gerekli kaynakların sağlanmasını yapar, bağımsızlığı tehlikeye sokacak bir durumda direkt durumu üst yönetimi ve kurula bildirir, gerekirse görevi sonlandırır.

Raporlama, denetimin nihai olarak üst yönetim ve kurula resmi olarak bildirim aşamasıdır. Etkili bir raporlama, doğru ve dolaylı anlatımdan uzaktır. Objektif yapılan raporlamalar ise, bağımsız olduğu gibi tarafsızdır. Denetimde yer alan tüm bulguların doğru bir şekilde yansıtılmış halidir. Açık raporlamalar, dili sade ve anlaşılır, tutarlı, laf kalabalığından uzaktır. Gerekli bilgileri en doğru şekilde aksettirir. Özlü raporlamalar, denetim faaliyetini olduğu gibi anlatır, lafı dolandırmaz ve okuyucuyu başka noktalara çekmez. Yapıcı raporlamalar, denetimi gerçekleştirilen birimlere ve kuruma faydalıdır. Eksik olan noktaları belirleyerek kuruma yardımcı olur. Tam raporlamalar, tüm bulguları barındırır. Hem bulgular hem öneriler ve varsa uyarılar raporda yer alır. Denetim sırasında gözlenen unsurlar da raporda belirtilir. Zamanında raporlamalar, eksikliklerin ve varsa kurum için en çok riskli görülen konular önem sırasına göre belirlenerek, gereken önlemlerin alınmasını sağlayacak şekilde zamanında ve yerinde yapılan raporlardır. Aynı zamanda kurum için faydalı raporlardır¹⁸.

¹⁸ http://www.tide.org.tr/uploads/UMUC_2013

SONUÇ

Bu bölümde incelediğimiz iç denetim, iç kontrol kavramları ve bunların bankalarda uygulama prosedürleri idi. İç denetimin kavramsal teorisi, standartları ve unsurları yanında iç kontrol-teftiş ve yine iç denetimin kavramların, farklarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini ele aldık.

Tez çalışmasının başlığı olan Türk Bankacılık Sistemindeki İç Denetim Mevzuatı ile ABD Bankacılık Sistemindeki İç Denetim Mevzuatı'nın kıyaslamalı olarak incelenmesi olduğu için ilk bölümde öncelikle temel kavramların neler olduğunu, ne anlamlara geldiğini ve özellikle bankacılık sektöründe ne gibi görevler üstlendiklerini inceledik. ABD kuruluşu olan IIA' in iç denetim ile ilgili başlatmış olduğu ve bugün bu kuruma üye ülkelerce takip edilen iç denetim standartlarını, unsurlarını ve özelliklerini tanıdık.

Ayrıca çalışmanın diğer bölümlerine ışık tutacak bu kavramsal teoriler ve bankalardaki işleyiş prosedürleri tez çalışmasının ana unsuru olan iç denetimin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya yardımcı olmaya çalışmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ABD BANKACILIK SİSTEMİNDE İÇ DENETİM MEVZUATININ İNCELENMESİ

1. ABD’ DE İÇ DENETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MEVZUATI

İç Denetçiler Enstitüsü’ nün 1941’ de ABD’ de kurulmasıyla iç denetim mesleği kurumlar için daha önemli hale gelmiş, uluslararası kabul görmüş standartların oluşturulmasıyla meslek kurumsal yapıya dönüşmüştür. Bu enstitü sayesinde iç denetim, kurumlar tarafından önem kazanmış, tüm dünyada geçerli standartlar sayesinde birleşik bir yapı olmuştur.

Gelişen ekonomi, atlatılan krizlerin de etkisiyle kurumlar büyüyüp geliştikçe ve bu yaşanan krizlerden de zaman zaman zarar gördükçe içlerindeki her faaliyetin gözetimini yapmak zorlaşmış, bu gözlemlere dayanarak oluşturulacak raporlar ve verilecek geri bildirimler için istihdam edilecek yeni personel arayışına gidilmiş ve böylelikle iç denetçilik mesleği ortaya çıkmıştır. Ekonomik gelişmeler yanında aynı zamanda kurumların bağlı oldukları ülkelerdeki mevzuatlar da iç denetime ihtiyaç duyulmasını sağlamıştır.

İç denetim mesleğinin giderek daha önemli hale gelmesini sağlayan belli başlı yapı taşları aşağıda belirtilmiştir;

- 1941’ de İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) kurulmuştur. Böylelikle iç denetim mesleği kurumsal kimlik kazanmıştır.
- İç Denetçiler Enstitüsü tarafından 1956’ da ‘‘İç Denetçilerin Sorumluluk Beyanları’’ yayımlanmıştır.
- COSO’ nun yayımlanmasını sağlayan komitenin 1985’ de kurulması.¹⁹

ABD’ de finans sektöründe yer alan beş büyük kuruluşun bir araya gelmesi ile kurulan ve mali raporlama süreçlerinin verimini arttırmak için çalışmalar yürüten bir komisyon 1985 yılında kurulmuştur. Bu komisyon 1992’ de ‘‘Internal Control-Integrated Framework (İç Kontrol-Bütünleşik Çerçeve, yaygın adıyla ‘COSO İç Kontrol Raporu)’’ isimli raporu yayımlamıştır. Komisyonun adı ‘‘The Committee of Sponsoring Organizations of The Treadway Commission’’ dır. Bu komisyon iç kontrol sisteminin tanımını ve özelliklerini açıklamaktadır. Yayımlandığı tarihten itibaren yapılan tüm düzenlemeler bu raporu ilke

¹⁹ İç Denetim Merkezi Bilgi Bankası sy: 1070

edinmiştir. COSO, hem düzenleyici kuruluşların hem de özellikle IIA ‘ ye üye tüm ülkelerin kendi mevzuatlarında başlıca unsur olmuştur. Kontrol faaliyetlerini bu komisyonun yayımladığı rapor doğrultusunda şekillendirmişlerdir.²⁰

Kontrol ortamı, risklerin değerlendirilmesi, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ve son olarak da izleme unsurlarından oluşan bu beş temel madde COSO tarafından oluşturulmuştur. Bunlar iç kontrol sisteminin bileşenleridir. Bu bileşenler aşağıda yer alan beş adet soruya verilecek yanıtların ne olduğu ile ilgilidir;²¹

- 1- İç kontrol sürecini kontrol edecek uygun kriterlere sahip miyiz? Bu soru kurum içindeki kontrol çevresi ya da kontrol ortamının nasıl olduğuyla ilgilidir. Yani kurum içinde yöneticilerin denetime bakışı, kontrol yapılmasını sağlayacak unsurların, kaynakların temini konusunda engel olup olmaması kontrol ortamının durumunu özetler.
- 2- Faaliyetlerin kontrolü sırasında kontrolleri aksatacak riskler iç denetçiler tarafından doğru algılandı mı? (risk değerlendirmesi)
- 3- Riski bertaraf etmek için doğru kontrol faaliyetleri geliştirildi mi? (kontrol faaliyetleri)
- 4- Kontrol faaliyetlerinin gözlenmesi sağlanabilecek mi? (izleme)
- 5- Kontroller dikkate alındı mı? Öneri ve tavsiyeler ile birlikte ilgili kişilere iletildi mi? (iletişim ve bilgi)

Eğer bu beş soruya verilen cevapların kalitesini değerlendirebilirsek, tam olarak garanti vermek mümkün olmasa da, kontrolün başarıya yolunda olduğu anlaşılmaktadır.

COSO günümüze gelinceye kadar birkaç versiyondan geçmiştir. İlk versiyonu 1992 yılında yayımlanmıştır. Dünya genelinde en çok kabul gören iç kontrol çerçevesidir.²² Neden güncellendiği konusuna değinecek olursak, değişen kurumsal ilkeler, stratejiler ve eski çerçevenin net ve çok anlaşılır olmaması, risk algısının değişmesi ve risk bazlı yaklaşımların önemi, yasa ve düzenlemelerin değişmesi ve suistimal tespitinin öneminin giderek artması olarak özetlenebilir.²³

²⁰ M.Ali Madendere, Kurumsal Risk Yönetiminde İç Denetimin Rolü, Çeviri/ Derleme, Ekim 2005

²¹ Pickett, K. C. S. (2005). The Essential Handbook Of Internal Auditing, John Wiley & Sons Ltd, The Atrium sy: 92

²² Ersin BULUT, Türkiye İş Bankası A.Ş. Genel Müdürlük Kontrolleri Birim Müdürü, ‘ ‘ COSO 2013 Bataklığı Kurutmak mı? Sinekleri Öldürmek mi? Sunumu

²³ a.g.e., s.6

2013 yılında değişen çerçeveye bakıldığında COSO bileşenlerinin ilkelerinin açıklamaları yapılmış, yönetişimin önemi vurgulanmıştır. ABD’de halka açık şirketler SOX yasası’ na tabidir. Bu şirketlerin çoğu da iç kontrol süreçlerini COSO’ nun 2013 versiyonuna göre yürütmek zorundalardır.²⁴

Kronolojik olarak yapılan bazı düzenlemeler de şu şekildedir;

- İç Denetçiler Enstitüsü IIA 1989’ da standartları yayımlamıştır.
- İç Denetçiler Enstitüsü iç denetim faaliyetinin ilk açıklamasını 1990 ‘ da yapmıştır.
- COSO tarafından 1992 yılında İç Kontrol Çerçevesi’ nin yayınlanması
- Enron firmasının iflasından sonra 2002’ de Sarbanes Oxley yasasının çıkarılması
- 2006’ da Kurumsal Risk Yönetimi Çerçevesi’ nin COSO tarafından yürürlüğe girmesi
- 2007 yılında IIA Yönetim Kurulu tarafından Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Çerçevesi’ nin (UMUÇ) Kabul Edilmesi²⁵.

UMUÇ; İç denetim mesleğinde standart belirleyici olarak yayımladığı iki tür rehberin genel çerçevesidir. İç denetçiler, mesleklerini sürdürürken kanun ve yönetmeliklerin yanı sıra, Zorunlu Rehberler ve Tavsiye Edilen Rehberler olmak üzere bu iki tür rehberde başvururlar²⁶.

90’ ların sonu ve 2000’li yılların başlangıcı risk bazlı genel denetimler varken, Sarbanes Oxley Yasası’ ndan 2008 küresel krizine kadar daha geniş risk odağı oluşmuş ve temel iç denetim yetkinliklerine yatırım yapılmıştır. 2008 krizinden sonra ise güvence ağırlıklı denetimler artmış, başarısızlıklara yönelik daha risk odaklı denetimler ile iş gelişiminin sağlanması amaçlanmıştır.

İç denetçi Dr. Bertan Kaya’ nın da bir tespiti olarak, iç denetimin, 2002 yılından itibaren yasal düzenlemelere uyumun sağlanması başta ABD olmak üzere önem kazandığını, iç denetçilerin çalışma usul ve esaslarının da bundan etkilendiğini ve SOX yasasının 404 numaralı maddesinde²⁷ geçen özellikle risklerin değerlendirilmesi, izlenmesi kısacası risk yönetimi faaliyetinin nasıl önem kazandığını 2008 küresel krizi sonrası daha iyi

²⁴ a.g.e., s.46

²⁵ http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?p=1116

²⁶ <https://www.tide.org.tr/page.aspx?nm=umuc>

²⁷ Public Law Sarbanes Oxley Act 107–204—July 30, 2002 116 Stat. 745

görmekteyiz. 2008 krizinden sonra da büyük ivme kazanan risk yönetimi ve riske dayalı iç denetimin gelecek dönemlerde de kurumlara ışık tutacağını savunmuştur.²⁸

İç denetimin kapsamı zamanla genişlemiş, sadece finansal ve mali denetimden çıkıp, faaliyetlerin denetimi de eklenerek çalışma alanı büyümüştür. Geniş kapsamlı bu meslek aynı zamanda geniş bir teorik kavram olarak da karşımıza çıkmaktadır.

IIA' nın iç denetim alanında aktif rol oynamasıyla birlikte, iç denetim mesleği; uluslararası standartlara sahip, etik kuralları olan ve kolay uygulanan uygulama rehberleri sayesinde önemli bir meslek haline dönüşmüştür. En başta İç Denetimin Sorumlulukları Bildirgesi olarak 1947' de yayımlanan bildirme daha sonra İç Denetim Standartları olarak 1978' de yayımlanmıştır.²⁹

Sahte mali raporlamanın önüne geçmek amacıyla kurulmuş bir komisyon olan Treadway Komisyonu 1985 yılında kurulmuş olup, sahte raporlama hakkında bir rapor yayımlamıştır. Raporda yer alan en dikkat çekici kısım, kontrol edilen kurumun kontrole karşı tutum ve davranışları olarak özetlenen konudur. Kontrolü sağlayacak kişilere verilen yetkilerin nitelikleri de yine bu raporda belirtilmiştir. Bu komisyon sayesinde kurulan İç Kontrol Bütünleşik Çerçeve (COSO), iç kontrol süreçleri hakkında yeni bir bakış açısı getirerek, etkili bir iç kontrolün oluşması için kolay yöntemler oluşturmuştur. İlk olarak 1992 yılında yayımlanan bu çerçeve, zamanla hem özel hem de kamu kurumlarında takip edilmeye ve uygulanmaya başlamıştır.

IIA Araştırma Vakfı, 1999 yılında geniş kapsamlı üç ciltlik Competency Framework for Internal Auditing'i yayımlamıştır. Küresel çapta yapılan CFIA, özel ve kamusal kurum ve kuruluşlar içerisindeki muazzam değişiklikler ve karmaşık yapı ve organizasyonlara ayak uydurabilmek adına iç denetimcilerin pek çok yeteneğe sahip olması gerekliliğini açık biçimde ortaya koymuştur.

Rittenberg & Covalleski (1997) 'de geçen bir başka çığır açıcı araştırmada yapılan tanıma göre, dış kaynak olgusu' nun etkileri ve iç denetimciliğin hızla ve sıklıkla geçirdiği evrimlerin ilişkisi şöyle belirtilmiştir.³⁰

- Denetimler yapılırken dahi, arka planda büyük değişimler devam etmektedir,
- İç denetim, personel dışında da gerçekleştirilebilir, sistematik olabilir,

²⁸ Dr. Bertan KAYA, "Dünyada İç Denetim Nereye Gidiyor?", 30 Kasım 2013

²⁹ İDKK "Kamu İç Denetim Genel Raporu 2008" Haziran,2009, Ankara sy: 1

³⁰ Rittenberg&Covalleski (1997)' den Sridhar Ramamoorti Internal Auditing: History, Evolution and prospects chapter 1 2003 sy: 11

- Denetim bağımsızlığı bir problemdir ve dış kaynak kullanmak net çizgilerle ayrılabilen bir konu değildir,
- Mevcut iç denetim departmanları, “pazar araştırması” mantığıyla davranmalıdırlar,
- IIA standart ve prosedürlerini tekrar gözden geçirmelidir.

90'ların sonlarında bir kısım da IIA tarafından desteklenen araştırma çalışmaları ve yine IIA'nın amiral gemisi olan “İç denetimci”(Internal Auditor) dergisindeki pek çok ileri görüşlü makalenin getirisi olarak IIA mesleki konularda verdiği bilgiler, oryantasyon ve prensipleri sayesinde ihtiyaç duyulan bir organizasyon olarak görülmeye başlanmıştır.³¹

IIA'nın stratejik “Gelecek için Vizyon” (A Vision for the Future) belgelerinin ardında 4 aşamalı bir amaç bulunmaktadır. Bunlar; İç denetimin ekonomik değerini arttırmak, nitelikli iç denetim çalışmalarının sürekliliğini temin etmek, iç denetimciliğin profesyonel duruşunu güçlendirmek ve iç denetim bilincini global olarak yaygınlaştırmaktır.

“The Guidance Task Force” raporu iç denetim konusuna yepyeni bir solukla yaklaşmış ve mevcut profesyonel standartlara, etik meselelere hatta mesleğin tanımına başka bir perspektif getirmiştir. Hatta rapor içerisinde, eski terminolojinin bu uzmanlık alanını yansıtmaya ve rekabetçi pazar içerisinde etkin biçimde tanıtılma konusunda net biçimde başarısız olduğu vurgulanmıştır. (Krogstad, Ridley & Rittenberg, 1999)³²

Yenilenen profesyonel çalışma yapıları ise aşağıda listelenen amaçları savunmaktadır. (GTF Report, 1999)³³

1. İç denetim faaliyetlerinin yaygınlaşması ve piyasa değerinin artması adına esnek bir çalışma ortamı sağlamak.
2. Uluslararası standartları belirleyecek iç denetim prensiplerini ortaya koymak.
3. Organizasyonel süreç ve operasyonlara gelişim ortamı sunmak.
4. Standartlara uyum sağlama güvencesi vermek.
5. Dünya çapında itibar odaklı bu pazar içerisinde “tercih edilen servis sağlayıcı” tanımına ulaşmak.

³¹ A Vision For The Future: Guiding the Internal Audit Profession to Excellence, The New International Professional Practices Framework Ekim 2007, sy: 25

³² Krogstad, Ridley & Rittenberg, 1999' den alıntılanan Sridhar Ramamoorti Internal Auditing: History, Evolution and prospects chapter 1 2003 sy: 11

³³ IIA, October 18, 2001

İç denetimin yeni tanımı içerisinde mesleğin sınırları sorumlulukları genişletilerek şöyle söylenmiştir. “İç denetim, mevcut organizasyonlara değer ve gelişim katan, bağımsızlık ve objektiflik güvencesi sağlayan bir danışmanlık faaliyetidir. Bu faaliyet, amaçlara ulaşma yolunda, organizasyonlara sistematik, disiplinli bir yaklaşım getirerek risk yönetiminin etkisini artırarak kontrol ve yasal süreçlerde kolaylık getirmektedir.”

Chapman & Anderson (2002)³⁴ mesleğin bu tanımını 6 kayda değer maddeyle şöyle açıklamaktadır;

1. Bu objektif faaliyet içerisinde, bir organizasyona dahil olmaksızın, iç denetim servislerinin tanımı, iç denetimin organizasyon dışı kişilerce iç denetim etiği bilinci çerçevesinde yapılabilir.
2. İç denetimin verdiği danışmanlık güvencesidir. Bu faaliyetler müşteri odaklı, gelişim merkezlidir. Çalışmalar yönetim mekanizmasındaki sorunlara eğilmek ve risk yönetimi üzerinedir.
3. İç yönetim net ve kesin biçimde organizasyonlara değer katmak ve sorunları giderme çalışmaları içermektedir. Bu yeni tanım iç denetimin, bir organizasyona tek başına katabileceği değeri açıkça belirtmektedir.
4. Tüm organizasyon ele alındığında, iç denetimin bu yeni tanımını organizasyon içindeki güç ve sorumluluğunu daha geniş biçimde açıklar.
5. Bu yeni tanım; kontrollerin yalnızca, organizasyonların risk yönetimi ve genel yönetimleri konusunda, etkili idarecilikteki etkisini üstlenmektedir. Bu çerçevede iç denetim platformunu yaygınlaştırmak ve genişletmektedir.
6. Bu yeni tanım kabul etmektedir ki; iç denetim uzmanlık alanının mirası, eşsiz bakış açısına, standart temelli çalışma yapısına dayanarak değer kazanmaktadır. Bu titiz standartlar, belgeli, disiplinli ve sistematik çalışma ortamına temel oluşturur ve kaliteli iç denetim performanslarını temin eder.

Denetim faaliyetlerinden yıllardır yararlanılmasına karşın, bu uzmanlık alanının resmi olarak tanınması yakın bir tarihe rastlamaktadır. Ancak, denetim faaliyetlerinin misyon ve vizyonunu sistemli bir bakışla anlayabiliriz. Yeni gelişmeler ve teknolojiler geçmiştekenden

³⁴ Chapman & Anderson (2002)alıntılan Sridhar Ramamoorti Internal Auditing: History, Evolution and prospects chapter 1 2003 sy: 12

dramatik biçimde farklı bir çalışma yapısı sunsa da denetim faaliyetlerinin genel anlayışı durağan kalmaktadır. Bu gelişimler özellikle 19. yy başlarında hız kazanmış ve mesleğin evrimi gerçekleşmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte hızla büyüyen iş yapıları pek çok çeşitte denetim metotları doğmasına sebebiyet vermiştir.

Gelişim dönemleri içerisinde ortaya çıkan küçük problemlerin çözümü konusuna eğilen denetim mekanizması 1929 yılındaki borsa çöküşüne değin kesin bir gereklilik olarak görülmemekle birlikte bu çöküşün ardından özellikle ABD içerisinde denetimcilerin iş dünyasındaki yeri değişmiştir. Özellikle 1934 yılındaki "Securities and Exchange Act", "Securities and Exchange Commission"(SEC – Güvenlik ve Takas komisyonu) 'in doğuşuna önayak olmuştur. SEC komisyonu muhasebe ve denetim alanlarındaki özel düzenleyici kuruluşları gözetir, PCAOB'nin (Kamu Muhasebecileri Gözetim Kurulu) belirlediği muhasebe standartlarında denetleyici kurallarının onaylanıp onaylanmamasından sorumludur. Buna ek olarak, dönemin trendleri içerisinde kamuya açık ABD firmalarının periyodik denetlenmesi de SEC' nin yükümlülüğüne girmiştir.

SEC tüm bu raporlamaların standartlara uygunluğunu temin etmek ve üzerindeki iş yükünü de azaltmak adına Genel Muhasebe Prensipleri (GAAP)'ne önayak olmuş ve bununla birlikte firmaların raporlarına da belli bir şablon getirmiştir. Bu dönem içerisinde ortaya çıkan denetim faaliyetleri hızlıca kabul görmüş olsa da, yapılan çalışmalar yönetim personellerinden gelen bilgilere dayalı olarak, bağımsızlıktan uzak biçimde yapılmaktaydı. Denetim yapısının gelişmesi bu durumun ve dış etmenlerin yarattığı negatif etkiyle birlikte değişmiştir. 1941 yılında kurulan IIA ve iş dünyasının hızlı gelişimi mesleğin evriminde ciddi etkiler yaratmış ve denetimciliğin günümüzdeki haline ulaşmasını sağlamıştır.

2. İÇ DENETİME İLİŞKİN KURUMSAL YAPININ İNCELENMESİ

Global dünyadaki rekabet içerisinde, devamlı gelişmeyi ve değişmeyi hedef alan kurumların, denetime karşı titiz bir davranış sergiledikleri görülmektedir. İç denetim, iç kontrol ve risk odaklı yaklaşım kurumlar için olmazsa olmazlardır. Kurumlar hedefleri doğrultusunda hem gelişerek hem de büyüyerek yola emin adımlarla gitmek istemektedirler. Bunun için de karşılaşacakları riskleri etkili bir şekilde yönetmek ve değerlendirmek zorundadırlar. Kısa vade de değil uzun vadede ayakta kalabilmek için bu şarttır.

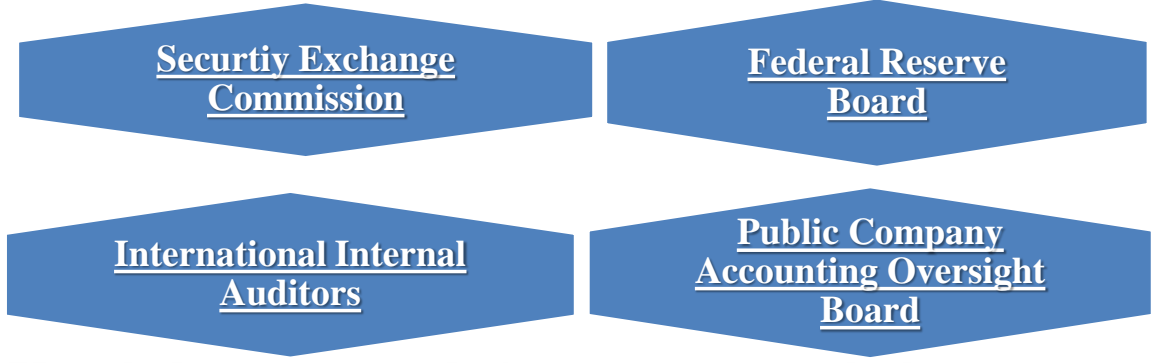
2008 küresel krizi, kurumları ve bu kurumların yöneticileri ile kurul üyelerini denetim konusunda dikkatli olmaya sevk etmiştir. Kurum sahiplerinin ve yöneticilerinin denetim alanında bilgili ve bilinçli olacak şekilde faaliyetlerinin denetlenebilir olmasını sağlamaları gerekmiştir. Yaşanan bu kriz, ABD’ de ve hatta Avrupada’ da sebep olduğu olumsuz sonuçlar için denetimin ve riskin yönetilmesinin önemini bir kez daha vurgulamıştır. Bu krizlerde ve bazı suistimal olaylarında görülen önemli husus, kurumlara olan güvenin ve bireylerde yaratılan algının git gide kötüye doğru gitmesi kurumlara çok ağır bedeller ödetmiştir.

Özellikle son zamanlarda kurum sahiplerinin ve yatırımcılarının beklentileri göze çarpmaktadır. Kurum sahipleri ve yatırımcılar etkin ve verimli denetim mekanizmalarının oluşmasını istemektedirler. Özellikle yatırımcılar yatırım yaptıkları şirketlerin mali yapılarının şeffaf ve doğru olmasını isterler. Eğer bu şirketler güvenilir mali yapı sunamazlarsa yatırımcılar yatırımdan vazgeçebilir, yatırımcılar ve tüm bireyler için şirket algısı zarara uğrayabilir. Dolayısıyla artık şirket sahipleri böyle bir riski göze almak istememektedir. Aksi takdirde kurumlarının marka değeri azalacaktır.

Tüm bu sebeplerden dolayı güçlü iç kontrol yapısı, etkin bir iç denetim fonksiyonu ile bu riskler bertaraf edilebilir. Bu nedenle de artan iç denetim kurma talebi denetleyici ve düzenleyici kurumların da yeni düzenlemeler yapmalarını gerekli kılmıştır. ABD Sermaye Piyasası Kurulu (SEC), ABD Merkez Bankası (FED), Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu'nun (PCAOB) ve İç Denetçiler Enstitüsü (IIA-Institute Internal Auditors), iç denetim, iç kontrol süreçleri ve hem kurum içi hem kurum dışı riskin yönetimi alanlarında faaliyetler yürütülmesini zorunlu tutmuşlardır ve bunun için kurumlara destek olmaktadır.³⁵

³⁵ http://www.denetimnet.net/Pages/ic_kontrol_ic_denetim.aspx

AMERİKAN İÇ DENETİM OTORİTELERİ

Şekil 2

FRB, 1913’de kurulan bu kurul, ABD’ de mali kurumların düzenlenmesi ve denetlenmesi, ABD hükümetlerinin bankacılık hizmetlerinin yürütülmesi gibi önemli görevleri yürütmektedir. Globalleşme kültürünün artık günümüz zamanında olduğu seviye, uluslararası ekonomik birleşmeleri yüksek kademelere taşımıştır.³⁶ ABD’ nin para birimi doların diğer ülkeler içinde önemli olması nedeniyle ABD Merkez Bankası (FED)’ nin koyduğu para politikaları ve aldığı faiz kararları, dünya çapında birikimlerin gidişatını belirleyen unsurlar olmuştur. Yine aynı şekilde koyduğu iç denetim mevzuatları da hem kendi ülkesinde hem de diğer Avrupa ve dünya ülkelerinde sıkıca takip edilip, uygulanmaktadır. ABD güvenilir piyasanın sağlanması için hem yatırımcıları hem firmaları koruma altına alan ve bunun için düzenlemeler getiren bir diğer kuruluş da SEC’ dir. Bu kurulun amacı, yatırımcıları korumak, adaletli ve güvenilir bir piyasa oluşmasını ve devam etmesini sağlamak, etkin piyasanın sürdürülebilir olmasını sağlamaktır.

1934’ de büyük buhran sonrasında kurulmuş olan bu kurum, mevzuatı eyaletler, devlet ve özel kuruluşlar ile birlikte koordine eder. Aynı zamanda bu özel kuruluşların düzenlediği maddeleri denetler.

SEC, denetimi yapan denetmenin denetleyeceği kuruma ait vereceği hizmetin bağımsız ve objektif olduğuna dair 4 temel unsur geliştirmiştir. Böylelikle bağımsızlığın ve objektifliğin bozulmuş olmasını da bu 4 temel unsurla teyit etmektedir.

³⁶ <http://hayyamaslan.blogspot.com.tr/2011/10/ABD-birlesik-devletleri-merkez.html>

1. Denetçi ile kurum arasında bir çıkar ilişkisi var mı?
2. Denetçi denetlediği kurumda serbest mi bırakılmış? Yani denetçi denetlediği kuruma aynı zamanda sorumlu olduğu için, hesap verebilirliğin sağlanmış olması gerekmektedir. Kurum da denetim faaliyeti ile bizzat ilgilenmelidir.
3. Denetçi denetim yaparken kurumun yöneticisi veya personeli gibi mi davranıyor? Profesyonellik var mı?
4. Herhangi bir çıkar ilişkisinden dolayı denetim kurum yanlısı olarak mı yapılıyor? Yoksa objektif ve bağımsız bir şekilde mi denetim gerçekleştiriliyor?

Sonuç olarak SEC, güvenli bir yatırım ortamı sağlamakla yükümlüdür³⁷.

ABD’ de kurulan İç Denetçiler Enstitüsü, hem özel hem de kamu kurumları için gelişen ve değişen ekonomik koşullara bir cevap olarak doğmuştur. 180.000’ den fazla üyesi mevcuttur. 1968 yılında Etik Kuralları, 1978 yılında da İç Denetim Mesleki Uygulamaları için Standartlar dokümanını yayımlamıştır³⁸. Sertifika alımlarının sağlanması, mesleki eğitimler kapsamında İç Denetim Enstitüsü, bu mesleğe ışık tutan bir kurum olarak anılmaktadır. Enstitü ayrıca iç denetimcilere eğitim, seminer, sertifika programları gibi avantajlar sunarak kişisel gelişime de katkı sağlar.

PCAOB yani ABD Kamu Gözetim Kurumu, 2002 Enron skandalı’ ndan sonra Sarbanes Oxley Yasası’ nın gelmesi ile kurulmuştur. Bağımsız denetim firmalarının denetlenmesini sağlamak için kurulan bu kurumun diğer bir amacı da standartlar oluşturmaktır. Avrupa Birliği de ABD gibi Uluslararası menkul kıymetler komisyonu (IOSCO) ve uluslararası muhasebeciler Federasyonu (IFAC) gibi kuruluşların oluşturulması için Avrupa Birliği üyelerine öneri götürmüşlerdir. PCAOB yani Public Company Accounting Oversight Board, adından da anlaşılacağı üzere “Public” kelimesinin Türkçesi olan kamu yararına çalışan bir kuruluştur ve Kamu şirketlerinin denetimini yapar³⁹. Dünya genelinde iç denetçiler IIA standartlarını kullanırlar. Her iki kurumda iç denetim mesleği için uluslararası etik kuralları ve standartların gerekliliğini benimsemektedir.

³⁷ <https://www.sec.gov/about/whatwedo.shtml>

³⁸ <https://na.theiia.org/about-us/Pages/About-The-Institute-of-Internal-Auditors.aspx>

³⁹ <https://www.sec.gov/answers/pcaob.htm>

3. ABD BANKACILIK SİSTEMİNİN VE MEVZUATININ İNCELENMESİ

Toplamda 150 adet bankaya sahip ABD' nin en büyük kredi, mevduat büyüklüklerine sahip 10 bankasının sıralaması aşağıda görüldüğü gibidir;

31 Mart 2016 itibari ile konsolide varlıkları 200 milyon \$ ve fazlası olan ilk 10 Ticari Bankalar Listesi

Bank adı	Rank	Lokasyon	Konsolide Varlıklar (Mil \$)	Yurtiçi Varlıklar(Mil \$)	Yurtiçi Şubeler	Yabancı Şubeler
JPMorgan Chase BK NA/JPMorgan Chase& Co	1	Columbus, OH	2,015,718	1,513,077	5,398	30
Welss Fargo BK NA/Welss Fargo& Co	2	Sioux Falls, SD	1,667,785	1,613,578	6,207	11
Bank of America NA/Bank of America Co	3	Charlotte, NC	1,653,947	1,553,988	4,739	32
Citibank NA/Citigroup	4	Sioux Falls, SD	1,342,643	801,533	741	259
US BK NA/US BC	5	Cincinnati, OH	423,204	421,364	3,22	1
PNC BK NA/PNC Fnc'l SVC Group	6	Wilmington, DE	350,643	347,027	2,701	2
Bank of NY Mell On/Bank of NY Mellon Co	7	NewYork, NY	299,816	199,846	3	13
Capital One NA/Capital One FC	8	Mc Lean, VA	271,188	271,117	812	0
TD BK NA/TD Group US Holds LLC	9	Wilmington, DE	253,738	253,738	1,271	1
State Street B&TC/State Street Co	10	Boston, MA	239,278	158,731	2	11

Tablo 1 <https://www.federalreserve.gov/releases/lbr/current/>

Bankaların Toplam Aktif Tablosu

<u>Toplam Aktifler</u>		
1	JPMorgan Chase	\$2.42 trillion
2	Bank of America	\$2.15 trillion
3	Citigroup	\$1.77 trillion
4	Wells Fargo & Co.	\$1.75 trillion
5	U.S. Bankcorp	\$415.94 billion
6	Bank of New York Mellon Corp.	\$377.37 billion
7	PNC Financial Services Group Inc.	\$362.13 billion
8	Capital One Financial Corp.	\$313.7 billion
9	HSBC North American Holdings Inc.	\$291.61 billion
10	TD Bank U.S. Holding Co	\$253.2 billion

Tablo 2 <http://www.bankrate.com/finance/banking/americas-biggest-banks-2.aspx>

ABD ticari bankacılıkta da ciddi yaralar almış, 120 banka batmıştır. Bankaların aktif büyüklükleri düşmüştür. 117.9 milyar dolar diğer ayakta kalan bankalara satılmıştır.⁴⁰ 2008 Küresel kriz sırasında en çok etkilenen bankalar ABD bankaları olmuştur. Lehman Brothers iflas etmiştir. Merrill Lynch, 50 milyar dolara Bank of America'ya satılmıştır. (HT Ekonomi,2008)

Bankaların gerçek kayıpları krizden sonradan açıklanan verilerle kamuya açıklanmıştır. Aşağıdaki tablo bu verilerden bahsetmektedir;

⁴⁰ Federal Reserve Bulletin Archive 2015

2008 Krizi Sonrası Oluşan Kayıplar

<u>Gelir Tablosu</u> <u>Kategorileri</u>	<u>Bank of</u> <u>America</u>	<u>JP</u> <u>Morgan</u> <u>Chace</u>	<u>Citi</u> <u>Group</u>	<u>Wells</u> <u>Fargo</u>	<u>Diğer ABD</u> <u>Bankaları</u>	<u>Tüm Bankalar Toplam</u>
Kredi Kayıpları	\$90.7 Milyar	\$53.1 Milyar	\$55.5 Milyar	\$43.2 Milyar	\$318.6 Milyar	\$561.1 Milyar
Diğer Gelir/Harcamalar	\$43.0 Milyar	\$19.0 Milyar	\$51.0 Milyar	\$9.1 Milyar	\$152.1 Milyar	\$236.2 Milyar
Tahviller	\$6.1 Milyar	\$15.2 Milyar	\$7.6 Milyar	\$-	\$33.7 Milyar	\$20.0 Milyar
Gelir Vergileri	\$40.4 Milyar	\$12.6 Milyar	\$44.3 Milyar	19.9 Milyar	\$146.8 Milyar	\$264.0 Milyar
Olağandışı Kalem	\$-	\$0.2 Milyar	\$3.7 Milyar	\$-	\$4.2 Milyar	\$0.7 Milyar
Azınlık Geliri	\$-	\$0.1 Milyar	\$0.3 Milyar	\$1.0 Milyar	\$1.2 Milyar	\$2.6 Milyar
Toplam Gelir Kaybı	\$87.2 Milyar	\$6.4 Milyar	\$65.8 Milyar	\$31.4 Milyar	\$360.6 Milyar	\$551.4 Milyar

Tablo 3 http://brandirectory.com/league_tables/table/banking-500-2009

Brand Finance sitesinde yayımlanan verilere göre, 2007 küresel kriz öncesi 35 milyar dolar ile 1 numaralı banka konumunda olan Citigroup, krizden sonra değeri 9 milyar dolara inerek sırasını HSBC bankasına kaptırmıştır ve 9. olabilmıştır. Bu da ABD’ de başlayan bu krizin ABD bankalarının ne denli etkilendiğinin göstergesi olarak karşımıza çıkmıştır. Ayrıca Bank of America da en fazla gelir kaybına maruz kalan bir diğer banka olarak bu da krizin etkisini ABD’ de nasıl yaşandığının göstergesi olarak görülmektedir. San Francisco merkezli Wells Fargo, yaklaşık 7.000 şubesiyle ABD’ nin önemli ulusal ticari bankalarından biriydi. Kriz sonrası ABD’ nin en büyük bankalarından Wachovia’ yı alacağı haberi duyuldu⁴¹.

2009 yılında artık banka resmen Wells Fargo’ nun himayesine geçmişti. 2013 yılında ise Dünya’ nın en değerli 500 banka listesinde birinci sırada yer alan ABD bankası olan Wells Fargo iken, yine ABD bankası olan Bank of America sırada dördüncü, Citigroup ise beşinci

⁴¹ <https://www.wellsfargo.com/about/corporate/wachovia/>

sırada yerini almıştır. Günümüzde yani 2015 yılı verilerine göre ise yine Wells Fargo 34 milyar\$ değeri ile 1. sırada yerini almıştır.

Sonuçlara göre, krizi en derinden yaşayan ülke ABD olurken, yine kriz sonrası çabuk toparlanma göstererek bankacılık alanında yine dünyanın en iyi bankasına sahip ülke konumuna gelmiştir. ABD bankacılığındaki iç denetim sisteminin mevzuatı, özel düzenleme kuruluşları gibi iç denetime ışık tutarak mesleğin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Federal Rezerv Sistemi yani ABD Merkez Bankası, bankaların ve bankaların şubelerinin denetimini de yapmaktadır. 1929 ve 1933 yılları arasında, ABD’ de birçok banka başarısız oldu ve müşteriler yatırdıkları tüm paraları kaybetti. Tahminler yaklaşık 1,3 milyar dolar civarındaydı. ABD finans sistemine güven inşa etmek amacıyla, 1933 Bankacılık Kanunu kabul edildi.⁴² Bu yasa ile ayrıca ticari bankalar ile yatırım bankaları arasında ayırım yapılmıştır. Bu yasaya göre ticari bankaların faaliyeti mevduat toplamak ve kredi vermekle sınırlı tutulurken, yatırım bankalarının faaliyeti ise menkul kıymetler alım satımı yapmakla sınırlı tutulmuştur. Glass-Steagall Act (GSA) yasası sayesinde, bankalarda özellikle ticari bankalarda parası bulunan müşterilerin meblağları spekülasyonlardan sakınılırken, spekülasyonlardan korkmayan müşterilere paralarını değerlendirmeleri için yatırım bankaları önerilmekteydi. Spekülasyonlardan sakınılan ticari banka müşterilerinin paraları belli oranda sigorta altındayken, yatırım bankalarındaki müşterilerin her hangi bir sigorta hakkı yok idi. Aynı zamanda bu ticari ve yatırım bankalarının birleşme ihtimallerine karşı alınan önlemlerle bu olasılık engellenmiştir. Bu mevzuatın bir parçası olarak, Federal Mevduat Sigorta Kurumu (FDIC) oluşturuldu. İlk başta, FDIC geçici hükümet şirketi oldu ve 5.000 \$ ile koruma altına almaya başladı. Yıllar boyunca artış olmuştur. 2008 olaylarını takiben, sigortalı limiti 250.000 \$’a yükseltilmiştir. FDIC (Federal Deposit Insurance Corporation) 1950 yılındaki 39. madde kanunu ile iç kontrolün iç denetimin bir parçası olduğu, iç denetimin göreceği perspektifi hazırlayacağını anlatmaktadır. Bunun da bağımsız, objektif ve kalifiyeli iç denetçilerle sağlanacağından bahsetmektedir. Bu yasa 1999’ da kaldırılarak ticari bankaların menkul kıymetlerin alım satımı için, yatırım bankalarının da kredi vermesi ve mevduat toplaması için önü açılmıştır.

⁴² Bocutoğlu Ersan, ABD’de 1933 Glass-Steagall Yasasının Yürürlükten Kaldırılması 2007 Küresel Finansal Krizini Tetikledi mi?: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, Bankacılar Dergisi, sayı 90, 2014

Federal Reserve Board, 1993 yılından bu yana çeşitli mevzuatlar yayımlamış olup, ABD’deki iç denetim için kılavuz olmuştur. Federal Reserve Board, bu konu hakkında 21 maddeden oluşan bir yönetmelik düzenlemiştir.”Supervision and Regulation” (Bu noktadan sonra SR olarak anılacaktır) yani “denetim ve düzenlemeler” ismi altında toplanan maddelerden oluşmaktadır. Bu maddelere özetle değinilecek olursak;

SR 93-69(SUP)

20 Aralık 1993 tarihli standartta, konu, İç denetimin, iç kontrolün etkinliğini değerlendirmesi yönündedir;

İç denetimi gerçekleştiren kişiler yani müfettişler, İç kontrolleri gözden geçirirler. İç kontrol süreçlerinin etkinliğini, kapsamını, bulgularını, bankanın işlem ve türev ürünlerle ilgili faaliyetlerini inceleme becerisini değerlendirmelidir. İç denetmenler risk değerlendirmesine bağlı olan periyodik bir bazda risk yönetimi süreci ve iç kontrolleri denetlemeli ve test etmelidir. Eğer zayıf yönler ve önemli sorunlar bulunursa veya eğer ürün çeşitleri, modelleme metodolojileri, risk gözetim süreci, iç kontroller veya kuruluşun genel risk profilinde önemli değişiklikler yapılmışsa iç denetimlerin derinliği ve sıklığı artırılmalıdır. Özellikle risk yönetimi işlemlerinin incelenmesinde iç denetmenler riskleri ölçme, raporlama ve sınırlama ile ilgili iç kontrollerin etkinliğini etraflıca değerlendirmelidir. Ayrıca iç denetmenler risk sınırlarına uyma ve bankanın üst düzey yönetimi ve yönetim kuruluna rapor edilen bilgilerin güvenilirlik ve zaman çizelgelerini de değerlendirmelidir. İç denetmenlerin bankanın risk yönetim işlevlerinin bağımsızlığı ve genel etkinliğini de değerlendirilmesi beklenir. İç denetmenlerin odağına benzer olarak müfettişler son incelemeden sonra meydana gelen ürün çeşitleri, risk ölçme metodolojileri, sınırlar ve iç kontrollerdeki önemli değişikliklere özel dikkat göstermelidir. İşlem ve türev ürünler faaliyetleri kazançlarındaki anlamlı değişiklikler veya pozisyonların büyüklüğü veya bu faaliyetlerle ilgili risklerin değeri de incelemede önem görmelidir.

SR 95-34(SUP)

30 Mayıs 1995 tarihli standartta, İç denetimin bankalar tarafından uygulanmaya başlanması yönündedir. Bir bankacılık organizasyonu gereken yerlerde tüzel kişinin ayrılığını sağlamak için tasarlanmış uygun iç kontroller ve bu faaliyetleri gözlemlemek için yeterli bir denetim programını kurulmalı ve sürdürülmelidir.

SR 95-51(SUP)

14 Kasım 1995 tarihli standartta, müfettişlere sunulan uyum planı sunma yetkisi hakkındadır;

Müfettişler bir bankanın yönetiminin riskler karşısındaki zayıf yönlerinin derecesinin iç kontroller ve bilişim sistemleri, iç denetim sistemleri, kredi dokümantasyonu, kredi yüklenimi, faiz oranı riskleri, aktif büyümesi veya tazmini, ücretler ve menfaatleri kapsayan bir veya daha fazla güvenlik ve doğruluk ana esaslarında önemli uyumsuzluğu belirtebileceğini de dikkate almalıdır. Önemli uyumsuzluğun saptandığı durumlarda, bu gibi zayıf yönlerin yeterince ele alındığı başka yöntemler yoksa üye devlet bankasına 30 gün içinde bir uyum planını sunmasını gerektiren yetki vardır.

SR 96-27(SUP)

12 Kasım 1996 tarihli standartta, iç denetimin bağımsızlığı ve yetersizliği hakkında olup, bunlar sağlanamadığı takdirde bir dış denetçi atanır.

SR 96-37(SUP)

20 Aralık 1996 tarihli standartta, prosedürlere uymanın denetim programlarına dahil edilmesi yer almaktadır. İç denetim, potansiyel elektronik erişim veya diğer kaçırılan fırsatların farkında olmalıdır.

SR 03-5

22 Nisan 2003 tarihli standartta, 1997 yılındaki beyanı ortadan kaldırmıştır. 1997 politika beyanatındaki değişiklikler iç denetim işlevlerinin bağımsızlığı ve etkinliğini geliştirmek isteyen kuruluşlara daha fazla rehberlik sağlamaktadır.

1997 politika beyanatu 2002 Sarbanes-Oxley Kanununun getirdiği iç denetimde dış kaynak kullanmanın yasaklanması yönündedir. 1997 politika beyanatu 2002 Sarbanes-Oxley Kanununun getirdiği iç denetimde dış kaynak kullanmanın yasaklanması ve A.B. Menkul

Kıymetler ve Borsalar Komisyonunun geçerli yönetmelikleri ile uyumlu olarak dış denetçiyle ilgili denetimsel politika getirmek için değiştirilmiştir. Federal Mevzuat Sigorta Kanununun 36. Bölümünü uygulayan FDIC ana esasları 36. Bölümün denetim gereksinimlerini karşılamak amacıyla SEC denetmen bağımsızlığı yönetmeliğine işaret etmektedir. Sonuç olarak 36. Bölüme tabi olan bankacılık organizasyonları esasen 500 milyon \$ veya daha fazla aktifleri olanlar dış denetimcilerine iç denetimi dışarıdan yaptırma hakkındaki Sarbanes-Oxley Kanununun yasağına uymalıdır.

SR 11-7

4 Nisan 2011 tarihli standartta, Üst yönetimin risk toleransını belirlemesinden ve bir risk modeli oluşturmasından bahsederken aynı zamanda iç denetimin bu risk toleransını dikkate alarak iç denetim gerçekleştirmeleri istenmiştir.

CA 13-1

23 Ocak 2013 tarihli standartta, 2003 kurumlar arası rehberlikten sonra yasalaştırılan FDI Kanununun 36. Bölümündeki bazı değişiklikleri ele almaktadır. Ayrıca tamamlayıcı rehberlik bir kuruluşun dış denetimi hizmetleri üzerindeki sınırlamaları ele almaktadır. Yine bir kuruluşun iç denetim işlevinin denetimsel değerlendirmesini ve denetçilerin iç denetim tarafından yapılmış çalışmaya dayanma becerisini ele almaktadır. İç denetim ayrıca kurumun yönetim ve operasyonel etkinliğini ele almaktadır.

SR 13-11

20 Mayıs 2013 tarihli standartta, toplam aktif olarak 1 milyar \$ veya daha fazlası olan kuruluşlar, finansal raporlama üzerinde kuruluşun iç kontrol yapısıyla ilgili durum ve gelirin konsolide raporu ve/veya FR Y-9C raporu içeren bağımsız serbest muhasebecinin tasdiknamesini sunmak zorundalar.

Ayrıca birkaç IIA standartlarını da FRB mevzuatında kullanmıştır.

2060.05.06 kurumlar arası politikasında, 500 milyon dolara sahip kuruluşların yılda en az 1 kere denetime tabi olmaları gerektiğini beyan etmiştir.

2060.05.1.1.1 sayılı maddesinde ise, iç denetim üyelerinin yönetimden değil, kurul içerisinde seçilecek üyelerden oluşması gerektiğini vurgulamıştır.

2060.05.1.1.2 maddesinde ise, iç denetimin risk odaklı yaklaşımı üzerinde durulmuştur. Denetim başında çalışma kağıtları oluşturan iç denetçilerin, denetim sonunda çalışmalarının özeti şeklinde olan denetimin amacı, konusu ve raporun nihayetinde oluşan sonuç ve tavsiyeler şeklinde olmaktadır.

Ayrıca madde, iç denetçilerin IIA'nin standartlarını takip etmeleri gerektiğini söyler.

2060.05.3.1 maddesinde SEC'in kamu kuruluşları için mali denetimlerini gerçekleştirmek üzere iç kontrolü dış kaynaklardan elde edebileceğini söyler.

SEC'in 6 Mayıs 2003 yılında yayımlanan maddesinde ise, eğer muhasebe departmanında çalışmış bir kişi daha sonra iç denetçi oldu ise en az 1 yıl geçmeden kendi çalıştığı yeri denetleyemez kuralı getirmiştir. Bu IIA standartlarında da mevcuttur.

OCC ise tüm ulusal bankalar ve federal tasarruf kuruluşlarının yanı sıra yabancı bankaların federal şubelerini de denetler. OCC, ABD Hazine Bakanlığı bağımsız bir bürosudur. Ulusal bankaların ve federal tasarruf kuruluşlarının güvenli ve sağlam bir şekilde çalışmasını sağlamak için, finansal hizmetlere adil erişimi, yasa ve yönetmeliklere uyumun sağlanmasını destekler.

2002 yılında Enron' un iflas etmesinden sonra Sarbanes Oxley Yasası yürürlüğe girmiştir. Bu yasa hisseleri halka açık tüm şirketleri, bu şirketleri denetleyen kuruluşları bu kuruluşlardaki çalışan denetçileri etkileyen halka açılmış olan firmalarla, onları denetleyen firmaları kapsamaktadır. Hileli işlemler yapılmakta olduğunun ortaya çıkması sonucunda bu şirketlere ait hisse senetlerinin değerleri sıfırlanmış ve bu şirketlerle ilişki içinde olan bazı şirketler de iflas etmek durumunda kalmıştır. Ortaya çıkan bu durumda birinci derecede sorumlu bu hileleri gerçekleştiren şirketler olmakla birlikte, onların işlemlerini denetlemekle yükümlü olan bağımsız denetim kurumlarının söz konusu sahtekarlıkları görmezden gelmiş olması daha büyük yankı uyandırmış ve “denetim” konusunun yasal bir zemine oturtulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Sarbanes Oxley Yasası, ABD borsalarında hisselerinin tamamı halka açık şirketleri kapsamaktadır. Yasa 2002 yılında yürürlüğe girmiştir.⁴³

⁴³<https://www.linkedin.com/pulse/sox-sarbanes-oxley-yasas%C4%B1-ve-bazl%C4%B1-ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z-denetim-404-altunakar>

Mali raporlamalarda yer alan risklerin belirlenmesi, bu raporların ne derece verimli ve doğru olduklarına dair de firma yöneticileri sorumlu kılınmıştır. Yasanın ciddi yaptırımları olmakla beraber, bu yaptırımlar hem firma sahipleri ile yöneticilerini hem de bu firmaları denetleyen kuruluşları etkilemiştir. Raporlamaların güvenilir ve doğru olması için yürütülen iç kontrollerin de daha verimli olması için önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Yasanın bu maddeleri 302 ve 404 numaralı maddeleridir.⁴⁴

Haziran 2004 yılında yayımlanan Basel II ile yeni sermaye yapısı oluşturulmuş olup, ilk hedef bankaların çalışma kıstaslarını belirlemektir. Belli standartların oluşması, tüm bankaların yürüttükleri faaliyetlerin bu standartlara göre belirlenmesi ve devam etmesi bankalar arası farklılığı önlemiş olacaktır. Bankaların sermaye yapılarında da belli bir standartın oluşması için Basel II, sağlam sermaye yapısı kriteri koymuştur. Bu da müşterilere sunulan kredilerin risklerine göre sermaye miktarını belirlemelerini sağlamakla mümkün olacaktır. Böylelikle ödemeleri sağlanamayan kredilerin riskine karşı zarar azalmış olacaktır. Denetim kısmında ise şeffaflık üzerinde durulmuştur. Kayıt dışılığın önlenmesi için iki farklı mali tablo hazırlama işlemi sona erecektir.

Lehman Brothers' ın ve bazı diğer bankaların iflasları göz önünde bulundurulduğunda, oluşabilecek krizler için her hangi bir önlem alınmadığı gözlenmiştir. Ayrıca geçerli sistemde de ciddi açıklar ve yanlışlıklar olduğunu da söylemek yanlış olmaz.

Kamuoyuna bildirilen Basel düzenlemeleri 2010 tarihinde gerçekleşmiştir. Yine daha şeffaf ve daha güçlü sermayeli bankaların varlığı hakkında çıkan bu iyileştirme reformu, etkin bankacılık denetiminin temel ilkelerinin, 2008 krizi sonrasında alınması gereken dersler akabinde tekrar sorgulanmasını, kontrol edilmesini, standartların geliştirilmesini, gerekli koordinasyonun hem denetimi yapanlar hem de düzenleyici kuruluşlar arasında oluşturulmasını sağlamıştır.⁴⁵

İç denetim mesleğinde oluşan bazı değişiklikler yeni oluşumları da doğurmuştur. Bu yeni oluşumlar, olaylar olmadan önce olasılıkları düşünüp planlı bir şekilde harekete geçerek sonucu etkilemek şeklinde kabul edilmiştir. Örneğin, denetimi gerçekleştiren kuruma müşteri olarak kabul edilmesi ve daha risk odaklı bir denetimin benimsenmesi sayılabilir.

⁴⁴ <http://www.pwc.com.tr/tr/hizmetlerimiz/denetim/sarbanes-oxley.html>

⁴⁵ https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf

Bağımsızlık ve objektiflik sağlanarak risk odaklı kaliteli denetimler ile mesleğin şeffaf bir meslek haline getirilmesi sağlanmıştır.

4. ABD İÇ DENETİM MEVZUATININ BANKALARA OLAN ETKİLERİ

2008 küresel krizi Eylül ayında Lehman Brothers' ın iflasından ve bazı banka ve finansal kurumların iflasıyla da farklı boyut kazanmıştır. Yaşanan olaylardan sonra ABD halkı çok kısa süre içinde 150 milyar doları piyasalardan çekmişler. Bu durumun aksine ise Ekim ayında ABD Merkez Bankası piyasaya 2,5 trilyon dolar para sürmüştür. Bu müdahale dünyada yaşanan en büyük tutarlı müdahaledir. ABD bankacılık sektöründe bu şekilde yaşanan olumsuz olaylardan dolayı finans piyasalarında birleşmelere yol açmıştır. Bunun yanında bazı yatırım bankaları da iflas etmiştir. Avrupa tarafı da bu krizden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bazı hükümetler kendi bankalarını iflaslardan kurtarmaya çalışmışlardır. Küresel olan bu kriz para piyasalarında da çabucak ilerlemiştir. Bankaların verdikleri krediler azalmıştır. Çünkü zaten krizde olan ülkede yaşayan insanlar kredi çekmemeye başlamıştır. Kredi talebi olmayınca da bankalar ciddi anlamda daralma yaşamışlardır. Birçok finansal kuruluşun hisse senetlerinde de hissedilir şekilde düşüş yaşanmıştır. Krizin etkisiyle oluşan ekonomik anlamda oluşan belirsiz durumlar nedeniyle de yapılacak ödemelerin aksamasına yol açmıştır. Dengelerin alt üst olmasına neden olacak bu gelişmeler ABD bankalarının ciddi zararlarla karşılaşmasına sebebiyet vermiştir.

2000' li yılların başına gidersek, Basel I' in yetersiz kalan sermaye yeterliliği tanımına bankaların piyasa riski ve operasyonel riskleri eklenerek Basel II ile daha güçlü bir sermaye yapıları oluşmuştur.

2008 finansal krizi sonrasında ise ortaya çıkan bazı yanlışlar risk yönetimi sürecine ilişkin olmuştur. Özellikle denetim ve düzenlemelere ait eksiklikler tespit edilmiştir. Basel III kriterleri sayesinde güncel düzenlemeler yapılmış, bu düzenlemelerin ülkelerin uygulaması için çerçeve oluşturulmuştur.

Daha etkili bir sermaye yapısına sahip olmasını sağlayan Basel III kriterleri' nin makro dünyada pozitif etkilerinin olacağı tartışılmaz bir gerçektir. Basel III kriterleri, şeffaflığın sağlanmasını arttıracaktır. Bankaların aldıkları risklerin kabul edilebilir düzeyde olup olmadıkları yönünde de alınacak kararların değişmesine de yol açacaktır. Bireysel

müşterilerin yanı sıra ticari ve kurumsal firmaların hesaplarına da sahip bankalar için de pozitif olarak nitelendirilecek gelişmeler yanında, bankaların aktiflerinde yer alan hesaplarının kalitesinin de artmasını sağlayacaktır. Çünkü bankalar, kredi verirken müşterilerin kredibilite kodlarına göre değerlendirecektir. Daha iyi kredi koduna sahip firmalara genel ortalamanın altında kredi faizi uygulayabilecektir. Böylelikle bankaların aktif kalitesi de doğru oranda artacaktır.

Bunlardan başka, Küresel krize sebep olan bazı eksikliklerin giderilmesi için bir heyet kurulmuştur. Bu heyeti oluşturan grup, Uluslararası Ekonomik ve Parasal İşlerden Sorumlu Danışma Grubu' dur. Bu heyet hazırladığı raporda, denetim ve düzenleme alanında iyileştirmelerin yapılması, uygulanan kuralların artırılması, yapılan denetimin daha verimli ve kaliteli olmasını, kurumların strateji, prosedür ve standartlarının güçlü hale gelmesini, sermaye yapılarının iyileştirilmesini, piyasada yer alan ürünlerin şeffaf ve herkes tarafından anlaşılabilir olmasını, piyasaların da yine şeffaf şekilde yürütülmesini, düzenleyen ve denetleyen kuruluşlar ile bu düzenlemeleri uygulayanlar arasındaki iletişimin oluşturulması anlamlarında tavsiyeler sunmuşlardır.

ABD bazı sektörlerde birbirinden bağımsız olan düzenlemelerin entegre olması için çalışmalar yürütmektedir. Bu sektörlerden bazıları bankacılık sektörü, sigortacılık sektörüdür. Ayrıca türev işlemler için de olan düzenlemelerin bankacılık ve sigortacılık sektörleriyle beraber ilişkili olmasını istemektedir. Eskiden ayrı ayrı olan bu düzenlemeler yararlı olmuşsa da, günümüzde yaşanan krizler, ekonomik anlamda yaşanan bazı gelişmelerden dolayı bütünleşmiş bir denetim mekanizması ile düzenlemelerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

SONUÇ

Bu bölümde ABD iç denetim sistemi, tarihsel gelişimi, iç denetimin kurumlarda yapısı, iç denetim mevzuatı ve kurumlara olan etkisi ele alındı. ABD gibi dünyaya hükmeden bir ülkenin iç denetim yapısı ve bankalarda işleyişi tez çalışmasının son bölümünde Türkiye’deki iç denetim yapısı ile kıyaslanmasında son derece büyük öneme sahiptir.

Dolayısıyla ABD’de kurumlar ve özellikle bankalar için iç denetimin önemi kavranmaya çalışılmıştır.

Belli iç denetim otoriteleri ve bunların iç denetimde oynadıkları roller de çalışmaya ışık tutmuş olup, özellikle ABD Merkez Bankası’ nın çıkardığı yönetmelik, iç denetim ile ilgili olan belli başlı maddeleri ile sürecin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalışılmıştır. Özellikle 2002 Enron olayından sonra ABD’de iç denetimin kökten denebilecek kadar revizyona uğradığını söyleyebiliriz.

Daha şeffaf ve objektif yapılması amaç edinilen iç denetim mesleğinin önemi kurumlar tarafından da anlaşılmasına olanak sağlanmış ve hem kurumlara hem de bankalara iç denetimin zorunlu bir birim olarak bünyelerinde bulunması gerektiğine yönelik belli başlı yönetmelikler çıkarılmıştır.

1995 yılında iç denetim biriminin bulundurulması gerektiği standardı, 2011 yılında risk odaklı iç denetime dönüşmüştür. Günümüzde de iç denetimin risk odaklı olmasını sağlayan ABD, ülkelerin iç mevzuatının şekillenmesini de sağlamıştır.

Bu bölümde, ABD iç denetim mevzuatı, özellikle çalışmanın sonunda suistimal olaylarına örnek olması açısından yer verilen Enron İflası’nda daha detaylı ve iyi anlaşılması için ele alındı ve düzenlemelerine yer verildi. Geleneksel iç denetimden risk odaklı iç denetime geçiş, iç denetime kurumsal kimlik kazandıran kuruluş olan IIA standartlarının ABD mevzuatına katkısının önemini ve iç denetim mesleğinin en önemli aktörlerinden biri olduğunu da gördük.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ İÇ DENETİM MEVZUATININ İNCELENMESİ

1. TÜRKİYE' DE İÇ DENETİMİN TARİHÇESİ

İç denetim; özel ve kamu kurumlarının etkinliklerini geliştirmek, düzenlemek, ileriye götürmek amacıyla çalışmalar yürüten, bağımsız ve objektif olmasıyla öne çıkan bir danışmanlık etkinliğidir. İç denetim sayesinde bu kurumların risk yönetimi, fırsat yönetimi, kurumsal yönetimlerini değerlendirmesi ve geliştirilmesi amacıyla sistemli biçimde çalışmalar yürütür.

Mesleğin net açıklaması; 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 63 üncü maddesinde şu şekildedir; "İç denetim, kamu idaresinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kaynakların ekonomiklik, etkinlik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız ve nesnel güvence sağlayan danışmanlık faaliyetidir. Bu faaliyetler, idarelerin yönetim ve kontrol yapıları ile mali işlemlerinin risk yönetimi, yönetim ve kontrol süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek yönünde sistematik, sürekli ve disiplinli bir yaklaşımla ve genel kabul görmüş standartlara uygun olarak gerçekleştirilir. "

ABD' de IIA' in uygulamaya başlattığı method ile bu kuruluşun Türkiye tarafında faaliyet gösteren ve 1995 yılında kurulan Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) iç denetim sektörü için mesleki örgütlenme başlamıştır. TİDE, ülkemizde iç denetim mesleğinin uluslararası tanınma ve sertifika almak için olanak yaratmıştır. TİDE' nin ardından, 2000 yılında (BDDK) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 31 Ağustos tarihinde bir başka bağımsız kuruluş olarak bir araya gelmiştir.

Türkiye iç denetimi en başta özel kurumlarda uygulamaya başlamıştır. Bu kurumlardan özellikle yabancı kurumlar yani Türkiye' de faaliyet gösteren uluslararası kurumların iştiraklerinde, şubelerinde uygulanmaya başlanmıştır. Çünkü bu özel yabancı kuruluşlardan özellikle ABD ya da Avrupa kuruluşlu olanların kendi ülkelerindeki mevzuatı ve algıyı benimsedikleri için iç denetimin uluslararası standartlarda uygulanması da daha kolay olacaktır.

Türkiye' nin Avrupa Birliği' ne alınması tartışmaları ardından aday ülke olması mali ve kontrol süreçleri alanında Avrupa Birliği' nin mevzuatıyla da uyumlu hale gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Bunun için de gerekli çalışmalar başlatılmıştır. Avrupa Birliği' nin kendine özgü tek bir mevzuatının olmamasından dolayı, bu birliğin üye ve aday ülkelerden beklentisi uluslararası standartlara uyumlu bir mevzuat benimsemeleridir. İç sistemler adı altında toplanan iç kontrol, iç denetim faaliyetlerinin bu uluslararası standartlarla uyumlu olması gerekmektedir. Avrupa Birliği, Türkiye' de yaptığı araştırmalarda kamu tarafında kontrol sistemlerinde bazı eksiklikler tespit etmiştir. Bu eksiklikler hem teorik anlamda hem de faaliyetlerin nasıl yürütüleceği hakkındadır. Bu alanlarda önemli düzenlemelere gereksinim duyulduğu 2000' li yıllarda yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır.

Buna paralel olarak, denetimlerin şeffaf ve uluslararası standartlara uyumlu yürütülmediği, kurumların mali yapılarını gösteren finansal raporlarının da şeffaf ve güvenilir olmadığı üzerinde durulmuştur. İç denetim tarafında kişilerin görevlerinin ve sorumluluklarının da tam olarak ne olduğu net vurgulanmadığı için karmaşaya sebep olduğu da ayrıca belirtilmiştir. Tüm bunların ülkemizde anlaşılır olması çok önemlidir. Yürütülen işlerin kalitesi, alınacak önlemler ve kurumların hedeflerine doğru ve emin bir şekilde ulaşmasını sağlayacak politikaların belirlenmesi açısından da şeffaflık ve güvenilirlik daha da önem kazanmaktadır.

Hem ülkemiz için hem dünya da yaşanan iç denetim ile ilgili gelişmelere değinecek olursak, modern iç denetim algısının yapılanmasında temel oluşturan Türkçesi Uluslararası İç Denetim Enstitüsü olan özel kurum kurulmuştur. Bu enstitü 1941 yılında ABD' de kurulmuştur. Bu enstitü sayesinde iç denetim mesleği tüm dünyada tanınmış, nitelikli bir meslek haline dönüşmüştür. IIA kısa adıyla anılan The Institute of Internal Auditors kurumu iç denetim mesleğine özgü standartlar ve kurallar oluşturmuştur. Bu mesleği yürüten iç denetçiler için de sertifika almalarına yönelik sınavlar başlatmıştır. Ayrıca bu standartlar ve kurallar ile birlikte uygulama önerileri ve uygulama rehberi de yayımlamaktadır. Uluslararası bu kuruluş aynı zamanda 1982' de (ECIIA) Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu'nun kurulmasını sağlayarak iç denetim mesleğinin Avrupa' da tanınmasını ve resmiyet kazanmasını sağlamıştır.

Türkiye' de ise Türkiye İç Denetim Enstitüsü 1995 yılında kurulmuş olup, ilk defa ülkenin mesleğe yönelik birliği oluşturulmuştur. TİDE sayesinde oluşan bu birlik, iç denetimin ülkemizde uluslararası sertifika alımları için olanak sağladığını belirtmiştik.

2. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE İÇ DENETİM MEVZUATI

Türkiye'deki iç denetim mevzuatları, mesleğin ülkemizde gelişimi, örgütlenmesi ve tanınması süreci boyunca çeşitli kurumlar tarafından düzenlenen farklı düzenleme aşamalarından geçmiştir.

Bankalar Kanunu, bankacılık sektörünü uluslararası standartlara yaklaştırmıştır. Mevzuatı güncelleyerek yönetmeliklerinde yeni düzenlemeler getirmiştir. Türkiye' deki bankaların denetimlerinin etkin ve verimli olmasına ilişkin düzenlemeler ile birlikte iç sistemlerin yapılandırılması hakkında da düzenlemeler getirmiştir.

Bankalar Kanunu, uluslararası standartlara uygun olacak şekilde iç denetim faaliyetleri için ciddi kararlar vermiştir. Bu kanun 4389 sayılı kanundur. Bu kanun ile tüm bankaların objektif bir şekilde denetlenmesini, oluşacak risklerin mali durumu kötü olan bankaları etkilememesi için gereken önlemlerin alınmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Denetim görevinin her hangi bir baskıya uğramaması için ve bağımsız olmasını, tüm bankaların da bağımsız bir şekilde denetlenmesini ve gözetlenmesini sağlamak üzere tüzel bir kişilik olan BDDK yani Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulmuştur. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, ülke mevzuatına uygun, düzenlemeler yapar. Bu düzenlemelerin bankalar tarafından uygulandığını izler ve denetler. Mudilerin mevduatlarının güven altında tutulması da bir diğer görevleri arasındadır. Bu mevduatları güvence altında tutan kurum olan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) da BDDK' ya devredilmiştir.⁴⁶

1990' lı yılların sonuna doğru yaşanan gerek Rusya gerekse bazı Latin ABD ülkelerindeki krizler mali sektörün tekrar düzenlenmesine yol açmıştır. Bu ülkelerin maruz kaldıkları risklerin ülkemizde de yaşanmaması açısından bu risklerin kontrol edilmesi ve önlenmesine yönelik düzenlemeler getirilmiştir. Bu kapsamda en içerikli düzenleme Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)' nın bankaların sermaye yapıları kapsamında getirdiği düzenleme ile bankalar piyasa riskini de sermaye yeterlilik düzenlemesine katarak piyasa riskini de eklenerek hesaplanması şeklinde olmuştur. Türkiye' de bu yeni düzenlemeyi kendi mevzuatına koymuştur.

⁴⁶ Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001, Aralık 2001

Bu anlamda Türkiye’ de risk algısı da aynı oranda değişmiştir. Bununla beraber tüm uygulamalar da değişmeye zorunlu tutulmuştur. Bankaların mali tablolarında şeffaflığın sağlanması için, 1999 yılında oluşturulan mali düzenlemeler bankaların denetim alanında da bağımsız olmasını sağlamıştır.

Gerekli düzenlemeler için Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, 2001 yılında “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe koymuştur. Burada iç kontrolün önemi vurgulanmıştır. İç kontrolün işlevi açısından getirilen birçok yenilikler, Türk Bankacılık Sistemi’ nde ilk adım olarak büyük öneme sahiptir.

İç sistemler içinde yer alan iç kontrolün teorik olarak faaliyet alanı üzerinde durulmuştur. Bu yönetmeliğe göre iç kontrol faaliyeti, bankanın tüm faaliyetlerinin yönetimin uyguladığı yol haritasına, hedeflerine ve prosedürlerine uyumlu olacak şekilde, etkin ve yeterli bir şekilde ülke mevzuatına uygun bir çerçevede yürütülür. Bankanın tüm hesaplarının güvenilir olmasına ve her denetim faaliyeti için bilgilerin doğru bir şekilde ve tümünün tam olarak sağlanmasına yardımcı olur. Bankanın yönetim kurulunun ve yönetiminin hedeflediği faaliyet ve stratejileri çerçevesinde, tüm banka personelinin uyması gereken faaliyettir. Tüm banka personeli bu iç kontrol faaliyetine göre işlemlerini yapmak zorundadırlar. İç kontroller aktif çalıştığı müddetçe banka personelinin işlemleri de o oranda güvenilir olacaktır. Fakat bu yönetmelikte kavramlar tam olarak anlaşılmadığı için 2006 yılında yönetmelik değişmiştir. İç denetim ve iç kontrol birbirinden ayrı olarak değil bir bütün olarak algılanmış ve anlam karmaşasına yol açmıştır.

Daha sonra 4389 sayılı Kanun kaldırıldıktan sonra 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle beraber faaliyet gösteren Türkiye’ deki bankalar için denetim komitesi oluşturmaları zorunlu hale gelmiştir. Denetim kurulunda yer alan üyeler yönetim kurulu için tüm bankanın iç sistemlerinin kontrolünü yapar. Burada iç sistemden kasıt, iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim birimidir. Bu üç birimin verimli, etkin ve yeterli çalışıp çalışmadığına dair güvence verir. Bu birimlerin faaliyetlerinin devamlılığını sağlar, denetim yapacak kişilerin çalışmalarını izler ve yine bu denetçilerin çalışmalarının devamlılığını sağlar. Ayrıca 5411 sayılı Kanun’ un hükmü dolayısıyla yürürlükten çıkarılan, 01.11.2006 tarihinde ve 26333 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan "Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik" geçerliliğe kavuşmuştur. Resmi Gazete’ de yayımlanan bu yeni yönetmelik sayesinde, Türkiye’ deki tüm bankalar için karşılaştıkları riskler dahilinde bu risklerin takibi, risklerin kontrol edilmesi zorunlu tutulmuştur. Bankalar

bunun sağlanması için, tüm faaliyetlere uygun ve değişen düzenlemelere, mevzuata ve koşullara uyumlu bir şekilde iç sistemleri kurarak yapacaklardır. İç sistemleri oluşturan iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sayesinde bankanın tüm birimleri şubeleri de dahil olmak üzere denetlenecektir. Bankaların iç denetim ile birlikte iç kontrolün de yer alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Özellikle bankalarda iç kontrol zorunlu tutulmuştur. Bu yönetmelikle birlikte iç denetim, teftiş ve iç kontrol birimlerinin görev dağılımları ayrı olarak yapılmış, iç kontrolün görevleri daha net anlaşılmıştır.⁴⁷

2006 yılı itibariyle bütün maddeleriyle yürürlüğe giren 5018 sayılı Kanununun 63. maddesinde iç denetim, “kamu idaresinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kaynakların ekonomik, etkinlik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız, nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyeti” olarak tanımlanmıştır. Hükmün devamında ise iç denetim faaliyetleri, kurumların yönetim ve kontrol süreçleri ile finansal işlemlerinin risk yönetimi, yönetim ve kontrol süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek yönünde sistematik, periyodik ve düzenli bir şekilde, uluslararası standartlara uygun olarak iç denetçilerin yürütecekleri faaliyetler olarak tanımlanmıştır.

Bankaların tüm faaliyetleri, iştirakleri, şubeleri, genel müdürlükde yer alan tüm birimleri dönemsel ve periyodik olarak denetlenmektedir. Bu denetimlerde risk odaklı denetim esas alınmaktadır. Denetimler sonucunda varsa tespit edilen eksiklik, hile ve yanlış yapılan işlemler ve bu işlemlerin suistimal oluşturabilecek unsurları ortaya çıkarılır. Bu unsurlarla tekrar karşılaşılmaması için varlıkların etkin ve yararlı kullanılmasına olanak sağlayacak tavsiyelerde bulunulur. İlgililere gerekli görüşler verilir.⁴⁸ Kanunda iç denetimin tanımı ve işleyişi, dünyada da kabul edilmiş, uluslararası standartlara uygun olarak tanımlanmıştır. Ayrıca uluslararası iç denetim standartları da Türkçe’ye çevrilerek kamu iç denetim standartları olarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun zorunlu tuttuğu iç denetim sistemi, kamu kuruluşlarında ilk kez uluslararası standartlarda bir denetim işleyişini benimsetmiştir. Başlarda ulusal kamu denetim standartları bile olmayan Türkiye’de denetimin genel kabul görmüş standartlarla yapılacak olması hem de yetkileri olmasına rağmen teftiş kurulları tarafından denetimi gerçekleştirilmeyen yada gerçekleştirilmeyen birçok idari ve mali faaliyetlerin

⁴⁷ Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim, Sayıştay Dergisi, Bayram Aslan, 2010, sayı 77

⁴⁸ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 01.11.2006, 26333 sayılı Resmi Gazete, madde 21

uluslararası standartlara uyumlu denetim standartları ile denetlenecek olması, Türkiye için çok önemli bir avantaj olarak değerlendirilmelidir.⁴⁹

Bu süreç içerisinde yenilenen ve değişen kanun ve yönetmelikler, dünya çapındaki standartlara ve mevzuatlara bağlı kalınarak BDDK, İDKK, TİDE ve TBB gibi belli başlı kurumların ortak ve bağımsız çalışmaları günümüze kadar ulaşmıştır. Şimdi bu kurumların neler olduklarını ve kuruluş amaçlarını tanıyalım;

TÜRKİYE İÇ DENETİM OTORİTELERİ

Şekil 3

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2000 yılında kurulmuştur. Bankalarda mevduatı bulunan mudilerin hak ve menfaatlerini korumak, finans piyasalarındaki güven ve istikrarı sağlamak ve güvence altına almak, finans sektörünün gelişmesine, ilerlemesine yardımcı olmak ve kredi sisteminin verimli bir şekilde çalışmasını sağlamak başlıca hedefleri arasındadır. BDDK'nın iç sistemler açısından başlıca görevi bankacılık kanununa tabii kurumların risk yapıları, iç kontrolleri, risk yönetimleri, iç denetim sistemleri, alacakları, borçları, sermaye yapıları, gelir tablolarında yer alan kar ve zarar miktarlarını, yükümlülüklerini ve mali dengelerini ve

⁴⁹ Sayıştay dergisi Nisan-Haziran, 2010, s. 77

bu kurumların bilançolarında yer alan tüm unsurların kuruma olan etkisini de denetleyen bir kurumdur. BDDK bu kurumları denetlerken kurumsal yönetim ilkelerine uyum açısından da denetlemektedir.

19 Eylül 1995 yılında kurulan TİDE yani Türkiye İç Denetçiler Enstitüsü' nün temel amacı, ulusal veya uluslararası alanda IIA' e üye ülkelerin benimsemiş oldukları denetim ilkelerini, kurallarını ve standartlarını geliştirmek ve yayın organları vasıtasıyla ilgili mercilere duyurulmasını sağlamak, uluslararası bu ilkelerin, kuralların ve standartların uygulanmasını izlemek, gözetmek ve varsa alınacak önlemleri belirlemek, kalite güvence ve geliştirme programları oluşturmak ve bu hedefe yönelik düzenlemelerin yapılmasını sağlamak görevleri arasında sayılabilir.

İDKK ise (İç Denetim Koordinasyon Kurulu) iç denetim hakkında denetim ve raporlama standartlarını belirler, denetimin nasıl yapılacağı ile ilgili hususları oluşturur ve geliştirir. Denetim standartları ve uluslararası gerçekleştirilen denetimlere uygun olmasını sağlayacak kriterlerin değerlendirmelerini gerçekleştirir. Buna paralel riske dayalı denetim methotlarını geliştirir, iç denetçilerin eğitim programlarını düzenler, gözden geçirir, iç denetçilerin atanmasına ilişkin diğer usulleri belirler, iç denetçilerin uyacakları etik kuralları belirler. Kurul Maliye Bakanlığı' na bağlıdır. İDKK iç denetimin çalışma usul ve esasları hakkında yönetmeliği resmi gazete de 12 Temmuz 2006 tarihinde yayımlamıştır.

İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2011 yılında aldığı bir kararla Kamu İç Denetim Standartları'nı belirlemiş ve bu standartlar 16.08.2011 tarih ve 28027 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır. Kamu sektörü için de geçerli olan uluslararası bu standartlar, Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) tarafından meydana getirilen Uluslararası İç Denetim Standartları'nın Türkçeye çevrilmesiyle düzeltilerek oluşturulmuştur. Bundan dolayı özel kurumların oluşturduğu uluslararası kuruluş olan Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) tarafından oluşturulan bu standartların, Türkiye'de de kamu sektöründe faaliyet gösteren kurumların denetiminde bile yasal reformlar ile zorunlu hale getirildiği görülmektedir.⁵⁰

TBB (Türkiye Bankalar Birliği)' nin genel olarak görevleri arasında, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun fikrini alarak etik ilkeleri belirler, BDDK tarafından alınan kararların uygulanmasını takip eder, Bankacılık ile ilgili kanunları üye bankalara duyurur, meslek ilke ve standartlarını BDDK'dan görüş alarak belirler ve bankalar ve bankaları

⁵⁰ Sayıştay Dergisi sayı: 98 Temmuz/Eylül 2015 sy: 71

ilgilendiren tüm konularda resmi kurum ve kuruluşlara konu hakkında görüş verir ve bankacılıkla ilgili konularda seminer, konferans, eğitim programları düzenler. TBB, 10 Nisan 2012 tarihli 28260 sayılı Resmi Gazete’de, Risk Merkezi Yönetmeliği yayımlamıştır. Bu yönetmeliğin 8. maddesinde iç kontrol ve iç denetim merkezi kurulması hükmü geçmektedir.⁵¹

Diğer taraftan bazı yasa ve standartlar da getirilmiştir. Özellikle Enron iflasından sonra ortaya çıkan Sarbanes Oxley Yasası, bağımsız denetim gerçekleştiren denetçinin bağımsız olmasına yönelik reformlar getirmiştir. Sarbanes-Oxley yasasında, kurumların mali raporlamalarda tespit edilen risklerin saptanması, tespit edilen risklere karşı oluşturulan kontrollerin belgelendirilmesi ve değerlendirilmesi şart koşulmuş, kontrollerin etkin ve verimli çalışmasından direkt kurum yöneticileri sorumlu tutulmuştur. Sarbanes Oxley Yasası ile beraber ciddi cezai sorumluluklar da hem yöneticileri hem de kurumlardan çıkar elde eden herkesi kapsamaktadır. Ayrıca bağımsız denetim de bundan etkilenmiştir. Bu yasaya uymaya zorunlu tutulmuş kurumlar, mali raporlamaya yönelik iç kontrollerin daha verimli olması adına geniş planlamalar yapmışlardır.

Basel Standartları olarak adlandırılan Basel I, II ve III yine denetim ve özellikle iç denetime yenilikler getirmiş önemli standartlardandır.

Basel komitesi gelişmiş ülkelerin merkez bankaları tarafından kurulmuştur. İlk yayımını 1988 yılında yapan Basel, 2000 yıllarındaki krizden etkilenen ve batan bankalardan sonra 2004 de Basel II’ yi yayımlamıştır. Basel I’ de de temel amaç bankaların mali açıdan güçlü olmasını sağlayacak sermaye yapılarını iyileştirmektir. Burada belirlenen sermaye yeterlik oranı yüzde 8 idi. Basel II kriterleri Türkiye de dahil olmak üzere 2007 yılında uygulanmaya başlanmıştır.

Basel II 3. Yapısal Blok’ da daha şeffaf bir denetim algısı getirilmiştir. İşletmeler vergilerini vererek kayıt dışılığın engellenmesi amaçlanmış olup, denetimin faktörü ile rekabet edilebilir piyasa yaratılması amaçlanmıştır. Türkiye’ de tam olarak Basel II 2012 yılında yürürlüğe girmiştir.

2010 yılında yayımlanan Basel III ise 2007-2008 finansal krizine küresel anlamda oluşturulmuş düzenlemedir. Basel II’ nin özellikle 2008 krizinde tespit edilen noksanlıkları ortadan kaldırmaya yönelik ek düzenlemeler paketi şeklindedir.

⁵¹ TBB- Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi Yönetmeliği

Enron krizinden sonra çıkan Sarbanes Oxley Yasası'ndan sonra ABD'deki bu yasaya tabi şirketlerin uyguladıkları COSO İç Kontrol Çerçevesi Türkiye bakımından da önemlidir.

Türkiye'de iç kontrol standartlarını belirleyen Maliye Bakanlığı tarafından COSO Modeli çerçevesinde oluşturulmuştur.⁵²

Kamu İç Denetim Standartları'nı sıralayacak olursak;

1. Kontrol Ortamı Standartları: Kontrol ortamı, iç kontrolün kurum tarafından algısı, kurumun iç kontrole ve iç denetime karşı tutumu, davranışı ve iç denetimin gerçekleştirilmesi için objektif bir ortam sağlamasına yönelik davranışlarını kapsayan hususları kapsar. Yönetim iç denetçiye denetimini yapacak yeterli belge teminini sağlamalıdır. İç denetimin görevini bağımsız bir şekilde yerine getirmesine imkan tanınmalıdır. Kısaca yönetimin felsefesinin iç denetime olan bakış açısı kontrol ortamına bakılarak görülür.
2. Risk Değerlendirme Standartları: Kurumlar, periyodik olarak çözümlenmeler yaparak amaç ve hedeflerinin gerçekleşmesini önleyecek iç ve dış riskleri belirleyerek değerlendirmeli ve alınacak tedbirleri saptamalıdır. İşlerin planlanması, düzene konması, işleyiş sırasının belirlenmesi, risklerin saptanması ve bu risklerin ne derece etkili olduğu, kuruma verecek zararları, risklere maruz kalındığında oluşacak maliyetin tespit edilmesi ve değerlendirilmesi risk değerlendirme standartlarıdır.
3. Kontrol Faaliyetleri Standartları: Kontrol faaliyetleri, kuruluşun hedeflerinin gerçekleştirilmesini sağlamak ve tespit edilen riskleri gerekli şekilde yönetebilmek amacıyla oluşturulan politika ve prosedürlerdir. Kontrol stratejileri ve metotları, politikaların belirlenmesi ve bunların kağıda dökülmesi, görevler ayrılığı, faaliyetlerin devamlılığı kontrol faaliyetleri standartlarıdır.
4. Bilgi ve İletişim Standartları: Bilgi ve iletişim, ihtiyaç duyulan bilginin hangi birime ya da kişiye gerekli ise belirtilen şekilde görevlerini yerine getirmelerini sağlayacak gerekli bilgi, belge ve kayıtları kapsar. Raporlama, verilerin kaydı ve dosyalama sistemi, hata, suistimallerin bildirilmesi bilgi ve iletişim standartlarıdır.

⁵² Resmi Gazete, 26 Aralık, 2007, Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği, sayı 26738

5. İzleme Standartları: İzleme, iç kontrol sisteminin işleyişini gerekli kalite standartlarına uygunluğunu değerlendirmek için yürütülen tüm izleme faaliyetlerini kapsar. İç kontrolün değerlendirilmesi ve iç denetim izleme standartlarıdır.⁵³

Düzenleyici ve denetleyici kuruluşların yıllar bazında çıkardıkları kanun, yasalar ve yönetmeliklerden kronolojik olarak bazıları;

01.01.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5018 Sayılı Kanun kapsamında, kamusal alanda mali yönetim ve kontroller, gelişmiş kamu maliyesi yaklaşımıyla uluslararası standartlar dahilinde önemli gelişim ve değişimlere uğramıştır. Bu maddenin önem arz eden bir unsuru da iç denetim faaliyetlerinin kamu yönetimine entegre edilmesidir. Bu kanun, düzenleyici ve denetleyici kurumlar dışarıda tutulmak üzere kamu kuruluşlarında iç denetim sisteminin kurulması zorunlu tutulmuştur. İlgili kanunun 63 üncü ve 67 nci maddeleri iç denetim sistemi hakkında düzenlemeler kapsamaktadır. İç denetimin tanımı, uygulanması ve iç denetim biriminin kurulması 63 üncü maddede yer alırken, 64 üncü maddede iç denetçinin sorumlulukları, 65 inci maddede iç denetçinin özellikleri ve atanma koşulları, 66 ncı maddede İç Denetim Koordinasyon Kurulu ve 67 nci maddede ise kurulun sorumlulukları yer almaktadır.

5018 sayılı Kanun'un 67 nci maddesinde yer alan görevleri ifa etmek üzere, kamu kurumlarının iç denetim sistemlerini izlemek, bağımsız ve objektif bir birim olarak hizmet vermek üzere Maliye Bakanlığı'na bağlı ve 7 üyeden oluşan İç Denetim Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur.

Kamu İç Denetim Standartlarının belirlenmesinde, İç Denetçiler Enstitüsünün (IIA) "Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları" temel oluşturmuştur. Bu uygulanması gereken standartlar iç denetçilerin kalitesini ve denetimde yapılması muhtemel faaliyetleri belirlemektedir.

⁵³ a.g.e., s.2.

19.10.2005 tarihli BDDK'nın Bankacılık Kanunu' nda İç Sistemlere ilişkin yükümlülüklerinde;

Madde 29 der ki; her banka bir iç sistem kurmak zorundadır. İç kontrol ve iç denetim birimleri ile maruz kalınacak riskler azaltılmak amacıyla, gerekli yasa ve yönetmeliklere uyumu sağlayacak bu birimlerin bankaların denetim komitesi tarafından yürütüleceğinden bahsetmektedir.

Yine Resmi Gazete' de yayımlanan 28 Haziran 2012 tarihli BDDK Yönetmeliği, Denetim Komitesi üyelerinin 3 ayda 1 olmak üzere yetki ve sorumluluklarındaki bankaların temin edeceği iç denetim hizmetine ilişkin oluşacak risklerin derecelendirilmesini yapmak, kurula rapor oluşturmak, destek alınan kuruluşun faaliyetlerini izlemek, yeterli olup olmadığına bakmak sorumluluğu var iken bu madde 29 Ocak 2013 tarihinde yılda en az bir kere olmak üzere şekilde değiştirilmiştir.

29 Ocak 2013 tarihinde değişen Bankaların İç Sistemleri hakkında Yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair yönetmelik; bankalar hem güvemce hem danışmanlık hizmeti alırlar. Bu da ABD Bankacılık Sisteminde Kalite Güvence ve Geliştirme Programı olarak geçer.

Resmi Gazete' de yayımlanan Sermaye Piyasaları Kurulu'nun 31 Ocak 2014 tarihli yönetmeliği İç Denetim Usul ve Esasları hakkındadır. İç denetimin amacı, iç denetçinin görevleri, yetkileri, sorumlulukları ve iç denetim esaslarını kapsamaktadır.

İç denetçi bağımsız ve objektif olarak çalışmasını yürütür, kontrol ortamını zayıflatan bir unsur olduğunda durumu kurula raporlar. Bu da yine IIA' in İç Denetim Standartlarından Nitelik Standartları ile aynıdır. IIA de bağımsızlık olarak iç denetçinin raporlarını ve olası durumları mutlaka kurula raporlaması gerektiğini vurgulamaktadır.

24.12.2003 tarihinde yayımlanan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanun'u IIA standartlarına göre şekillenmiştir. Bu kanunda yer alan madde de, iç denetçinin görevlerini İDKK' nın belirlediği uluslararası denetim standartlarına uygun şekilde ifa edeceği yer almaktadır. Bu madde sayesinde de Türkiye' nin kendi mevzuatının IIA' in standartlarıyla uygun olduğu kanısına varabiliriz.

Devamlı revize olan standartlar, periyodik olarak IIA İç Denetim Standartları Kurulu' nun (Internal Auditing Standards Board) onayından geçmektedir. Kurul alacağı kararlar öncesinde öncelikle örnek bir çalışmayı kamuya sunar ve geri bildirim alır. Bundan sonra alınacak kararları belirler daha sonra yayımlar. Uluslararası bu kurul standartlar, etik

değerler mesleki uygulama çerçevesi içinde iç denetçilere rehber olmuştur. Türkiye ve diğer ülkelerin yerel mevzuatları da bu uluslararası kurula bağlı olarak yasa ve yönetmeliklerini revize ederler. Çünkü tüm iç denetçiler uluslararası standartlara uymak zorundadırlar.

3. TÜRKİYE’ DEKİ İÇ DENETİM SİSTEMİNİN KURUMLARA VE BANKALARA OLAN ETKİLERİ

Kuruma faydalı olmak amacıyla iç denetim faaliyetlerini periyodik olarak yürütmek ve kurum çalışanlarının sorumluluklarını düzgün bir şekilde ifa etmelerinde onlara destek olmak iç denetimin başlıca amaçları arasında gelmektedir. Hem yönetimin bir unsuru olup hem de kurumun hedeflerine ulaşması için yardımcı olan, yürütülen işlemlerin kalitesini arttırmaya yönelik destek olan, aynı zamanda tüm bunları gerçekleştirirken bağımsız olma özelliğine sahip bu birim hem güvence verir hem danışmanlık yapmaktadır.

Kuruma güvenilir şekilde bilgi tahsis eden ve gerektiğinde bazı konulara ilişkin özel bilgiler de veren iç denetçiler, çoğu zaman kontrol süreçlerini ve gerçekleşen başarıları izler, belli hususlar doğrultusunda değerlendirmeler yaparlar. İç denetimin bu sorumlulukları kuruma fazladan masraf gibi algılanıyor olsa da kurumun gelecekte karşılaşılabileceği risklerin yaratacağı zararları önleyerek kurumun başarıya daha sağlam adımlarla ilerlemesini sağlamaktadır. Çünkü ilerleyen zamanlarda artan rekabet piyasalarında en ufak gözden kaçırılacak bir unsur bile kurum için ciddi zararlara yol açabilir.

Gerek krizlere karşı alınan önlemler içerisinde, gerekse şeffaf piyasa şartlarına uyumu desteklemek adına olsun iç denetim her kuruluş için çok önemlidir.

İç denetimin sağladığı fayda, aktif yapıya sahip olan kurumların gerçekleştirdiği faaliyetler için yürüttükleri kontrol sistemlerinin devamlı olarak gözlenmesi görevinden ve bunu sorumluluk olarak uygulanmasından ileri gelmektedir. Bağımsız ve objektif olarak yürütülen her iç denetim yada iç kontrol faaliyeti kuruma fayda sağladığı gibi, çalışanlara da fayda sağlar. Firmanın ve içinde bulunulan ülkenin mevzuatı, kurumun mevzuatı ve hedefleri ile uyumlu ve kabul edilebilir risk toleransı seviyesinde olduğu hakkında yardımcı olmaktadır.

İç denetimin kurumun denetimini gerçekleştirmesinin ardından, oluşturduğu rapor üst yönetime ve yönetim kuruluna raporlanır. Raporu teslim alan tarafların da bu raporu çok iyi bir şekilde incelemesi gerekmektedir. Git gide artan ekonomik rekabet ve zorlu şartlar altında kurumlar kendi yararlarına sonuçlanması gereken hedefleri için bu hazırlanan raporlara

ihtiyaç duyar. Kurumun yönetim kademesine geniş kapsamda hem denetim hem de danışmanlık görevleri yürüten iç denetim fonksiyonu mali tablolarının doğruluğu için finans denetimi, rutin süreçlerin ve iç kontrollerin etkin olduğunun saptanması için faaliyet denetimi ve uygunluk denetimi yaparlar.

Mali tabloların oluşturulmasında girilen muhasebe bilgilerinin olduğu gibi yansıtılmasını ve bu bilgilerin doğru olduğunu incelemek, finansal raporları gözden geçirmek ve güvenilir olup olmadığını sorgulamak, hatalı işlemler varsa ortaya çıkarmak, aynı şekilde suistimal varsa bulmak ve bunların tekrar olmasını engellemek, bilançolarda görülen fiziki varlıkların kurumda olup olmadığına bakmak ve doğrulamak finansal denetimin; kurumun hedeflerine ulaşmasını sağlamak için uygulanan faaliyetleri, kurumun koyduğu ve izlemeye tabii tuttuğu iç kontrol sistemini, koyulan hedefler doğrultusunda yürütülen faaliyetlerin bu hedeflerin ne kadarını karşılayabileceği yönünde yürütülen denetim faaliyet denetiminin unsurlarını oluşturmaktadır. İç denetçinin ana görevi olarak sayılabilecek bir denetim unsuru da uygunluk denetimidir.

İç kontrol sistemi, kurum için yeterli ve etkin çalışırsa verimlidir. Bunun için de bazı ölçütlere gereksinim vardır. Bu gereksinimler, uluslararası standartlara uygun, kurumun belirlediği hedefler doğrultusunda oluşturulan süreçlere paralel ve yöneticilerin koydukları kurallara uygun olmalıdır.

Son zamanlarda, Elektronik Bilgi İşleme (EBİ) denetimi gibi bazı ek hizmetlerin yanında, personelin işine katkısını sağlayacak eğitimler, kurumlar arası yapılan sözleşmelerin denetimi, kurum dışı yapılan bazı işlemlerin denetimleri de iç denetçilerin yapmış oldukları görevlerdir. Ayrıca, ISO 9000 standartlarına uyumun kontrolü de iç denetçilere verilen görevler arasında sayılabilmektedir. İç denetçinin yukarıda sayılan görevleri göz önünde bulundurulduğunda, aslında kurum için ne kadar önemli olduğunun kanıtı niteliğindedir. İç denetçinin görevleri IIA standartlarına göre başlıca şu hususları kapsamaktadır;

- Uygulamaların işletmenin amaç, prosedür ve hedeflerine paralel olması,
- İşlemlerin mevzuata ve yönetmeliklere uyumlu olması,
- Mevcut değerlerin ne şekilde muhafaza edildiğinin saptanması,
- Varlıkların verimli ve etkin bir şekilde kullanıldığının değerlendirilmesidir.

Bankalar bağlamında ise iç denetimin gerekliliği ve etkisine bakacak olursak; iç denetim faaliyetleri, bankaların öngörülebilir krizlerdeki risk faktörlerini, sistem içerisindeki olası problem ve aksaklıkları da göz önünde bulundurarak, öncelikle yönetim katında değerlendirme konusunda incelenmelidir.

İç denetim; Türkiye’deki iniş çıkışlı ekonomik iklimler içerisinde bankaların uluslararası piyasalara ayak uydurabilmesi, bankaların bu krizlerden etkilenme halinin yumuşatılması, ihtimaller dahilindeki her senaryoya uygun muhtemel senaryolar üzerinden ikincil hatta üçüncül planlar ve önemler alınması açısından; problematik yani sorunsal yönetim biçimlerinin önüne geçilmesi için hayati önem taşımaktadır.

2001 Türkiye krizi ve sonrasında 2008 küresel kriz süreçlerinde iç denetim faaliyetleri sayesinde krizlerin etkileri bankalarda azaltılmış ve ülkemiz dahilinde iç denetim sistemini etkin biçimde kullanan bankaların zararları yumuşatılmıştır. İç denetimin bankaların kendi bünyesinde sistematik ve elbette ki bağımsız olarak gerçekleştiriliyor olması halinde, bağımsız dış denetim maliyetleri de azaltılmış olmakta ve sistem içinde daha etkili denetimler gerçekleştirilebilmektedir. Mesela, banka hesaplarının incelenmesinde bağımsız denetimi gerçekleştiren denetçi asli olarak başka bankalarla yapılan hesap mutabakatlarını gözden geçirir. Bağımsız denetmen, iç kontrol sistemine ve iç denetim birimine yönelik daha eski yaptığı denetimlerde ve incelemelerde herhangi bir tutarsızlık görmediyse, firma kurumun hazırladığı sene sonu mutabakatı gözden geçirir, bu sadece yeterli olabilir. Aksi durumda, diğer bankalardan kendilerine gönderilecek hesap hareketlerini isteyip inceleyecek ve mali tabloların tarihlerinin hangi yıla ait ise o yıla tekabül eden andan başlayarak mutabakatları hazırlayacaktır. Benzer durumda objektif olarak mevcut bir iç kontrol sistemi ve iç denetim biriminin olması bağımsız denetçinin yapacağı denetimin yol haritasını ve unsurlarını da önemli derecede etkileyecektir.

SONUÇ

Bu bölümde Türk Bankacılığı' nda iç denetim kavramı, işleyişi ve mevzuatı incelenmiştir. Aynı zamanda iç denetim kavramının kurumlara ve bankalara olan etkileri üzerinde durulmuştur.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu' nun iç denetim hakkında yönetmelik maddeleri ile iç denetim mevzuatsal anlamda anlaşılmaya çalışılmış olup, BDDK gibi iç denetim ile ilgili bazı düzenleyici ve denetleyici kurumlara da değinilmiştir.

1999 yılında başlayan ve günümüze kadar uzanan iç denetim ile ilgili revizyonlar bugün iç denetimin daha şeffaf ve bağımsız yapılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda iç denetimin rolü hem kurumlar hem de bankalar için bir zorunluluk olduğu ve bu birimlere verilecek önem ile doğası gereği oluşacak riskleri minimize edip önlem alınmasının önemi vurgulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ İÇ DENETİM MEVZUATI İLE AMERİKAN BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ İÇ DENETİM MEVZUATININ MUKAYESELİ OLARAK İNCELENMESİ

Türk Bankacılık Sistemindeki iç denetim algısı ve ABD Bankacılık Sistemindeki iç denetim algısı günümüzde örtüşse de geçmiş yıllara bakıldığında Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olması durumundan yola çıkılarak, denetim mesleğinin bu denli önemli olmasına kadar uzun bir süreçten geçilmiştir. Tam olarak 2000'li yıllarda iç denetim Türkiye' de şekillenmiş, günümüze kadar farklı düzenlemeler ile karşımıza çıkmaktadır.

ABD' de ise durum daha eskiye dayanmaktadır. ABD' nin iç denetim mevzuatını Federal Reserve Board ile elinde tutan IIA, iç denetçiler için rehber oluşturacak standartları ve etik kuralları belirler. Uluslararası bir kuruluş olan IIA, Türkiye de dahil 190 ülkenin üye olduğu bir kuruluş gerçeği ile konuya değinecek olursak ABD, iç denetim alanında bu ülkelere rehber ülke olma konumunda diyebiliriz.

İki ülkenin mevzuatını mukayeseli olarak incelediğimizde ise;

ABD' de Federal Reserve Board' un yayımladığı Denetim ve Düzenlemeler (Supervision and Regulation) adı altında toplanan maddelerinde, 1993 yılında iç denetim sisteminin varlığından söz edilebilir. Öyle ki İç denetimin, iç kontrolün etkinliğini değerlendirmesinden bahsetmektedir.

İç denetimin temel fonksiyonları da ele alınmış, misyonu belirlenmiştir.

Türkiye' ye bakacak olursak, 2001 yılında yayımlanan BDDK yönetmeliğinde, iç denetim ve iç kontrol kavramı tam olarak anlaşılmadığından 2006 yılında daha net bir yönetmelik çıkmış, burada iç denetim ve iç kontrolün ayrımı daha iyi anlaşılmıştır. Yine 1995 yılında ABD bankacılığında iç denetimin tamamen uygulanabilir olması ve Türkiye' de bu durumun 2006 da resmen kesinlik kazanması da temel farklardan sayılabilir.

2001 yılında Enron firmasının iflası ile Sarbanes Oxley Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile kapsamlı iç denetimlerin gerçekleştirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Türkiye' de bu yasaya

uyan ülkeler arasındadır. Aslında dış denetimin bağımsız ve etik değerlerle yapılması gerektiği üzerinde durulmuş olan bu yasa, dış denetime verilen önemden dolayı göz ardı edilen iç denetimin farkındalığını arttırmıştır. Türkiye ve ABD' deki iç denetim mevzuatı aslında benzer iki mevzuattır. Türkiye de diğer ülkeler gibi ABD iç denetim sisteminin mevzuatını kendi ülke koşulları ile bütünleştirmiş ve entegre hale getirmiştir.

Zaten BDDK, İDKK, SPK bakanlıklara bağlı kuruluşlar da ABD'de kurulmuş olan IIA' in dünya çapında kabul görmüş standartlarını ve etik ilkelerini baz alır ve yönetmeliklerini buna göre düzenler. Türkiye' de görev alan iç denetçiler CIA yani Certificate of Internal Auditors/ Sertifikalı İç Denetçiler belgesini alıyorlar. Bu uluslararası bir sertifikadır ve üye olan her ülkede geçerliliği vardır. Türkiye' deki iç denetçilerin de TİDE tarafından teşvik edilen bu belgeyi almaları yine ABD'nin kendi iç denetçilerinin sahip olduğu özellikler ile mesleği sürdürmeleri istenmektedir. İç denetim uluslararası standartlarda yapılmalıdır ilkesi ile Türkiye kendi iç mevzuatını da uluslararası standartlara uygun olarak düzenlemektedir. Türkiye' deki iç denetim mevzuatında da bahsi geçen konu, dönemsel olarak IIA' in standartları gözden geçirdiği ve kamuya duyurduğundan ve Türkiye dahil diğer üye ülkelerin bu standartlara göre kendi iç mevzuatlarını şekillendirdiğinden bahsetmektedir. Diğer taraftan ABD' de Kalite Güvence ve Geliştirme Programı olarak geçen iç denetimin iç ve dış değerlendirilmesi de Türkiye' de geçerlidir. Türkiye' deki iç denetim birimleri yılda bir kez iç değerlendirmeye, beş yılda bir de dış değerlendirmeye tabiidir.⁵⁴ Bu husus IIA' in Kalite Güvence ve Geliştirme Programı' ndan mevzuatımıza eklenen bir diğer husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

İç denetim mesleğinin yürütülmesi için İDKK, belli başlı standartların oluşması, uluslararası standartların benimsenmesi için her kurumun ve bankanın rehberi olabilecek standartlar oluşturmuştur. Bu aynı zamanda tüm kurumların uygulaması açısından evrensel olma niteliği taşımaktadır. Şirketlerin kurumsallaşma adına en önemli adımlardan da sayılabilmektedir. 5018 sayılı Kanun, Kamu İç Denetim Standartları, Kamu İç Denetçileri Meslek Ahlak Kuralları, Kamu İç Denetim Raporlama Standartları bu kurumsallaşmaya rehber olmuştur.

⁵⁴ Resmi Gazete 15 Ekim, 2011, sayı: 28085

İDKK'ın hazırladığı standartların büyük oranda uluslararası IIA Standartları'na paralel olduğu söylenebilir. Öte yandan koymuş olduğu bu standartlarda önceden tahmin edilmeyen durumlar olur ise, IIA'ın koyduğu standartların uygulama önerilerine uyulacağı yine bu standartlarda yazılmıştır. Yine İDKK tarafından oluşturulan Kamu İç Denetçileri Meslek Ahlak Kuralları, IIA'ın oluşturduğu etik kurallara uyumludur. Bu standartlara göre de, İDKK, mesleki ahlak kuralları kapsamında uygulanan ilkeleri; dürüstlük, tarafsızlık, nesnellik, bağımsızlık, gizlilik ve yetkinlik olarak belirlemiştir. ABD'de sermaye piyasasına rapor veren tüm halka açık şirketler için Sarbanes Oxley Yasası geçerlidir. Bu yasa ile kurumsal yönetim tarafında daha bağımsız ve saydam bir yapının oluşması sağlanmıştır. Özellikle denetim tarafından bakıldığında, denetim komitesine bağlı tüm çalışanların bağımsız denetim standartlarına uymak zorunda oldukları denetim için en önemli madde sayılabilir. ABD'de halka açık uluslararası firmaların Türkiye'de faaliyet gösteren ortaklıkları da bu yasadaki etkilenmektedir. Uluslararası denetim standartlarına göre denetim hizmeti almakta olan bu uluslararası kuruluşların sayısı arttıkça, Türkiye'de son zamanlarda özellikle ABD'de uygulanmakta olan Sarbanes-Oxley yasa standartlarına göre bağımsız denetim çalışması ihtiyacı duyan şirket sayısının da arttığı gözlemlenmektedir.

Deloitte Bağımsız Denetim Firması'nda IT bölümünde müdür yardımcısı olarak görev alan Öykü Kalkavan ile yapılan röportaja da istinaden, IT bölümündeki iç kontrol süreçlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi Sarbanes Oxley Yasası çerçevesinde sadece ABD borsasına kote olmuş firmalar ve bankalar için geçerli olduğunu söylemiştir. Yalnızca Türk borsasına kote olan banka ve firmaların IT denetimlerinin ise COBIT denetimine tabi olduğunu iletmiştir. Ayrıca ABD borsasına kote olan firma ve bankaların SOX denetimleri yapılırken aynı zamanda Türkiye mevzuatına da uygun olan denetimlerin yapıldığını söylemiştir. Yani hem SOX denetimi hem de Bankacılık Kanunu'nda yer alan mevzuata ilişkin yerel standartların denetimlerinin yapıldığını iletmiştir. Ayrıca bankacılık süreçleri denetiminin her yıl, bilgi sistemleri denetiminin ise iki yılda bir yapıldığını eklemiştir.

Diğer taraftan Sarbanes Oxley Yasası'nı Türkiye'deki mevzuat açısından değerlendirecek olursak, Sarbanes Oxley Yasası'nda denetim kurulu üyelerinin sahip olması gereken nitelikleri yer alırken Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu da kendi yönetmeliğinde denetim kurulu üyelerinin niteliklerini ayrıntılı şekilde açıklamıştır.⁵⁵

⁵⁵ 5411 Bankacılık Kanunu, kabul tarihi, 19 Ekim,2005, 25983 sayılı, Resmi Gazete, 01 Kasım, 2005

Fark olarak ele alınacak husus ise, ABD’ de yürürlüğe giren Sarbanes Oxley Kanunu’nda, bağımsız denetim kuruluşlarına rotasyon zorunluluğu getirilmemiştir. Buna karşın denetim yapılacak firmayı denetleyen bağımsız denetim kuruluşunun denetimi gerçekleştirecek sorumlusuna rotasyon zorunluluğu getirilmiştir. Bu sürede 5 yıl ile sınırlı tutulmuştur. Türkiye’ de ise SPK ve BDDK’nın yaptığı reformlar mevcuttur. Türkiye genelinde yayımlanan bu reformlarda denetim yapacak kişinin rotasyonu yerine bağımsız denetim kuruluşunun değişikliğine karar verilmiş ve rotasyon süreleri bankalar için 4, sermaye piyasasında yer alan diğer kuruluşlar için 5 yıl olarak belirlenmiştir. Bu da ABD ile Türkiye arasında Sarbanes Oxley Kanunu açısından temel bir fark olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sarbanes Oxley Yasası’ nın temelinde yatan şeffaf bir finansal yapı ve bunun kamuya yine şeffaf olarak duyurulması amaç edinilmiş, bunun sağlanması için de gereken hususlar yine hem ABD tarafından hem de Türkiye tarafından dikkate alınmıştır. Bu hususlar arasında yasa tarafından temel hedef olarak da sayılabilecek birkaç madde şunlar olarak sıralanabilir;

1. Faaliyet raporlarındaki şeffaflığın senede bir olarak iç denetim raporlarının da dahil edilerek sağlanması,
2. Denetim komitesinde en az bir kişinin finansal uzmanlığa sahip olması gerekliliği,
3. En büyük bağımsızlığın sağlanma amacını güden husus ise, iç denetçiler bağlı olduğu denetim komitesinin direkt yönetim kuruluna bağlanması gerekliliği

Son maddede yer alan denetim komitesinin yönetim kuruluna bağlı olması maddesi, bağımsızlığın sağlanması için çok önemlidir. Çünkü iç denetçiler yönetimin birimlerini denetlerler. Hem yönetime bağlı bu birimleri denetlemek hem de yönetime bağlı olarak görevlerini yapmak iç denetçiler için bağımsızlığı zedeleyecek bir unsurdur. İcra görevi olmayan bağımsız kişilerden oluşan bir birim olan yönetim kuruluna bağlı olmak yapılan denetimin bağımsızlığı açısından daha etkin bir rol oynayacaktır. Oluşan raporların da daha şeffaf olması sağlanmış olacaktır.

2008’ de yaşanan Mortgage krizi ile ABD derin yara almış bankalar da dahil özel kuruluşlar iflaslar yaşamıştır. Ülkelerin büyümelerine göre derecelendirme yapan bazı kuruluşların performanslarındaki etkinsizlik ve düzenleyici ve denetleyici kuruluşların bu krizde aksiyon almamaları da ABD İç denetim sisteminin sorugulanmasına neden olmuştur. Çünkü dış denetime verilen önem iç denetimin göz ardı edilmesi ile krizin başlıca nedenleri arasında

sayılmaktadır. Bu da piyasaya olan güveni sarsmıştır. Bu olayın da dünyanın önde gelen en büyük ekonomisine sahip bir ülke olan ABD' de yaşanması şaşırtıcı bir olgu olarak hafızalara kazınmıştır.

Türkiye tarafında ise durum çok da farklı olmamıştır. 2001 krizini yaşayan bir ülke olarak Türkiye 2008 krizinin etkilerini de ekonomik anlamda hissetmiştir. 2001 yılında Türkiye' nin kriz sonrası büyüme oranı -9.5 iken 2003-2007 yılları arasında 9.4 seviyelerine kadar çıkmıştır. 2008 krizi sonrası ise tekrar negatif büyüme gerçekleşmiş, büyüme -4.7' lere gerilemişti. Türkiye kendi bünyesinde oluşmamış bu krizden, uygulamış olduğu mali politikaları ve yaptığı bazı düzenlemeler ile çabuk çıkmış, son zamanlarda ekonominin belli olmayan gidişatından daha az etkilenmiştir. Nitekim 2010 yılında ülkemizde ekonomik büyüme %10,3 olarak gerçekleşmiştir.⁵⁶ Peki ülkemiz ne yaptı da krizden sonra hızlı ayağa kalkabildi? Bu sorunun cevabı, 2001 yılında yaşanan krizde alınan önlemlerdir. Çünkü bankalarda 2001 yılında yaşanan kriz sonrası alınan birtakım önlemler, 2008 yılında ABD' de ortaya çıkan küresel krizde Türkiye' nin bankalar açısından daha az yara almasını sağlamıştır. Bankaların iç denetimi, iç kontrolü ve yönetimine ilişkin faaliyetleri uluslararası standartlara uygun olarak uygulanmaya başlanmıştır. Sermaye yeterlik rasyoları ve toplanan mevduatların sigortasına ait yapılanmalar daha sıkı kurallarla uygulamaya geçmiştir. Muhasebe alanında yapılan raporlamalar uluslararası muhasebe standartlarına göre, finansal raporlamalar da aynı şekilde uluslararası finansal raporlama sistemine göre yapılmaya başlanmıştır. İç denetim ve bağımsız denetime ilişkin standartlar da uluslararası standartlara uygun hale gelmiştir.⁵⁷

BDDK, 2001 krizi sonrasında, likidite ve sermaye yeterlilik oranlarına kısıtlayıcı önlemler getirmiştir. Getirilen düzenlemelerin katkısıyla bankaların çok fazla riske maruz kalması önlenmiş, krizin olumsuz etkisi 2001 yılında alınan bu katı tedbirler sayesinde Türkiye' nin çabuk toparlanmasına engel teşkil etmemiştir.

Son olarak yaşanan 2008 krizi, düzenleme ve denetim organlarının verimli olduğu düşünülen ABD' de ortaya çıkması ve diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri de önemli ölçüde

⁵⁶ Fatih ACAR, " Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001 - 2013), Çalışma Dünyası Dergisi, Ekim-Aralık 2013, Cilt:1 Sayı: 2,

⁵⁷ a.g.e.

etkilediğinden denetim alanında farklı bakış açılarının kazanılması ve yapılanmanın değişmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

Küresel kriz sonrasında mali durumu zayıf olan banka ve finans kurumlarının sistem dışına çıkarılması, kamu ve özel bankaların zayıf mali durumlarının güçlendirilmesine dair düzenlemeler ile denetimlerinin daha sıkı hale gelmesi sağlanmıştır. En başta bankacılık sektörü olmak üzere tüm finans kuruluşlarının daha sağlam ve dinamik bir yapıya kavuşması sağlanmıştır. Zaman zaman bu sektörlerin yapılan denetimlerle fazla irdelenmesi, piyasa girişlerine izin verilmemesine ve yeterli rekabetin sağlanmamasına dair görüşlerde ortaya çıkmıştır. Ancak 2008 küresel krizi, finans sektörünün denetiminin ne derece mühim olduğunu da ortaya koymaktadır.⁵⁸

ABD' nin eyaletlere bölünmüş olmasından kaynaklanan karmaşık yapısı, düzenleme ve denetimlerin verimli oranda yapılmasına imkan tanımamıştır.

Biz Türkiye olarak 2001 krizini yaşadığımız için, daha temkinli bir 2008 kriz süreci yaşadık.

Aynı zamanda ülkemiz ve ülkemizin bankacılık sektörü 2008 krizinden diğer ülkeler kadar etkilenmemiştir. Devletin ekonomik büyüme için yeni teşvik sistemi oluşturmuştur. Fakat 2008 krizi sonrası Türk bankacılık sektörü' de ülkesel düzeyde kriz öncesi düzenleme ve denetlemede önemli nitelendirilecek büyük değişiklikler olmamıştır. 2001 krizinden sonra yapılan düzenlemeler uygulanmaya devam etmiştir. Ama uluslararası düzenlemelerin ülkemize entegre edildiğini, özellikle IIA' in standartlarında yapılan değişikliklere göre yasal mevzuatımıza şekil verdiğimiz söyleyebiliriz.

Özellikle Türkiye iç denetimin kurulması ve sürdürülebilir olmasında ABD' nin standartlarıyla özdeş kurallar ve yasalar benimsemiştir. Türkiye ve ABD' nin bankacılık sisteminde iç denetim süreçlerinin birbirlerine paralel olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye devleti ve özerk kuruluşlar da, ABD Bankacılık Sistemindeki İç denetim mevzuatını takip edip, düzenlemelerini ona göre yapmaktadırlar.

⁵⁸ a.g.e.

Sürece hemen uyum sağlayamamak da, son yaşanan krizden sonra daha çabuk ayağa kalktığımızı söyleyebiliriz. 2001 krizinde Türkiye’ de özellikle bankacılık sektörü de krizden ciddi şekilde etkilenmiştir. 2000 yılında bankaların toplam zararı -2.7 milyar TL iken bu zarar 2001 yıl sonunda -11.2 milyar TL seviyelerine ulaşmıştır. Türkiye 2008 krizinde de gelişmekte olan bir ülke statüsünde olarak krizden yine etkilenmiş fakat 2001 krizindeki kadar bankaların yoğun şekilde etkilendiğini söyleyemeyiz. Nedenine gelecek olursak, 2007 yılında Türkiye’ deki bankaların zarar etmemiş olması ve karın 14 milyar TL olduğunu, 2008 yılında ise yani krizin gerçekleştiği yılın sonuna bakılınca ise karın hafif bir düşüşle 12 milyar TL olduğunu söyleyebiliriz. Sonraki takip eden yıllarda ise 19 ve 21 milyar TL seviyelerine çıkmıştır.⁵⁹ Bu karlar bize bankalar için 2001 krizinde yaşananların ve yapılan düzenlemelerin verimli olduğu sonucuna vardır. 2001 yılında yaşanan krizden sonra BDDK, tüm bankalara iç kontrol birimlerinin açılmasını ve bu birimlerde çalışacak elemanların istihdamını zorunlu tutmuştur. Bankaların tüm şubelerine devamlı veya rutin ara kontroller gerçekleştirecek iç kontrolün gerçekleşmesini zorunlu kılmıştır. Bu maddeyle ilgili yönetmeliğin geçtiği madde, Türkiye’ deki Bankacılık Sistemi’ ndeki İç Denetim Mevzuatı’ nda açıklanmıştır. Denetimsel zaafiyetlerin önüne geçmek bankalar için oluşabilecek riskleri de minimize etmektedir. İçeride farkedilecek zayıflıklar ve tespit edici kontrollerle bir sonraki işlemlerin hatalı yapılma riski de azalmış olur. Bankalar 2001 krizinden sonra hem sermayelerin güçlendirilmesi bankalarımızı daha sağlamlaştırmış, bu olayın BDDK’ ya raporlanması ve sıkı bir denetime tabi olunmaları da düzenleyici faktörler arasında sayılabilmektedir. Daha şeffaf bir yapının getirilmesi ve uluslararası standartlara kavuşan bankacılık sektöründe riske dayalı iç denetimin uygulanması da yapılan regülasyonlardan bazılarıdır.

ABD’ de iç kontrol kavramı sadece bir süreçken, BDDK’ nın 2001 yılında tüm bankalarda iç kontrolün bir birim olarak yer alması gerektiğini zorunlu tutmasıyla tüm bankalarda iç kontrol bir birim olmuştur ve bu birimde çalışacak iç kontrolörler alınmaya başlamıştır. Türkiye’ de iç denetim özellikle bankacılık sektöründe ağırlıklı olmak üzere kurumun risk yönetimi, yönetim ve iç kontrol süreçlerinin yeterliliğine, etkinliğine ve verimliliğine dair güvence vermekle birlikte, İç Denetim birimlerinin yanı sıra İç Kontrol birimleri de kurum içinde gerçekleştirilen denetim çalışmalarında aktif rol oynamaktadır.

⁵⁹ Türkiye Bankalar Birliği, İstatistiki Raporlar, 2000, 2001, 2002, 2007, 2008, 2009, 2010

ABD Bankacılık Sistemi'ndeki iç denetim mevzuatı ile Türk Bankacılığı'ndaki iç denetim sistemi mevzuatında en temel fark iç kontrol birimi diyebiliriz.

Bizim mevzuatımızda yer alan yönetmeliklerde iç kontrol yönetmeliği mevcutken, ABD Bankalarında iç kontrolün bir birim olmamasından dolayı mevzuatta sadece süreç olarak anılmaktadır.

ABD COSO İç Kontrol çerçevesini uygular. Kontrol süreçlerini bu çerçeveye göre belirler ve iç denetim birimi de iç kontrolleri bu çerçeveye göre denetler. Türkiye'de bankalarda iç kontrolörler de iç denetçiler gibi şube denetimi yapar ve yine iç kontrol süreçlerinin etkin ve verimli çalışıp çalışmadığı yönünde görüş bildirir. Yani kısaca ABD'de iç kontrol süreçlerini denetleyen iç denetim birimi mevcutken, Türkiye'de hem iç denetim birimi hem de iç kontrol birimi mevcuttur. Türkiye için iki savunma hattı vardır diyebiliriz. Şubelerde görev alan personellerin uyguladığı kontroller yani yasa, yönetmelik ve banka içi mevzuata uyum 1. Savunma hattı, 2. savunma hattı ise genel müdürlüklerde yer alan iş kollarıdır. 3. Savunma hattı ise iç denetim birimleridir. İç kontrol aslında 2. yada 3. Savunma hattıdır diyemeyiz. Burada iç denetime destek olarak bankaların daha sağlam ve verimli çalışmalarını sağlamak için, oluşacak risklerin iki göz diyebilecek bir kontrolden geçirmek ülkemiz açısından verimli olduğunu söyleyebiliriz.

Şubelere hem teftiş hem iç kontrolörlerin ardı ardına gitmesi, örneğin senede bir teftiş ve iç kontrolü ayrı ayrı geçiren bir şube için iş yükü olarak görülsede, müfettişlerin yada iç kontrolörlerin gözden kaçırdıkları bir durumda biri diğerinin kaçırdığı noktayı bulmayı açısından da iç kontrolün bizde bir birim olmasının verimli olduğunu kabul edebiliriz.

Türkiye'de sistem zaafiyetleri bazen kötü niyetli çalışanlar tarafında suistimale uğratılmaya çalışıldığı için, iç kontrol birimleri bu kontrol noktalarının verimli çalışıp çalışmadığı ile ilgili teftişe yani bankaların iç denetim birimine 2. denetim mekanizması gibi yardımcı olmaktadır. ABD'de bu şekilde işleyiş olmaması demek ABD'nin daha çok suistimale maruz kaldığı anlamına gelmemelidir. Nitekim geçen senelerde özellikle 2000'li yılların başında daha çok riske maruz kalındığı söylenebilir.

Aşağıda inceleyeceğimiz Enron iflası vakasında olduğu gibi 2000'li yıllarda yaşanan bu suistimal vakası tabiki günümüzde de yaşanmakta ve ileride de yaşanmaya devam edecektir. Fakat özellikle bu yıllardan sonra yapılan düzenlemeler ile suistimallerin bir nebze de olsa azalmasını sağlamak için oluşturulmuştur.

ABD ile paralel olarak benimsenen yasalar ve düzenlemeler ile özellikle günümüzde daha saydam, bağımsız bir iç denetim sürdürülmekte, devletin zorunlu tuttuğu iç sistemler kurulması ile ilgili yönetmelik sayesinde de iç denetim git gide kurumların ve bankaların vazgeçilmez unsuru olmuştur.

ÖRNEK OLAY

ABD' DE DENETİM SORUNU NEDENİYLE İFLAS EDEN FİRMA ÖRNEĞİ: (ENRON ENERJİ FİRMASININ İFLASI VE NEDENLERİ)

1980 yılında Houston'da kurulan iki doğalgaz şirketinin birleşimi ile kurulan Enron şirketi, ilk başlarda küçük çaplı bir boru hattı şirketi iken 2000'li yıllarda 100 milyar \$ toplam gelire ulaşmıştır. 1990'ların ikinci yarısında ana çalışma alanını bırakarak, faaliyette olduğu sektörün ticaretine ve farklı alanlara girerek faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır. Bu sebeptendir ki kendine ufak çaplı küçük küçük şirketler kurmuştur. Bu şirketler, yeni portföyler oluşturarak yatırımcı elde etmek ve başka işlerden oluşan kazançları ayrı tutmak için kullanılan işletmeler olarak tanımlanabilir. Bu işletmeler aynı zamanda firmanın kendi mali tablolarında görünmeyen, karların başka hesaplarda incelenmesi için kurulan bağımsız şirketlerdir.⁶⁰ Özel amaçlı kurulan bu şirketlerde (SPE) yapılan yanlışlıkların en önemli kısmı, uluslararası muhasebe standartlarına göre bu şirketlerin mali tablolarından ayrı tutulan ve zararların da bu işletmelerde görünmesi ile bilgiler yatırımcılardan gizlenmesidir. Firmanın iflasına sebebiyet veren diğer hususlardan bir diğeri ise, yöneticilerin aşırı ücretlendirilmesi olmuştur. Kurul yöneticilere hizmetleri karşılığında aşırı bedeller ödenmesini onaylamıştır. Denetim kısmındaki zafiyet ise, denetim kurulunun bu özel amaçlı kurulan şirketleri çok iyi inceleme yetkisi mevcut iken incelemeler sınırlı ve yüzeysel olmuştur. Enron' un iflası etmesi yalnızca yatırımcıları yani hissedarlarını ve çalışanlarını etkilemekle kalmamış paydaşlarını da etkilemiştir. Bu iflasda ilk olarak işleyen sistem olmakla beraber, denetimin işleyişi, kurumun çalışanları ve bu kuruma hisse alarak yatırım yapan kişiler de eleştiriye tutulmuştur. Enron iflas etmeden önce 1 yıl boyunca hisselerinin değeri 80 \$ görünürken iflas olduğu zaman bu değer pek de bir anlam ifade etmemiştir.⁶¹ Hisselerinin hızlı yükselişi ile Wall Street'in en önde gelen firmalarından biri olan Enron' un bir sonraki adımda, ABD' de enerji sektöründe liberalizme kayacağı haberleri ile duyulmuştu.⁶² Fakat firmanın yöneticileri kendilerindeki hisselerini büyük karlarla

⁶⁰ Brian Singleton- Green, "Enron Dolandırıcılık Sistemi Nasıl Çalıştı", Çev. Cengiz Toraman, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 16, Ekim 2002, sy. 56

⁶¹ Arş. Grv. Ayça Zeynep Süer, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, "Profesyonel Muhasebe Mesleğinde Enron Skandalı ve Sonrası Gelişmeler", s.2

⁶² a.g.e.

satmışlar, sonrasında diğer yatırımcıların hisseleri ve çalışan kişilerin birikimleri de azalarak tükenmiştir ve iflas gerçekleşmiştir.⁶³

Enron' un mali tablolarına ait işlemleri ve denetim olarak yapılan işlemleri de detaylı incelemeye alınmıştır. Firmanın denetimini gerçekleştiren en büyük denetim firmalarından olan Arthur Andersen firması da bu iflasın etkisinde başlıca rol oynayarak eleştirilere uğramaya maruz kalmıştır. Arthur Anderson hakkında yapılan kriminal araştırmaların göstermiş olduğu şu ki, Enron' un kötüye giden durumunu gizleyerek, 3.çeyreğe ilişkin 618 milyon dolarlık zararın kamudan gizlendiği ortaya çıkmıştır.⁶⁴

Bu sebeple Enron firmasının hızlı iflası meslek olarak sürdürülen denetimin, bu mesleğe ait olan kuralların ve etik değerlerin sorgulanmasını ve güvenilirliğinin tekrar kontrol edilmesini beraberinde getirmiştir. Enron iflasında, en önemli konu halka açık bir şirket olan Enron' un mali tablolarında firmasını daha karlı görünmesini istemesi ve bunun içinde denetim şirketinden yardım almasıdır. Enron 1999 yılı cirosunu 40 milyar dolar göstermişken, 2000 yılı cirosunu 101 milyar dolar olarak açıklamıştır. Enron karlılığını bu kadar yükseltmekle de kalmamış, aynı yıl kendi piyasasında fiyat belirleme işine de girmiştir. Türev ürünlerde de toptan alım satım anlaşmalarına da başlamıştır. Hasılatteki artışa rağmen işletme sermayesini 1,8 milyar dolar azaltmış, tabloda varlıkları negatif olan 763 milyon dolarlık tutar ilgi çekmiştir. Bu tutar kontratların piyasa değerine göre fiyatlanması ile ortaya çıkmıştır. Nakit olmayan bu meblağ yeniden değerlendirme miktarıdır. Böylelikle çok fazla hasılat rakamlarına ulaşılmıştı. Piyasa değerine göre biçilen değer Enron' un kararlarında önemli rol oynamaktadır. Çünkü yöneticiler fiyat tahmininden çok piyasa yapıcılığına girmiştir.⁶⁵

Hem iç denetçilerin hem bağımsız denetim kuruluşlarının denetim raporları yatırım yapacak kişiler için karar alma aşamasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Kurumlar da mali tablolarında yatırımcıların talebini çekmek için verilerini arttırarak hisselerinin de değerlerini arttırmış olmaktadır. Bağımsız denetim kuruluşu da bu amaca hizmet etmiştir. Çünkü iç denetim yük olarak görülmüş ve göz ardı edilmiştir. 16 yıldır hem şirketin denetimini yapan hem de danışmanlık hizmeti veren firmayla çalışmak bağımsızlığı

⁶³ a.g.e.

⁶⁴ Cengiz Toraman, "Enron Olayı ve Bu Olaydan Çıkarılması Gereken Dersler," Muhasebe ve Finansman Dergisi, Temmuz 2002, s. 84.' dan Arş. Grv. Ayça Zeynep Süer, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, "Profesyonel Muhasebe Mesleğinde Enron Skandalı ve Sonrası Gelişmeler", s.5

⁶⁵ a.g.e., s.3

zedeleyecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış denetim sağlayan firmalarla en fazla 5 yıl çalışılabilir, bu da göz ardı edilen başka bir unsurdur. Enron, son üç yılda mali tablosunda karlarını 500 milyon dolar fazla göstermişti. Enron iflasıyla, uluslararası standartlara uygun veriler ile doğru mali raporlara ulaşmanın ne kadar imkanı olduğu sorusu akıllara düşmüştür.

Gelişmiş bir ülke olan ABD, düzenli bir muhasebe sistemine sahip olmasına rağmen bu tarz bir olayın yaşanmış olması dikkat çekici bir unsurdur. Uygulanacak muhasebe ve finans standartlarının çok olması nedeniyle, bu standartlara uyumun iş sürekliliğini etkiler endişesi oluşmuştu. Çünkü bu standartlara uyum sağlamak ciddi yük oluşturunca. Hesaplamaların tek tek kontrol edilmesi ve denetlenmesi göz ardı edildiği için, mali tabloların şeffaf ve anlaşılır olmasını ve doğru bilgiler vermesini engeller hale gelmişti.

ABD’ de Enron olayı’ ndan sonra denetim sektörü de olumsuz olarak etkilenmiştir. Piyasalara olan güvenin sarsıldığı gibi bu mesleğe olan güven de sarsılmıştır. Özellikle dış denetim bu konuda fazlaca nasibini almıştır. Bundan dolayıdır ki Sarbanes Oxley yasası ile sermaye piyasasının açıkladığı kurumlara ilişkin verilen tüm bilgilerin doğruluğunun ve güvenilirliğini şeffaflık sağlanarak arttırmak, yatırımcıların da bu doğru bilgilere güvenmelerini sağlamak esas alınmış olup, denetçiler bağımsız ve etik ilkelerle mesleğini sürdürmeleri de bu yasa ile daha açık ve anlaşılır hale gelmiştir. Kısacası Enron iflasından sonra çıkan bu yasa ile piyasalara karşı sarsılan güven tekrar inşa edilmeye başlanmıştır.

Bankacılık açısından değerlendirecek olursak, Enron’ un teminat olarak verdiği yüksek değerli hisse senetlerini alan bankalar yatırımcılarına da bu firmanın özel amaçlı kurulan şirketlerine yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Enron’ un hisse senetlerini yüksek tutmaya çalışan analistler danışmanlık görevi de görmüş olduklarından tarafsızlık sağlayamamıştır. Çünkü hem Enron’un hisse senetlerinin değerlerini yüksek tutmaya çalışarak aldıkları teminatlar değerlendirilmiş oluyor, hem de yatırımcılara bu özel amaçlı kurulan ikincil şirketlere yatırım yapmaları konusunda teşvik etmiş oluyorlar.

Bu iflas örneğinde iç denetim, göz ardı edilen bir birim olarak görülmekle birlikte, dikkat çekilecek, Türkçesi suistimal olan ve genelde bankacılık sektöründe İngilizcesi ile anılan “Fraud” olaylarına karşı kırmızı bayraklar dikkate alınmamıştır. Bir kurumun hem iç hem dış tehditleri mevcuttur. Bu da Enron’ un hem bağımsız dış denetçi Arthur Andersen ile

dışsal riskleri hem de yönetimin, iç denetim tarafından raporlanan bulgularını, uyarılarını önemsemeden gerekli tedbirleri almamakla içsel riskleri görememiş olmakla iflasın denetimsel anlamda zafiyetlerini gözler önüne sermektedir. 16 yıl çalışılan ve danışmanlık görevi de üstlenen bağımsız bir denetim firması ile çalışmak risk doğurur. Değeri yükseltilen hisse senetlerinin bankalara teminat verilmesi bu bankaların yatırımcı çekmek için kullandıkları hisse senetlerinin denetimi bağımsız dış denetçi tarafından da göz ardı edilmiş, Enron' un dışsal riskini arttırmıştır. ABD' de da Enron üzerine yapılan incelemelerden çıkan sonuçlarda da, bağımsız dış denetçi olan Arthur Andersen firmasının finansal rapor denetimini yerine getirmedeği ve işlemlerdeki iç kontrol hakkında iç denetim komitesinin uyarılarını dikkate almadığı yer almaktadır.⁶⁶ Enron, iç denetim komitesinin ortaya çıkardığı hata ve bulguları kurum içinde bir sorun ve külfet olarak gördü ve böylelikle iflasının önüne geçememiş oldu. Bu örnek olayın ilk paragrafında bahsedilen Arthur Anderson firmasının ağır eleştirilere maruz kaldığının bir nedeni de burada açıklanmış olmaktadır.

Dış denetim firmaların adı üstünde firma dışından yapılan denetimdir. Bağımsızlık anlamında güvenilir kanıtlar sunan bir birimdir. İç denetim ise kurumun mevzuatını, ilkelerini, amaçlarını, riskini daha içten bilebilen bir birim olduğu için, kurumun alabileceği riskleri dış denetime oranla daha iyi kavramıştır, dolayısıyla tehdit oluşturabilecek olguları da kurum içinden ve dış denetime kıyasla daha önce sezebilen bir birimdir. Dönemsel yapılan iç denetimler ve iç kontrol süreçleri ile bu tehditler ve alarm veren kırmızı bayraklar yönetime ve yönetim kuruluna raporlandığı an da alınan aksiyonlar ile risk minimum seviyeye inebilir. Bir zarar varsa da daha sonra oluşabilecek zararların önlenmesi için çok önemli olduğunu bu örnek çalışma ile daha da iyi anlamış olmaktadır.

⁶⁶ William Powers, Jr, Member of the Enron Board of Directors and Chairman of the Special Investigation Committee, "Report Of Investigation By The Special Investigative Committee Of The Board Of Directors Of Enron Corp., Şubat, 2002

VAKA TABLOSU

Zimmet Vakası: Enron Skandalı

Nasıl Ortaya Çıktı?

Yıllık raporlar tekrar incelenmiş, bazı kayıtların hileli olduğu anlaşılmıştır. Bağımsız denetim firmasının (Arthur Andersen) Enron' u tekrar değerlendirmeye almasıyla 3. çeyreğe ilişkin 618 milyon dolarlık zarar belgelenmiş oldu. 2001 Aralık ayında şirket iflasını açıkladı.

Kırmızı Bayraklar nelerdi?

- İkincil şirketler yani Özel Amaçlı Ortaklıklar olarak adlandırılan bu şirketlerin, finansal tablolara dahil edilmemesi
- Oluşan zararın bu şirketlere aktarılması ve yatırımcılardan gizlenmesidir.
- Yöneticilerin aşırı ücretlendirilmesi
- Denetim kurulunun bu özel amaçlı kurulan şirketleri çok iyi inceleme yetkisi mevcut iken incelemelerin sınırlı ve yüzeysel olması
- Hızla ve aşırı artan karlılık
- 16 yıldır hem şirketin denetimini yapan hem de danışmanlık hizmeti veren denetim firmasıyla çalışmak
- İç denetimin raporlarının göz ardı edilmesi

Çıkarılan Dersler

- Bağımsız denetim firmasının 5 yıldan sonra değiştirilmesi gerektiği
- İç denetim raporlarının dikkate alınması gerektiği ve iç kontrol süreçlerinin etkin ve verimli çalışmasının sağlanması
- Özel amaçlı ortaklıkların bilanço dışı bırakılarak oluşan zararların da bu ortaklıkların bilançolarına aktarılmasının sakıncası
- Bankaların teminata aldığı hisse senetleri için yatırımcıları teşvik ederek piyasanın şeffaflığı bozulmuştur.
- Denetim raporlarının şeffaf ve güvenilir olması gerektiği anlaşılmıştır.

Bu olay Türkiye’ de yaşanır mıydı, yaşansaydı Türkiye’ nin alabileceği önlemler neler olabilirdi, Türkiye’ nin böyle bir suistimal vakasında iç denetim alanında güçlü ve zayıf yönleri neler olurdu, yapılan regülasyonlar yeterli olur muydu sorularını ve Türkiye’ de suistimal vakası oluyor mu, oluyorsa da denetim olarak nerelerde eksiklik yapılıyor sorularını Türkiye’ deki X Bankası Z şubesi’ nde yer alan suistimal vakası ile ele almaya çalışalım.

ÖRNEK OLAY

X BANKASI, Z ŞUBESİ SUİSTİMAL VAKASI

Türkiye’ de yer alan bir bankanın bir şubesi’ nde gerçekleştirilen suistimal vakası şöyle gelişmiştir;

Özel Bankacılık biriminde hizmet veren bir personel, gerek tecrübesi, gerekse müşterilere verdiği güven ile tanınırdı. Yüksek mevduat müşterilerinin bulunduğu şubede bu olay ortaya çıktığında bile bazı müşteriler bu personelin yaptığına hala inanamıyorlardı. Müşteri hesaplarından aldığı ve yaptığı zimmete dışarıdan destek veren arkadaşının hesaplarına aktardığı paralar için sahte hesap cüzdanları düzenliyordu. Kendi bilgisayarında Excel’ de hazırladığı hesap cüzdanlarını müşterilere veriyordu, müşteriler para yatırıp, çekmek istediklerinde müşterileri gişeye yönlendirmek yerine kendi gidip hallediyordu, odasında para alışverişi yapıyordu. Boş dekontlara müşterilerin imzasını alıp, işlemleri hallediyordu. Böylece fişin üzerinde müşteri imzası olduğu için durumdan da şüphelenilmiyordu. Bunu bilen şube müdürüne de olaydan sonra herhangi bir ceza verilmemiştir. Aslında bu banka uygulamalarına göre yasak bir uygulamaydı. Kendisi izne de pek çıkmazdı. Senelerce yaptığı zimmet olayı zaten yine kendisi izinleyken ortaya çıktı. Gişeye gelen bir müşterinin hesabında olduğundan daha az para olduğunu duyduğunda olay ortaya çıkmıştır.

Yıllarca yapılan teftişlerde dahi ortaya çıkmamış bu olay seneler sonra duyulduğunda şok etkisi yaratsa da bu zimmet olayına maruz kalan banka ciddi zararlarla karşılaşmıştır. Müşteriler zararlarını gidermiş, banka gereken ödemeleri yapmıştır. Hatta bazı müşteriler banka ile çalışmaya devam etmişlerdir.

VAKA TABLOSU

Zimmet Vakası: X Bankası, Z Şubesi

Nasıl Ortaya Çıktı?

Olayı gerçekleştiren personelin izne çıkması ile şubeye gelen müşterinin gişede hesabında bulunan parayı sorması ile ortaya çıkmıştır.

Kırmızı Bayraklar nelerdi?

- Müşterilerin gişeye yönlendirilmemesi
- Sürekli gişede kendisinin işlem yaptırması
- İzine ayrılmayıp, sürekli çalışması

Çıkarılan Dersler

- Müşterilerin mutlak surette gişeye yönlendirilmesi ve işlemlerinin gişede yapılması
- Senede 10 gün kesintisiz izin kullanma zorunluluğunun bulunması
- Yüksek montanlı müşteriler ile düzenli mutabakatlar yapılması

Türkiye’ de de tabiki hem kurumlarda hem de bankalarda gerçekleşen suistimaller mevcuttur. Gerek ABD gerekse Türkiye’ de gerçekleşen suistimal vakalarında temel unsur insandır. İnsanların kendi menfaatleri ya da hem kendi hem yanındaki çalıştığı arkadaşı yada akrabası, ailesi için gerçekleştirmek istediği suistimaller tek kişi yapıldığında daha çabuk farkedilebilir olaylardır. Eğer topluca yapılan bir suistimal var ise orada bir kez daha düşünmek gerekir. Enron olayı’nda olduğu gibi hem bağımsız dış denetim firması Arthur Anderson hem türev ürünleri satın alan bankalar hem de Enron yönetimi dahil olmak üzere bu suistimal vakasında rol oynayan faktörlerdir ki bu suistimali ortaya çıkarmak bireysel

yapılan suistimale göre daha zordur. Ortada birlikte hareket edilen, olayların beraberce örbaş edilebildiği durumlarda bu durumu bir iç denetçinin sezmesi daha zordur.

Türkiye’deki suistimal olayında ise bir kişi tarafından gerçekteşen bir olay mevcuttur. Fakat senelerce süren bu olay hiç farkedilmemiş, teftiş raporlarında yer almamıştır. Faaliyet gösteren bankaların şubelerinde gerçekteştirilen iç denetimlerde, çalışan personel ya da personellerin herhangi bir suistimal gerçekteştirip gerçekteştirmedini anlamının bazı yolları vardır. İç denetçinin yani müfettişin en temel amacı suistimal bulmak olmasa da her iç denetçiden suistimal kokusu alması beklenir. Hal böyleyken, alınabilecek önlemler ve suistimalin ortaya daha önce çıkmasını sağlayacak bir takım unsurlar mevcuttur. Öncelikle iç denetçinin bağımsız ve objektif bir yaklaşım sergilemesi ve uluslararası standartlara uyularak iç denetimin gerçekteştirilmesi gerekmektedir. Suistimal gerçekteştirmek isteyen bir personel öncelikle bunu neden yapar? Gidilen şubelerde personelin mali durumu, borçluluğu, izin kullanıp kullanmadığı gibi faktörler göz önüne alınarak işlemleri kontrol edilir. Tipik bir suistimal gerçekteştirecek profil var ise işlemleri daha dikkatli incelenir ve her konuya ağırlık verilerek tespitler değerlendirilir.

Objektif ve bağımsız bir iç denetçi, banka şubelerinde müşterilere uygulanabilen farklı faiz oranlarına yönelik iç denetimlerde, bankalarda anılan tabiriyle bir müfettiş, faiz gider hesaplarını rastgele bir örneklem seçerek sistemden dökebilir ve bu faiz oranlarının banka tarafından resmi açıklanan faiz oranları ile uyumlu olup olmadığını kontrol edebilir. Sahte imza atılan dekontlarda ise yine fiş kontrollerinde imzaların müşterilerin sistemde kayıtlı imzalar ile uyuşup uyuşmadığına bakılabilir. Böyle bir durumun incelenmesi, personelin müşteri imzasını taklit ederek gerçekteştirdiği işlemleri tespit etmek amacıyla yapılır. Yine bazı EFT/Havale/Virman talimatlarında yer alan müşteri imzaları yine imza sirkülerindeki imzalar ile kıyaslanır, var ise bir uyumsuzluk müşteri aranarak hesap mutabakatı gerçekteştirilir. Verilen bireysel ve ticari kredilerde de evrak kontrolleri yapılır. Evrakların tam, eksiksiz, doğru imzaların atıldığı evraklar olması gerekli olduğu için bu kredi dosyaları da seçilecek bir örneklem ile kontrol edilir.

Yatırım aracı kullanan Repo müşterileri arasında yine rastgele seçilecek kişiler ile telefonla ya da müşteriler şubeye davet edilerek yapılan hesap mutabakatları ile de bir suistimal ortaya çıkarılabilir. Bazı tediye fişlerinde şüphe duyulan işlemler için kamera kayıtlarına bakmak da işlemin yapıldığı sırada müşterinin şubede olup olmadığını anlamak açısından verimli bir yol olabilir. Suistimal tespit etmek isteyen bir iç denetçi log kayıtlarına da bakabilir. Log

kayıtlarında seçilen örnek müşterilerin hesaplarına kim ve hangi bilgisayardan girmiş görülebilmektedir. Bu tip yöntemler suistimalin ortaya çıkmasına yardımcı olabilecek ya da en azından inceleyen kişiye kırmızı bayrak olarak karşısına bulguları çıkarabilecek yöntemlerdir.

SONUÇ

Günümüz dünyasında iç denetim kamu ve özel kurumları ile bankaların vazgeçilmez bir temel yapısı haline gelmiştir. Temel fonksiyonlardan biri olan iç denetim, kuruma izleyeceği yolda rehberlik ederek, karşılaacağı riskleri minimize eder ve başarılı olması için uygun ortam hazırlar.

Çalışmanın temel amacı olan Türk ve ABD Bankacılık sektörlerindeki İç Denetim Sistemlerine ilişkin Mevzuatın incelenerek karşılaştırılması ve ülkemiz açısından ABD gibi finansal anlamda gelişmiş bir ülkeye kıyasla denetim alanında ne durumda olduğumuza dair tespitlerde bulunmaktadır. Bu tez çalışmasında, iç denetim açısından geride olmadığımızı, özellikle borsaya kote olmuş firmaların uluslararası standartlar çerçevesinde denetim uyguladıklarını söyleyebiliriz. ABD borsasına kote olmuş firmaların hem IIA standartlarını hem de Sarbanes Oxley Yasası ile yine bu firmalara zorunlu tutulan COSO İç Kontrol Bütünleşik Çerçevesi içinde denetim uygulamasına tabi olduklarını tezimizin ABD mevzuatı kısmında incelemiştik. Tabiki mikro segmentli ya da borsaya kote olmayan daha büyük, orta ve küçük ölçekli firmaların iç denetim anlayışı, kurumsal yönetime sahip olan bu firmalara göre eşit sayılamayacak durumda olduklarını söylemek zor değil. Özellikle uluslararası bankaların Sarbanes Oxley Yasası'na uymalarının zorunlu tutulması çerçevesinde Türkiye' de faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların da SOX testlerine tabi tutulması söz konusudur. Bu da ABD ile benzer yönümüzü ortaya koymaktadır. Bilgi sistemleri denetimi açısından bariz bir farkı gördük ki, o da Türkiye' de bilgi sistemleri denetiminin uluslararası piyasalarda işlem görmeyen bankalarda iki yılda bir, uluslararası piyasalara kote olan bankalarımızın ise her yıl bilgi sistemi denetiminden geçtiğini öğrendik. Yine uluslararası standartlar olan IIA standartlarının Türkiye' de özellikle uluslararası bankalarda uygulanıyor olması ve IIA standartlarına göre iç denetim sürecinin yapılması yine ABD ile benzer bir olgudur. BDDK ve Türkiye Bankalar Birliği iç mevzuatımızı uluslararası standartları yakalamak adına ABD' de uygulanan iç denetim standartlarına göre yani IIA' ye göre revizyon etmektedir. Nasıl uluslararası muhasebe standartları ülkemizce de benimsenip uygulanmaya başladıysa iç denetim alanında dünya standartlarını yakalamak adına, raporlarımızın daha güvenilir ve dünya standartlarında olması adına global uygunluğu yakalamamız önemlidir.

Ülkemizin, 2001 ve 2008 krizlerinde aldığı önlemlere de değinmiştik. Enron olayı'ndan sonra özellikle 2008 küresel krizi'nde de denetim zaafiyetleri gösteren ABD karşısında, 2001 krizini yaşamış bir ülke olarak 2008 krizini daha az yara alarak ve çabuk toparlanarak geçirdik. Bu da 2001 yılında alınan önlemlerin yararlarını, denetim ve düzenlemelerin yerinde olduğunu göstermektedir.

ABD, Enron Olayı'ndan sonra bile denetimine daha da önem vermesi gerekirken, 2008 krizinde tüketicilerin kredi kullanmak için verdikleri yanlış beyanları bile yazılı olmaksızın kabul eden bankalar, bilanço dışı gösterdikleri krediye karşı sattıkları menkul kıymet ve türev ürünlerin şeffaf biçimde incelenemeyişi denetimsel zaafiyetlerin o yıllarda hala devam ettiğini göstermektedir.

Ama tabiki uluslararası denetim standartlarına sahip ABD gibi dev bir ülkenin ne Enron ne 2008 krizi ne de bunun gibi başka olaylar yaşamayacağını garantisi yok. Sürekli yenilenen denetim standartları, regülasyonlar, risk odaklı yaklaşım ve en önemlisi insan faktörünü bu yaklaşıma odaklamak riskleri minimize etmek için makul güvence verecektir.

Günümüzde hala suistimal vakaları oluyor ileride de olacaktır fakat iyi bir iç denetim anlayışı ile şeffaf ve objektif bir yaklaşımla oluşabilecek riskleri minimize etmek ve karşılaşılabilecek suistimal vakalarını önlemek mümkündür.

İç denetim olgusu ABD' de daha önce adapte olunmuş bir süreç gibi görünse de ülkemiz açısından bakıldığında, özellikle 2008 küresel krizinin etkilerinde daha hızlı çıktığımızı tezin mukayese kısmında söylemiştik. BDDK, tüm bankalara iç kontrol birimlerinin açılmasını şart koşmuş bunu Bankaların İç Denetim Yönetmeliği'nde belirtmiştir. Yine bankaların sermaye yapılarına ilişkin düzenlemeler de krize karşı alınmış savunma mekanizmalarımızdı. Bu tabiki sadece denetim algısı ile açıklanabilir bir durum değildir, çünkü krizin ana çıkış nedeni denetim değildir. Fakat denetimde göz ardı edilen unsurlar ve konumuzun temel taşı olan iç denetimin kurumlar tarafından külfet gibi algılanması krizde kendilerini şeffaf olmayan ortamda analiz etmelerine sebebiyet vermiştir.

Türkiye 2001 krizini atlatan bir ülke olarak 2008 küresel krizini daha sakin yaşamıştır. Bunu bankaların toplam kar ve zararlarının 2001 ve 2002 yıllarına kıyasla 2008-2009 yıllarındaki hızlı düzelişle özetleyebiliriz. Burada ABD denetimsel anlamda bizden bir takım standart ve düzenlemeleri mevzuatına koyması ve bu düzenlemeleri hem firma hem banka bazında uygulatmasıyla bizden daha ileride gibi görünebilir. Çünkü Türkiye' de iç denetim özellikle

2000' li yıllardan sonra daha çok ortaya çıkan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. 2001 krizi ve sonrasında yaşanan 2008 krizleri ülkelerin kendi iç mevzuatlarını kontrol edip, düzenlenmesi gerekenlerin düzenlendiği bir ortam oluşturmuştur. Son yıllarda uluslararası kimliğe sahip bankaların ABD' nin düzenlemelerini izlediğini söylesek yanlış olmaz. Gerek ülkemizdeki çoğunlukla yabancı bankaların iç denetçi alımlarında CIA sertifikalarını şart koşabildiklerini gördük. Ülkemizde Türk bankaların bile Fiba Bank ve Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankaları' nın dahi bu sertifikayı iş ilanlarında aranan nitelikler kısmında koyduklarını gördük. Durum böyleyken gitgide uluslararası standartları yakalamanın önemi anlaşılmiş bunun için de çalışacak personellerin bile uluslararası kabul görmüş sertifikaları almaları şart koşulmakla birlikte çalışanlar teşvik de edilmektedir.

ABD' de derinden hissedilen bu kriz, ülkede denetimle ilgili yeni düzenlemeler getirmiştir. Dolayısıyla 2010 yılında Basel III standartları ile denetim ve düzenleme alanında revizyona gidilmiştir. Türkiye' de tabiki bu düzenlemeleri kabul edip uygulayan ülkeler arasındadır.

IIA tarafından hayata geçirilen uluslararası düzenlemeler her ülkenin takip ettiği, kendi yasal mevzuatına entegre ettiği düzenlemelerdir.

Türkiye de iç tüzüğü, yasası ve standartlarını uluslararası iç denetim standartlarına göre düzenlemektedir.

Günümüzde özellikle IIA' in Türkiye tarafından uygulanan standartları, iç denetim olgusunun daha bağımsız, objektif ve sürdürülebilir olmasını sağlamıştır.

BDDK tarafından 2006 yılında zorunlu tutulan iç sistemler yönetmeliği sayesinde de, özel şirketler ve uluslararası bankalar bünyelerine iç denetçi katmayı git gide zorunlu tutmuşlardır. Yaşanan krizler sonrasında özellikle 2001' den sonra BDDK, bankacılık sistemine ilişkin detaylı bilgileri periyodik olarak yayımlamaktadır. Bu verilerin doğruluğunu teyit ederek, kamunun bilgisine sunmaktadır. Kurumlar da bu bilgilerden yararlanır ve böylece şeffaflığın sağlanmasına katkıda bulunmuş olmaktadır. BDDK, tüm bankalara aynı mesafede durur. Herhangi bir bankanın menfaatleri gözetilmez. Tüm kurallar ve şartlar tüm bankalar için geçerlidir. Banka sermayelerinin yeniden yapılandırılması döneminde yapılan üçlü denetim bankacılık sektörü için bir stres testi olmuştur. Bankalar bu kurala uygun hareket ederek denetlenmeye başlamıştır. Mali tabloların uygunluğu ve şeffaflığı konusunda çok önemli bir madde olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oluşumlarda

Türk Bankacılık sisteminde objektif, şeffaf ve bağımsız gerçekleştirilen denetimlere ortam hazırlamıştır.

İç denetimin bankaların şubelerinin düzenli denetimi sayesinde risklerin minimize edilmesi, farkındalığın arttırılması konusunda da çok büyük faydaları vardır.

Günümüzde artık farklı olmayan iç denetim mevzuatı ABD ile entegre olmuştur. Bunda IIA' in çok büyük faktörü vardır. Tüm dünya ülkelerinin benimsediği, takip ettiği ve kendi yönetmeliklerine ve standartlarına entegre ettikleri bu kuruluşun standartları ve yayımlamış olduğu diğer iç denetim bilgileri takip edilmeye ve yasalara ışık tutmaya devam edeceğe benziyor.

Kuşkusuz Türkiye' de kendi yasa ve yönetmeliklerini belirlerken IIA'yi rehber olarak almaya devam edecektir. İç Denetim Koordinasyon Kurulu' nun da IIA tarafından oluşturulan iç denetim standartlarını Türkçe' ye çevirerek standartları oluşturmuştur. Bundan sonra da IIA' in uyguladığı standart ve kuralları takip edip, mevzuatımıza entegre etmesi ile devam edecektir. İç denetim alanında uluslararası standartları yakalamak ve bu standartlarla ilerlemek ülkemiz açısından gelişmekte olan ülke olarak değerlendirildiğinde iyi bir ilerleme olarak değerlendirilebilir. ABD gibi gelişmiş ve dünyaya hükmedebilen bir ülkenin iç denetim standartlarını kendi mevzuatımıza entegre etmenin negatif yönleri tez çalışmasının bu bölümünde söyleyebilmek güç. Zira Türkiye olarak iç denetim standartlarını oluşturan BDDK, İDKK ve diğer bazı düzenleyici kuruluşlar ile de bilgi akışı sağlayarak oluştursa da uluslararası stadandartları yakalamak adına iyi bir göstergedir. 2007 yılından beri resmi olarak uygulamaya başladığımız Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) Türkiye için denetimsel anlamda da şeffaflığı sağlamasında, mali verilerin doğru gösterilmesiyle daha verimli hale gelmiştir. İç denetim alanında da yine aynı şeffaflık, doğru raporlama ve standardize olmak adına ülkemizin bu IIA ve ABD' de çıkan diğer standartları takip ederek, kendi mevzuatında revizyona giderek kendi yerel mevzuatına entegre ederek devam ediyor olması çok doğru bir yaklaşım olacaktır.

Tüm bu veriler ve çalışmamızda anlatılan konular paralelinde, ABD ile Türkiye arasında iç denetim alanındaki en temel fark, iç kontrolün her iki ülkede birim ve süreç olarak iki ayrı faktör olarak uygulanıyor olmasıydı. ABD' de iç kontrol bir birim olarak değil bir süreç olarak rol oynamakta. Peki bu ABD için bir zaafiyet mi? ABD' de yaşayan insanların kontrol mekanizmaları doğaları gereği mevcut olduğu için ve bankalarında iç denetim, iç kontrol

süreçlerini de denetlediği için aslında Türkiye ile aynı mantıkta işliyor diyebiliriz. Türkiye’de de iç denetim yani teftiş iç kontrolü de denetler. Türkiye’ de bu durum, teftişin yani iç denetimin denetlediği bir şubeye iç kontrolörün de gidiyor olması ve bu şubedeki iç kontrol süreçlerine olan uyumu gözlemesi, ülkemizde caydırıcılığın biraz daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. İç kontrol süreci ABD’ de bir birim olarak uygulanıyor olsaydı, 2008 küresel krizinde bankalarda yaşanan sorunlar minimize edilebilirdi. Şöyleki, iç denetimin periyodik kontrollerine ek olarak, iç kontrol birimi tarafından yapılan kontroller ilave edildiğinde, 2008 krizinde ABD bankalarının geliri olmayan kişilere bile kredi verilmesi önlenebilirdi. İç denetimin algısının ABD güçlü olmasının yanında, iç kontrol birimi olarak ek bir kontrol biriminin olması olası suistimaller için daha caydırıcı olabilir. Alışıl gelmiş olarak ABD’ de yetişen ve çalışan insanların daha kuralcı ve kuralları benimseyen ve hatta yetiştirilme tarzlarından dolayı daha katı olarak adlandıracağımız şekilde ilişkileri var olmakla birlikte, Türkiye’ de işler biraz daha güvene, insan odaklı ilişkiye dayandığı için de şubeye gelen müşterilerin şube personelleriyle kurdukları ilişki, samimiyet ve güvenle inşa edildiğinde, suistimale de açık olabilir. Nasıl mı diye sorarsak; müşteri yeri gelir şube portföyüne o kadar güvenir ki yaptığı işlemleri sorgulamayacak hale gelebilir. Yine yaşlı ve riskli diyebileceğimiz müşteri kitlesi de yine samimiyetden dolayı suistimale uğrayabilir. Türkiye’ de teftiş ve iç kontrolün paralel olarak yürüttükleri denetimler, denetimlerde yapılan hesap mutabakatları oluşabilecek riskleri bertaraf edebilir. Şubelerine hem teftişin hem de iç kontrolörün sık geliyor olması da, personeli caydırabilir ve suistimaller böylelikle önlenmeye çalışılmış olabilmektedir.

Türkiye, uluslararası standartları yakaladıktan sonra da risk odaklı iç denetimler ile suistimal odaklı kontrol ve denetimler uygulamaya başlamıştır. Bu ülkemiz için, gelişmekte olan ülke olarak uluslararası standartları yakalamış, ABD iç denetim standartlarını da 192 ülke gibi kendi de takip edip mevzuatına entegre etmiş olup, bu husus ülkemiz adına artı sayılabilecek bir nokta olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Toroslu M. Vefa Vedat Kitapçılık (2014) Türk Ticaret Kanunu Kapsamında İç Kontrol ve İç Denetim İstanbul

Yurtsever G. TIDE Başkanı Röportaj, İç Denetim İşletmeler İçin Hayati Öneme Sahip Mayıs 2014

TİDE, Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesi – Kırmızı Kitap (İstanbul: Türkiye İç Denetim Enstitüsü)

Pickett, K. C. S. (2005). The Essential Handbook Of Internal Auditing, John Wiley & Sons Ltd, The Atrium

Krogstad, Ridley & Rittenberg, 1999' den alıntılanan Sridhar Ramamoorti Internal Auditing: History, Evolution and prospects chapter 1 2003

Chapman & Anderson (2002)alıntılanan Sridhar Ramamoorti Internal Auditing: History, Evolution and prospects chapter 1 2003

Acar F., ‘ Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001 - 2013), Çalışma Dünyası Dergisi, Ekim-Aralık 2013, Cilt:1 Sayı: 2

Brian Singleton- Green, ‘ Enron Dolandırıcılık Sistemi Nasıl Çalıştı’, Çev. Cengiz Toraman, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 16, Ekim 2002

William Powers, Jr, Member of the Enron Board of Directors and Chairman of the Special Investigation Committee, ‘Report Of Investigation By The Special Investigative Committee Of The Board Of Directors Of Enron Corp., Şubat, 2002

The Institute of Internal Auditors 247 Maitland Avenue Altamonte Springs, Florida 32701-4201 October 18, 2001

Dergiler:

Finans Gündem 22 Temmuz 2016

Federal Reserve Bulletin Archive 2015

Bocutoğlu Ersan, ABD’de 1933 Glass-Steagall Yasasının Yürürlükten Kaldırılması 2007 Küresel Finansal Krizini Tetikledi mi?: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, Bankacılar Dergisi, sayı 90, 2014

Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim, Sayıştay Dergisi, Bayram Aslan, 2010, sayı 77

Sayıştay dergisi Nisan-Haziran, 2010
İstanbul Üniversitesi İç Denetim Birimi Başkanlığı İç Denetim Tanıtım Broşürü

Sayıştay Dergisi sayı: 98 Temmuz/Eylül 2015

Cengiz Toraman, “Enron Olayı ve Bu Olaydan Çıkarılması Gereken Dersler,”
Muhasebe ve Finansman Dergisi, Temmuz 2002, s. 84.’ dan Arş. Grv. Ayça Zeynep
Süer, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, “Profesyonel Muhasebe Mesleğinde
Enron Skandalı ve Sonrası Gelişmeler”

Tezler:

Arş. Grv. Ayça Zeynep Süer, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, “Profesyonel
Muhasebe Mesleğinde Enron Skandalı ve Sonrası Gelişmeler”

Makaleler:

Onur Esin Deloitte Türkiye, Müdür Yardımcısı Kurumsal Risk Hizmetleri “İç
denetimde yeni dönem: Risk Analitiği”

Dr. Bertan Kaya “Şirketlerde Suistimal ve Hileli İşlemleri Önlemede Etkili 3 Araç” 5
Haziran 2015

M.Ali Madendere, Kurumsal Risk Yönetiminde İç Denetimin Rolü, Çeviri/ Derleme,
Ekim 2005

Ersin BULUT, Türkiye İş Bankası A.Ş. Genel Müdürlük Kontrolleri Birim Müdürü, “
COSO 2013 Bataklığı Kurutmak mı? Sinekleri Öldürmek mi? Sunumu

Dr. Bertan KAYA, “Dünyada İç Denetim Nereye Gidiyor?”, 30 Kasım 2013

Sarbanes-Oxley Section 404:The Institute of Internal Auditors 2nd Edition, January 2008

Raporlar:

IIA, Uluslararası İç Denetim Standartları, Ocak 2011

TİDE, Mesleki Uygulama Çerçevesi Terimler Sözlüğü, Erişim: 02 Haziran 2007

TİDE, Mesleki Uygulama Çerçevesi Terimler Sözlüğü

İç Denetim Merkezi Bilgi Bankası

Public Law Sarbanes Oxley Act 107–204 July 30, 2002 116 Stat. 745

İDKK ‘‘Kamu İç Denetim Genel Raporu 2008’’ Haziran,2009, Ankara
Rittenberg&Covaleski (1997)’ den Sridhar Ramamoorti Internal Auditing: History,
Evolution and prospects chapter 1 2003

A Vision For The Future: Guiding the Internal Audit Profession to Excellence, The New
International Professional Practices Framework Ekim 2007

IIA, October 18, 2001

Türkiye Bankalar Birliği, İstatistiki Raporlar, 2000, 2001, 2002, 2007, 2008, 2009, 2010
Türkiye Bankalar Birliği, İstatistiki Raporlar, 2000, 2001, 2002, 2007, 2008, 2009, 2010

Bildiriler:

01.11.2005 Tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazete

1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete

Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler
1999-2001, Aralık 2001

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Bankaların İç Sistemleri Hakkında
Yönetmelik, 01.11.2006, 26333 sayılı Resmi Gazete, madde 21

TBB- Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi Yönetmeliği
Resmi Gazete 15 Ekim, 2011, sayı: 28085

5411 Bankacılık Kanunu, kabul tarihi, 19 Ekim,2005, 25983 sayılı, Resmi Gazete, 01
Kasım,2005

İnternet:

<http://tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?kodal=293> veya

[http://www.theiia.org/guidance/standards-andpractices/professional-practices-
framework/standards/standards-for-the-professional-practice-of-internalauditing](http://www.theiia.org/guidance/standards-andpractices/professional-practices-framework/standards/standards-for-the-professional-practice-of-internalauditing)

[http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md148/turkiyedeved
unyada.pdf](http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md148/turkiyedevedunyada.pdf)

http://www.icdenetim.gov.tr/media/file/icdenetim_katalog.pdf

<http://www.tidemuze.org/sertifikasyon.html>

http://www.tide.org.tr/uploads/UMUC_2013

http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?p=1116

<https://www.tide.org.tr/page.aspx?nm=umuc>

http://www.denetimnet.net/Pages/ic_kontrol_ic_denetim.aspx

<http://hayyamaslan.blogspot.com.tr/2011/10/ABD-birlesik-devletleri-merkez.html>

<https://www.sec.gov/about/whatwedo.shtml>

<https://na.theiia.org/about-us/Pages/About-The-Institute-of-Internal-Auditors.aspx>

<https://www.sec.gov/answers/pcaob.htm>

<https://www.federalreserve.gov/releases/lbr/current/>

<http://www.bankrate.com/finance/banking/americas-biggest-banks-2.aspx>

<https://www.wellsfargo.com/about/corporate/wachovia/>

<https://www.linkedin.com/pulse/sox-sarbanes-oxley-yasas%C4%B1-ve-bazl%C4%B1-ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z-denetim-404-altunakar>

<http://www.pwc.com.tr/tr/hizmetlerimiz/denetim/sarbanes-oxley.html>

https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf